[illegible]

[illegible]

८१ पत्राणि

नं. ३२८६

आनन्दरत्नवर्धि
३२८ पन्नानि

कर्ता - रुद्रदत्तः
लि.सं. १८३२

७३

पुस्तकं रामकृष्णपाठकस्य

पत्राणि ७१

श्रीगणेशायनमः नि: प्रसृह्मुपास्म हे भगवतः कौमोदकी लक्ष्मणः कोकप्रीतिचकोरपारणपटुज्योतिष्मती लोचने
याभ्यामर्द्धविबोधमुग्धमधुरश्रीरर्द्धनिद्रायितो नाभीपल्वलपुंडरीकमुकुलः कंबोः सपत्नीकृतः १ अपिच विरमतितम
ह्राकल्पेनाभीपद्मैकनिकेतं त्रिभुवनपुराणशिल्पस्य प्रतिरूपामात्मभूः किमधिकरणाकीहक्ष्यस्य चव स्थितिरित्यसावुद
रमाविशद्धृष्टुंतस्मैजगन्निधयेनमः २ नांद्यंते सूत्रधारः अलमतिविस्तरेण भो भो लवणोदवेलावनालीतमालकंदल
स्य त्रिभुवनमौलिमंडनमहानीलमणेः कमलाकुचकलशकेलिकस्तूरिकापत्रांकुरस्य भगवतः पुरुषोत्तमस्य या
त्रायामुपस्थानीयास्सभासदः कुतश्चिद्द्वीपांतरादागतेन कलहकंदलनाम्ना कुशीलवेन रोद्गीभत्सभयानकभूयिष्ठं
कमपि प्रबंधमभिनयता नित्यं किलायमुद्वेजितो लोकः तत्कस्यचिदभिमतरसभाजः वैष्णवकस्य प्रयोगानुत[illegible]
यानाय वेदोपाध्यायबहुरूपान्तेवासी मध्यदेशीयः सुचरितनामा भरतपुत्रोहमनुगत्यो मतः प्रीतिर्नामसहस्रानां त्रि
मारंगोपजीविनः जित्वान्तरपहत्तारमिव प्रत्याहरामि तां अकाशे कर्णं दत्वा किं ब्रूथ वैदेशिको भवान् समग्रपात्रं एमः

कथमीदृशे कर्म्मणि प्रगल्भतरासि विहस्य सप्रश्रयमंजलिं बद्ध्वा हंत भोः किमेवमुदीर्य्यते भवद्विधानामाराधिनी प्रज्ञ
न्निरेव मे पात्राणि समग्रयिष्यति यतः यांति न्यायवर्त्मस्थं तिर्यंचोपि सहायतां अपंथानं तु गच्छंतं सोदरोपि विमुंचति पु
नः कर्णौ दत्वा किं ब्रूथ न हि प्रहितेयमस्माभिः पत्रिकेति प्रविश्य नटः पत्रिकां ददाति सूत्रः गृहीत्वा वाचयति यत्र सर्वपुरुषार्थ
रहस्यानि निःसंदिग्धानि चेतः भुक्तिरूपा निपीय शतशः शास्त्राण्यमूनि क्रमाद्दांतैरत्नसमैर्निभिः सुकविना मुक्ताफलैर्गुम्फिताः उ
न्मीलत्कमनीयनायकगुणग्रामोपसंवर्■षोढ्हैं कृतपोलुंठंति सुत्तरं कंठेषु हारस्रजः तस्मै वीराद्भुतारंभगंभीरोद
त्तवस्तवे जगदानंदकंदाय संदर्भाय नतामहे विमृश्य सस्मितं मारिष रामायणमिति भण्यतां विततं भवतः कवितावतार
प्रथमतीर्थस्य वल्मीकजन्मनो मुनेस्सरस्वती निष्यंदो यशःशरीरमिक्ष्वाकूणां नटः अथ किं सूत्र तत्रेति■प्रबंधा
नुबंधिनी परिषदाज्ञा नटः विहस्य अहो सकलकविसार्थसाधारणी खल्वियं■वाल्मीकीया सुभाषितनीवी सूत्र मा
रिष किमुच्यते अपि कथमसौ रक्षोराजस्तताप जगत्त्रयीमपि कथमभूदिक्ष्वाकूणां गृहे गरुडध्वजः अपि कथमसौ

यु० ना०
२
४
रा

रिंयोगाचः स्वतः प्रचकाशिरे सुचरितपरीपाकस्सर्वेषु प्रबंधस्तामयं तत्रापितावाल्मिरूपया मिरूपकमभिरूपमीदृशं॥
मुहूर्तमिव स्थिता स्मरणामभिनीय सोऽध्यासं अस्ति मौद्गल्यगोत्रसंभवस्य महाकवेर्भट्टश्रीवर्धमानतनुजन्मनः तंतु
मतीतहृदयनंदनस्य मुरारेः कृतिरभिनवमनर्घराघवं नाम नाटकं तत्र युं नानास्सामाजिकानुपास्महे (विचिंत्य सहर्षं अहो
रमणीयारवल्लिखितं सामग्रीपरिग्रहो धनस्य यतः॥ महर्ष्योरस्य पादशीतरा तिषु प्रत्येकमुत्कर्षिणो मौद्गल्यस्य कवेर्गंभीरमधु
रोदारा गिरः सूतयः धीरोदात्तगुणोत्तरो रघुपतिः काव्यार्थबीजं मुनिर्वाल्मीकिः फलतिस्म यस्य चरितस्तोत्राय दिव्या गिरः
अयं तु प्राचेतसीयं कथावस्तु बहुभिः वर्णितमपि श्रयोऽस्माकं योऽना परा ध्यति श्रोत्रियपुत्रः। पश्य। यदि क्षुण्णं पूर्वैरिति न
हृतिरामस्य चरितं गुणैरेतावद्भिर्जगति पुनरन्यो जयति कः। स्वमात्मानं तत्तद्गुणगरिमगंभीरमधुरस्फुरद्वाग्ब्रह्माणः
कथमुपकरिष्यंति कवयः उपक्रममाराध्वकैविः स्वनिर्मो[illegible]शब्दब्रह्माणामाचार्यप्राचेतसं गिरं वंदे वंदनामुपश्लोकनवा
नू तनमृषिं मनुष्यलोकप्रवेशविश्रामशाखिनं वाचां सुरलोकाद्वतारपांतरखेदच्छिदं वंदे धातुश्चतुर्मुखीकंठशृंगाट एमः

कि
२

णा
वा

कविहारिणी । नित्यप्रगल्भवाचावाच्यामुपतिष्ठसरस्वती नटः सोऽहं भागवतस्य स्तूयतां अस्मिहिमोन्मूल्यापनानां ब्रह्मर्षी
णामन्वयमूर्द्धन्यस्य मुरारिनामधेयस्य बालवाल्मीकेर्वाङ्मयममृतबिंदुभिः कर्णिकं स्नपयति कौतुकं मे सूत्र॰ स्थाने भवतः
कौतूहलं ईदृशमेवैतत् तन्नाहं शृण्वन् ककुत्स्थकुलप्रदीपमेर्भूनिर्भरगभीरमनोहराणि वाल्मीकिवागमृतकूपनिपा
नसीमेतानि विभ्रति मुरारिकवेर्वचांसि नेपथ्ये गीयते दिनकरकिरणच्छेरोपि आश्चर्यकौतुकिनीभूतलोकस्य कम
लमठलंकवालीकिश्रमहुक्करकरणविग्रहो सूत्र॰ कथमुपक्रान्तमेव नर्त्तकैः यद्दिमं दशरथोत्संगाद्रामभद्रं कर्षिणो
विश्वामित्रस्य प्रावेशिकी ध्रुवा पुरोवलोक्य ससंभ्रमं अये कथमत्रभवतः कमलयोनिजन्मनो मुनेरायतनात्प्रतिनि
वृत्तेन कुवि[illegible] किमपि वामदेवेन तत्र विक्रमभिधीयमानो महाराजदशरथस्तिष्ठति तदेहि नवयोरंतरे तृतीयेन भवि
तव्यं आवामप्यनंतरकरणीयाय सज्जीभ[illegible]वः इति निष्क्रान्तौ प्रस्तावना ततः प्रविशत्युपविष्टो दशरथो वामदेवश्च दश॰
अहो बहुधा श्रुतमपि भगवतो वसिष्ठस्यानुशासनमेतत्त्रवेनवमिव प्रमोदयति मां वाम॰ मधुकैटभदानवेन्द्रमेदःस्वव

वमे

मु·नी·

3

वविस्ताविषमैर्दिनीयं अविवाच्यपरिसके येशोभिश्चिरमेनामुपभुंजते नरेंद्राः दश सविमर्षस्मितं कृष्वेवामदेव तस्या
न्नमेव परिपालयतः प्रजामेकरोपकंटपर्यितकरणान्तरेयं मद्भर्तृस्वमिव मामनुशास्ति सर्वमद्यापितन्मयि गुरोर्गुरूप
रूपातः वाम· महाराज । किमुच्यते समानहृतेरपि कश्चिदेवकस्यचिन्नारामेवकं तथाहि सततभवान् साधारणोरघू
णां गुरुर्भवत्त्रपि विशेषदृष्टिस्ते नानं दयति कस्मिंश्चित् कुमुदं पुनरस्य सर्वस्वं दश· वामदेव ममहि गुरुवचनश्रवणात्तस्मा
संकुशीकरोति श्रोत्रहृत्तिरिंद्रियांतरानुसारिणो हृदयस्य तन्न किंचिदवशिष्यते वाम· महाराज निःशेषमभिहितं अ
मांतु सर्वसंदेशसंग्रहकारिका मतिप्रयत्नेन भगवान्नवंतमनुस्मारयति दश सादरं अवहितोस्मि किमाज्ञापयति गुरुः
वाम· हुतमिष्टं चतमंच धर्मश्चापं कुर्वस्यते गृहात्त्वति निवर्तते पूर्णकामायदर्थिनः दश· सहर्षं सुष्ठु शिरसि कृतमाज्ञा
र्यक्ववनं किंच अस्मन्नोत्रमहत्तरः ऋतुभुनामद्यापमाघोरविर्यं ज्वानोवपमघते भगवती भूरधराजचर्ती अधसंवहुम
न्यतेसहचरैरस्माभिराखंडलोयेनैतावद्रुंधती पतिरपि स्वेनानुगृह्णाति नः [illegible] वाम· राजर्षे सहृन्नानुभावगंभीर

एम:

महिमानो यूयमेव तावद्दशाप्यप शसेवयं तु केवलमुपदेष्टारः उन्मुद्रयति हि कुमुदाकरमशरन्निशा [illegible] निशातनिस्त्रुषो पि तुषारकि

रणः स पुनः किमुच्यते भगवान्द्वितीयपरमेष्ठी वसिष्ठः" इदं वो पाध्यानां मुद्रितं पङ्कुलमभ्युपहिरिइवं वा कुर्वन्नकृतसगरः पूर्वमुद

धिं इयं ते पूर्वेषां सुचरितपताका पदमरस्तवंती कालो यं त्रिभुवनगुरोस्तस्य महिमा" किंच कौशिकस्वीकृतस्यापि यदाज्ञाति

क्रमाद्भूत् विशंकोरूपभोगाय नयोरपि नभस्यपि" प्रविश्य प्रतीहारः" जयतु जयतु देवः देव भगवान्कौशिको द्वारमध्यास्ते

दश. ससंभ्रमं किं कौशिकः वाम. अहमुपसत्याश्रौतेन विधिना पुरस्कृत्य प्रवेशयामि तपोनिधिमिति प्रतीहारेण सह नि

क्रान्तः दश. सहर्षं प. हृच्चरेहं परितस्मदंके स्तपोमयैर्ब्राह्मणमुद्रकार परोक्षोभिश्चरितेरगाधस्तगाधिपुत्रो पि गृहानु

मेति ततः प्रविशति वामदेवेनोपदिश्यमानवर्त्मा विश्वामित्रः" विश्वामित्रः विश्वा सखे वामदेव कथयात्म मप्यधुनेव

वसि स्वाश्रमाद्रागतो सि कच्चित्कुशली तावदरुन्धतीनाम्नापतिव्रतामये ज्योतिस्तम्भस्य चरितधर्म्मा [illegible] ग र्भवान्मेत्रावरुणिः वा

म. विशेषेण पुनरद्य यास्यकुलमुपतिष्ठमाने चिरंतनवियमुद्दहदि कौशिके विश्वा. सखे वामदेवा विरेणाद्दशरथो द्रष्ट

ने

कु
मुदित

व्यः इति सर्वेषां मनोरथानामुपरिवर्त्तामहे। रामः सविनयं भगवन्कुशिकनंदन धन्यः खल्वयंराजासामित्रः यमेवमनुरुध्यंते भवं
तोपि विश्वाँसखेषधन्य एवायं नमन्नृपतिमंडलीमुकुटचंद्रिकाउर्द्दिन स्फुरच्चरणपल्लवप्रतिपदोक्तहोत्संपदा अनेन सस्सजेतरांतु
रगमेधमुक्तभ्रमत्तुरंगखुरचंद्रकचक्रकरंतुरोमेदिनी पुरोवलोकसहर्षं विरोहत्ताणांशशमयतिसमस्तासुरवधूकचाकृष्टिक्रीडा
प्रसभसुभगंभावुकभुजः त्रिलोकीजंघालोऽद्भवलसहजतेजामनुकूलप्रसूतिस्सुत्राम्णोविजयसहकृत्वा दशरथः सखेवाम
देव इयमनेन मेपीयूषतुषारशीकरासारवर्षिणीमुन्नसंवादकौतुकमेघलेखापौरस्त्येनेवमरुतालोकनाथेनसहस्र
शिखरी क्रियते वामः भगवन्नघखलुदिलीपकुलकुशलेकंदलकल्पलतानामंकुरग्रंथिभिन्नुहार्यंते किसलयानि परत्रभवान
पित्रिभुवनसनातनगुरुरेवमस्मेनेरंझयस्पृहयति इतिपरिक्रामतः दश सहर्षं ससंभ्रममासनादुत्थायोपसत्यच भगवन्
कुशिकनंदन ऐक्ष्वाकः पंक्तिरथोभिवादयते विश्वामित्रः स्वस्तिभवतेसपरिवारायेति सर्वेयथोचितमुपविशंति दश॰ सप्र
श्रयमंजलिंवद्ध्वा कच्चित्कांतारभाजांभवतिपरिभवः कोपिशोकापदोवः प्रत्यूहेनक्रतूनांनखलुमखभुजोभुंजतेवोहवींषि कच्चिद्वा रामः

कच्चिदंतर्वेदितिवसुमतीं दहिरणस्मश्रनंतुर्यत्तं प्राप्तोसि किंवा रघुकुलतपसामोरशोमं विवर्त्तैः विश्वामि॰ विहस्य जनयतित्वयि
वीरदिशांपतौ न विग्रहांगमामात्रकुटुंबिनः रिपुरितिश्रुतिरेव वर्त्तते वीप्रतिमा योन्नतिरस्तु कुतस्तुनः अपिच स्वतेहाभयविक्रमा
द्भुतभुजासंभारगंभीरपात्रैः शिथिलीकृतस्त्रिभुवनत्राणायनारायणः अंतस्तोषतुषारसौरभमयश्वासानिलापूरणात्
शोत्तुंगभुजंगतल्पमधुनामद्देशानिद्रायते दश॰ सविलक्षस्मितं भगवान्विश्वामित्र अप्यमित्रीणस्य तत्रभवतः भुनासीरस्यना
सीरशूरकेणापसतिपरमाणुनामयापिकराविद्धंधनुः यन्मूलोपमलीकप्रवादोभवं तमप्यपवि विश्वा सोत्प्रासस्मितं
सखे त्रैलोक्याभयलग्नकेनभवताबीरेण विस्मारितः तन्मीभूतमुहूर्त्तमंडनधनुष्यांडिसमारवंडलः किंवानस्त्वमस्त्वापितेन
हविषासंफुत्त्वमांसोच्छ्वसत्सर्वांगीणवली विलुप्तनमनव्यूहः कथंवर्त्तते वाम विहस्यमहाराजभूकाश्यप मथाहभगवान्को
शिकः स्वयमनेकधामुधर्म्मापामथाहीकृतमहमपिब्रवीमि त्वमपर्थासनमानिकिंचिद्गणोऽसितेभवद्धिक्रमैरंतस्संभृतमस
रोपिभगवानाकारशुभोकृती उन्मीलत्सवहीपदहिरणमुनारोमांचविद्योच्चरद्वाष्पौरेव विलोचनैरभिनयत्यानंदमाखंडलः

मु॰नी॰
५

5

की

दश सस्मितं वामदेव त्वमपि गामिनं स्वनमनुप्रविष्टोसि एतस्मै समरांगनप्रणामिने तिष्ठेत कः प्रज्वलद्दंभोलिघुतिमंडलो
ज्ज्वलभुजंतके भार्पजं भारये निर्म्माल्यैर्विहिरेखरो बद्दहनज्योतिः स्फुलिंगैर्[illegible]स्वेरस्य भिरपी रूणोस्तमं[illegible]नोराग्रेपमस्वं द्विषां वि
श्वा सगोरवं दशरथसवाहुमामषन् राजर्षेर्वसिष्ठशिष्य संश्रेत्नायं परितवभुजच्छायया संश्रांतो निर्विघ्नश्रीरियम
भिनवौर्धीर्दर्शितिप्रशस्तिः इत्वाश्कूणां लिरिवितपरितास्तर्वधूंगंडपीठकीडापत्रप्रकरमकरीपाभुपां[illegible]हिवृत्तैः दश॰ भग
वन्सर्वाभ्दुतनिधे भगवतमनुगंतुमुक्तिप्रमुक्तिप्रक्रमापिकेवपं एवं किन त्रिशंकूपारमानपारदृश्वानः पौराणिकाः क
थयेति त्रैसोक्यंपत्रिदशपरिखन्मोलिमाणिक्यमालावलादित्म्र्पकरस्फिरणोस्मेरपादारविंदे प्राचीमेतां भुवनरचना
मन्यथा निर्म्मिमाणो कार्पण्यपेक्षौ स्वपिरचितवानंतरायं महेंद्रः विहस्य जगाद राहुंत्वामुपनमति वर्गेदि विषदामपथ्यत्को
मंदैरजनिरथहंसैः कमलभूः निपच्छामो निहृत्नानतश्चरितेभ्यः किमुततेसुधासध्रीचीनामतिपततिवाचामवसरः श्रंजा
लिंबध्वा भगवन्प्रसीदतावदुत्तरोत्तरेषां महोत्सवानां कदाचित्त्रर्वंतिपुंसांहृदयानि मदियंतदुपस्थानसुलभसंभा

त

स्यं

णमः

वनान्तिषु संगसंगीतकनर्त्तकीमे विचित्रशान्तिर्नियोगानुग्रहाय स्पृहयति अपि च एताभिस्तवकौँक्तिभिरपि त्रैविधमन्त्रे रिवत्व
ष्टसामरशिल्पिना रिनकृतैर्विश्वे द्वेशहरैः पूताः स्मो वयमद्य यद्यपि तथाप्याज्ञामपि स्मो महोत्सवो दुर्विविरनर्घ्यो तारयुकुलेक
ल्पान्तमुन्मीलतु विश्वा ऐंदुमतेय किमन्यत् प्रियोऽयं निर्मुक्तशोषधवले रचलेंद्रमंथसंस्तुवदुग्धमपसागरगर्भगौरैः राजन्निरंव
कुल्यपद्मस्थलमृगांकचेष्टेः उज्ज्वलैस्तव यशोभिरशोभि विश्वं पुनरिदानीमपि यशोऽस्तौ मानुषैरूपविनुचकोरप्रणयिनीरस
ज्ञापं द्विमच्छिदुरशशिधामभ्रमकरान् अपि लग्नैनोभिस्तमसि शमिते रक्तुदिशामसौ पात्रामैत्रीनिभस्ति नितरामंवरम
णिः किन्तु कतिपयरात्रमायुष्मसध्रीचा राम भद्रेण सन्निहितवैतानव्रतानामस्माकमाश्रयपदं रक्षनाथीकनियते अपि
च मध्ये कृत्यव्रतं विना तिजलधि स्वैरं बुभिर्मेदिनीं हन्ति स्वैः करैरौष्णगिस्त्वमरुरां कृतान्तरोलेरविः त्वं गमांतरितभ्वपाल
यन्निर्भरे रवधतापैर्महीमीहक्को पि परोपकारसमुद्र राम घस्वभावो हि वः किंच दृष्टसा हारसुरविजयी नाकिनां चक्रवर्त्ती
मास्यो आयकः धयति यथा वारुणीरिदनीतिः माता लेह्याग हिमपमथास्वेव नित्यानुषक्तं तच्चः पुरयैस्त्व निभवता

तु को

मु:नी:
६
6

वीराजन्वतीभूः इश सविषादमात्मगतं कथमस्माकमखिललोकशोकशंकुद्धरणशीलशीतलेभ्योपिकौशिकपादेभ्योर
ममहद्भवासवेमनस्समुत्पद्यते इक्ष्वाकुनिःशेषानेदनिष्ठ्यस्तीनामंपडिकरकंदलीनांकमलवनी। विनिमीलनमंकस्थानं वि
मृग्याः कागतिः कूर्म्मेराजगाधिपगोत्रयावदिक्कारिभिरेकधुरीणः मांप्रत्यपकथमस्तु विगीतोह्यपरार्थविमुखोरघुवंशः विश्वा
सस्मितराजर्षे ममकारोहिराजपुत्रेषुगुणतामुपलालनक्लेशायैवकेवलं उपयोगस्तुप्रजानां यथैतत् कषायेषध्यथाकव्वो
निःस्पंचवहनक्षमः श्रवणानामलंकारः कपोलस्यतुकुंडलं इश भगवन्मरमनुगृहीतावयमत्रभवतासंभाव्यमानाः। किं
पुनरकृतास्त्रः क्षीरकंठश्चवत्सोपमितिप्रमुग्धोस्मि विश्वा विहस्य सखेतत्रभवंतंमैत्रावरुणमृषिंमुरोधायचरितब्रह्म
चर्य्यव्रतस्यधनुर्वेदसंस्कारास्तावदस्याकृशाःकृशाश्वप्रसादादस्मास्वायत्तंते इश सविनयोपरोधं उच्छ्वसितमपिरघु
राजवीजानांतहायत्तमेव किमुतकार्मुकविद्यासंप्रदायः शंके सहस्रकिरणकुलैकपक्षपातेनैवसहस्रंपरिखिन्नरा
न्भगवान्भगवंतंकृशाश्वमुपासीनोदिव्यास्त्रमंत्रोपनिषदमध्यगीष्ठाः। विश्वा अलवेतरामभद्रेपिवात्सोपमितिसंभाव एमः
६

नया दिवस्पथियोस्मि मिरतिस्करिणीं तरलिरघुतरोपितेजसा तिरस्कृणोति दश सस्मितं भवन्कुशिकवंशकेतो कस्य
तर्जिनीतादृशी जिह्वा पालामपिवृत्रगाणामुत्तरोत्तरेणापतिसंधत्ते अपवार्य्य च वामदेव एवमत्र भगवान्कौशिको ब्रवीति
वाम सहर्षं राजर्षे । किमत्र प्रष्टव्यमस्यं कौशिकार्थी भवान्दातारस्तु एणीयो महाक्रतुः रक्षितारो ममदृश्वे तु मन्यामहे तरां अ
पि च जगतीभारस्त्रिकंगानां विश्रामो भवतामयं पद्यथाकाममस्य पतिर्दीयतामर्थिमुखदर्शनं । किंच विशेषेणाश्रपितुमर्थिकामा
मैत्रावरुणेन तगोत्रगुरुणा नैसंदिशता संदिष्टस्मा धिरद्योपमेवार्थः दश एवमेतत् ध्यानमयदृष्टिपातप्रमुषितका
न्याध्वविप्रकर्षेषु अर्थेषु नैमिषिकानां साक्षात्पदार्थानाम तिःकेमते विमृश्य च क्रिपाणेनारक्षायैदशरथमुपस्थापयितुमेव मु
नो विश्वामित्रे भगवति गते संप्रति गृह्णन् तपोलेशक्लेशादुपशमितविघ्नप्रतिभये प्रश्नेनेप्सुवा रघुकुलकथैवास्तमयते
मुनिं प्रति भगवन्नजगद्गुरोगाधिनंदन तवैदृश्ये विद्यमाना मेरामभद्रं प्रतीक्षसे तत्वः पतिव्रताश्नमिपवर्तुमेदिनी नेपथ्याभिमु
खं कः कोत्र भोः प्रविश्य दौवारिकः किमाज्ञापयति देवः दशरथः आहूयतां रामभद्रः वाम आहूयतां लक्ष्मणश्च दश

सस्मितं त्रपेपृथक्प्रयत्नापेक्षीनायमर्थः नखलुप्रकाशमंतरेणानुहिनभानुरुज्झितहीनैव्ववारिकोनिष्क्रांतः ततः प्रविशतोराम
लक्ष्मणौ रामः सहर्षं मुनधीशकोधानुरागस्परथाकर्त्तुमपरेपुराणाब्रह्माणोभुवनपितरस्तत्रप्रचक्रुताः श्रुतास्तुयेनामीवह्नि
रपिवैश्वानरपथात्कथापौराणीयद्वरितमितिहस्त्रप्रथयति कंथसोऽपिभगवान्विश्वामित्रः स्वयमस्माभिरुपचरिष्यतइति
परिक्रामन्पुरोवलोक्यहर्षातिशयंनिरूपयन् नूविनविनम्रयोः तातवामदेवयोः तत्तौपापप्रशांतपावनीयमाकृतिः स
भगवान्विश्वामित्रोभविष्यति लक्ष्मणसाश्चर्यस्मितं अयमीदृशप्रशमविभ्रमसनीयतनुर्भुवनभयंकरीः कथमयन्त्ररूपो
पिमुनिः स्थितमिदमेववामदुमनोरनुपारतमास्तमासिसतिज्वलंतिसहस्रैवमहौषधयः रामः वत्सलक्ष्मणाश्चेवं
रवगाहंगभीरचरिताश्चित्रीयंतेमहांतः अपिच व्रतविहतिकरीभिरप्सरोभिः सहगमनगहस्यनिगृहलोगरणांति नमहमर
शिरश्चिकिरीटैरोविमुकुलितरोषतमासिचोषताति वाम दृष्ट्वासहर्षं कथमागतोरामभद्रः मुनिंप्रति भगवन्ब्रह्म
ण्योतिर्विवर्तस्यचतुर्भौदेह्योगिनः कृष्णभंगवरोरंशः प्रथमोयंमहाभुजः विश्वा सहर्षसंभ्रममवलोक्य वामदेव किमु

न्यते आरण्यके ऽप्युक्तिमपि प्रकृष्टतमं ब्राह्मणापमृष्यशृंगस्य न केवलममुना वत्सेन ब्रह्मर्षिर्विभांडकः पुत्रवत्ताधुरमारोपितो
यावद्राजर्षिर्दशरथोपि दृशा भगवद्भिरेवमेतत् येमैत्रावरुणिं पुरोहितवंतो वंशे मनोर्जज्ञिरे तास्तावेनपि कीदृक्पाविरधिरेये
षाच पुष्पाद्दशः तेषामचलमेव तेद्दशरथस्तत्पयंत्यमी ये पुनर्जातास्ते भुवमृष्यशृंगतपसामैश्वर्यमित्याकर्ण्य रामलक्ष्म
णावुपसर्पतः वाम वत्सौ भगवानशेषनिःशेषभुवनमहनीयो मुनिः कौशिकः प्रणम्यतां रामलक्ष्मणावुपसृत्य भग
वांश्विश्वामित्रसावित्रो रामलक्ष्मणावभिवादयेते विश्वा वत्सावापुष्यंतौ भूपानामिति भुजाभ्यां गृहीत्वा रामं चर्वेर्णये स
बहुमानमात्मगतं वसिष्ठाद्यैर्मंत्रैर्दधति जगतामाभ्युदयिकीं धुरं संप्रमेते दिनकरकुलीनाः क्षितिभुजः गृहे येषां रामादि
भिरपि कलाभिश्रुतसभिः स्वयं देवो लक्ष्मीं त्वनविषमवाशेगनपतिः अपि च त्वं तात्तास्मतवान्वोदशतयीरत्नस्रोतयेपन्व
भिः स्वाहाकारस्तुपाहितं हविरिहवैताग्निरोचामति त्वांहीरोदृजलेशपंक्तुलिदुः पश्यामवातीतरनुदुहृता दशकंभरप्रभ
नयो नियाहिता ररत्लपा वाम सहर्षास्मितं अयमत्रभगवान्भवंतौ नेतुमागतः रामलक्ष्मणौ परामिरुवितं भवेनेतापच १९

मु॰नी॰
८

तौ सस्नेहमालोक्य भगवन्कौशिकेत्यर्धोक्ते मन्युमीडन निगृह्यमाणकण्ठो वामदेवस्य मुखमीक्षते वाम देवौ तौ रामलक्ष्म
णौ विसर्जयति विश्वा मादरं प्रतिगन्तास्ति नेपथ्ये शंखध्वनिः वामदेवः निमित्तमनुमोदमानो दशरथमुद्दिश्य सप्रति
पुनर्नेपथ्ये सुखायमाध्यन्दिनी संध्या भवतु देवस्य संप्रति हि किरातिमिहिरे विघ्नग्रीवः करानतिवामनीस्थलकमठवद्देहछा
याजनस्य विवेष्टते गजपतिमुखो द्राघः करानतिग्रामनीस्थलकमठवद्देहछायाजनस्य विवेष्टते गजपतिमुखोद्राघो गो
त्थैरपि त्रसरेणुभिः शिशिरमधुराः मेराः ककुस्थलीमधिशेरते अथेशनीपद्दीरतरुकोटरकुटीरमध्यमध्यासी
नाः प्रत्यहरसत्तुतसुधारसनिर्विषाभिराशीर्भिरभ्यधिकभूषितभोगभाजः गायंतिकंचुकविनिर्धुतरोमहर्षस्वेदाम्भ
यस्तवगुणानुरगेन्द्रकन्याः विश्वा सखेदशरथ प्रियमपितथ्यमाह वैतालिकः मंदोद्धूतैः शिरोभिर्मणिभरगुरुभि
र्घोरधोमावदंदशूकाः यन्निर्मोकसंधिप्रसरदविगलत्तत्समुत्स्वरपूराः जिह्वायुग्माभिपूर्णाननविषमसमुद्गीर्णवर्णा
भिरामं वेलाशैलांकभाजो भुजगयुवतयः त्वद्गुणानुद्गृणंति वामदे सविनयविलक्षस्मितं राजर्षे प्रत्यासीदति दीक्षा एम॰

प्रवेशः तदेवंविधमधुरगोष्ठीभांगनिपुराणांप्रथमेवतावद्भवितुमिच्छामः इति रामलक्ष्मणाववलोक्य बाष्प
भरोत्तरंगितलोचनो मुनिं प्रति भगवन्नित्यर्धोक्ते बाष्पस्तंभं नाटयति राम ससंभ्रमं भगवन्कौशिक साधय शि
वास्ते पंथानः वत्सौ रामलक्ष्मणौ यो यो श्रेयस्तु त्यापसश्चैपथोचितमाचरंति विश्वा एवमेवास्मतो भवद्भिरिति राजपुत्राभ्या
मनुगम्यमानो निष्क्रांतः इति दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य वामदेव नूनमिदानीमस्मानिव भगवंतमपि कौशिकमकार
णवत्सलं वत्सो रामभद्रः क्वचिदस्मद्वियोगार्त्तिदुःखीकरिष्यति अपूर्वविषयालोकसुखी च मुखयिष्यति राम विह
स्य राजर्षे वयं वा कौशिको वेति कः पुनरेष कक्ष्याविभागो रामभद्रमाधुर्यस्य पश्य यदिदं दोरन्वेति व्यसनमुरस्यं वा निषि
रयामुपाधिस्तत्रापीनमपतिन निकर्तुः प्रकृतिता अपंकं संबंधो परनुहरते तस्य कुमुदं विशुद्धाः शुद्धानां ध्रुवमनभिसंधिप्र
णयिनः इति विमृश्य एवमेतत् रत्नाकरो जनपिता सहजश्च वर्गः किं कथ्यताममृतकौस्तुभपारिजाताः किंमेरविंत्यमिद
तमुनरन्यदेवतत्त्वांतरं कुमुदबंधुरसौ परिदुः पुरोवलोक्य कथं लोचनपथमतिक्रांतस्य रामलक्ष्मणो भगवान्तद्दृयमपि

वत्सप्रवासदुर्म्मनस्कां दक्षिणकोसलेश्वरसुतां देवीमुपसान्त्वयसांत्वयामः इति इति निष्क्रान्तास्सर्वे इति अनर्घराघवे विश्वामि-
त्रागमनं नाम प्रथमोंकः ततः प्रविशति यजमानशिष्यः सर्वतो विलोक्य अये प्रभातप्रायैव रजनी तथाहि नमोभि-
र्मीयंते गतमहांसि यो पूषपुष्पविज्ज्वलितान्मारंतो पल्लवपटलधूमैरिव दिशः सरोजानां कर्षन्त्यलिमयपमपस्कां तम णिवतरु-
णारंतः शल्यंतपतिपतिरघापिनरुचा अपि च जाताः पक्वमयांडुपांडुमधुरच्छायाः किरस्तारकाः प्राचीमंकुरयंति किं-
चन रुचो राजीवजीवातवः त्वन्तातंरु वितानवर्त्तुलमिदं विंबं दधत्त्युंवति प्रातः प्रोषितरोचिरंवरतलादस्ताचलं चंद्रमाः स-
र्च्चेतोवलोक्य च दिङ्मंडलीमुकुटमंडनपद्मरागरत्नांकुरे किरणमालिनि निगभिंतेपि सोरव्यप्रसुप्तिकमधुव्रतचक्रवा-
चालपंकजवनीसरस्सास्सरस्य अपि च प्राचीविभ्रमकर्णिकाकमलिनीसंवर्जिकास्संप्रति द्योतिस्सोरमणीयमंवरमणेर्घ-
मुद्वरंतेस्रवः स्रस्लोच्छ्वासमपीरमुत्सुकतया संभूयकोशाद्बहिर्निष्क्रामभ्रमरैवसंभ्रममभरांरंभोजमुज्जृंभते अपि च
एकद्विप्रभृतिक्रमेणगणनामेषामिवास्तंयतां कुर्वाणा समकोचयद्दश शतान्यंभोजसंवर्त्तिकाः भूयोपिक्रमशः प्रसारणमः

रयन्तिताः संप्रत्य मूरुघातः साग्र्यातुं स कुतूहलेन वनलिखनलिनीभानोस्तदहं त्वं करान् अपि च प्रभासत्त्वसुरेंद्रसिंधुरशिरसि

कूरसांद्रारुणापत्रे जस्त्रसरेणतो विपदि हरिः प्राचीनमात्मवते शंके संप्रति पावरस्पुरपनेतकुंदंकोन्मजोरस्य दिवरजच्छटावलपि

तो देवाखिषामीश्वरः पुरोवसोका कथमिदमुरपावलमो तिमाशिकामर्कबिंबमथापि न विहायस्तलमलंकरोति तदस्य

दुरो विंतापमानयज्ञस्य कुलपतेः कौशिकस्यादेशात्समिदाहरणाय प्रस्थितोऽस्मि तत्र गतिं गच्छामीति परिक्रामति प्रविश्य

संभ्रांतो वटुः २ अम्मसुराः सेह किंपि अच्छीस्सिं भीसणं च वटहरि शुनः शेपः सचमत्कारं परिहृत्य सखे प्रभु मेदं किमा

श्चर्यं भीषणं च प्रभु अज्जरामात्तिको विरवत्निग्र कुमारो आगदो त्तिसुणिअ कोदूहलेण धावंतस्स सागातम तवोवण

परं तपति दृष्टा पत्थरपुत्तलिआ सच्चमाणुसीभविअ ममज्जेव सम्मुहं परावरिदा तापेक्खिअ उत्तरासंगवल्कलं पि। उक्खि

अ पलापिदो म्हि शुनः विहस्य सखे साधु कृतं दिष्ट्या हि जीवतः पुनराष्यन्ति पभु तारक्खदु मं अण्णारमाए दुत्तरक्ख

सीए मुहादो इति वेपमानः पादयोः पतति शुनः सस्मितमुत्थाप्यालिंग्य च अयसप्पनमेतवा २ भणोषि तत्रभवतो

पु० ना०
१०
10

गौतमस्य महल्यां नाम धर्म्मदाराः पभु सुराणां मिना जगत्त्रवंशपुरोहितस्य नन्नमवहोसहानंदस्यजननी भुनः अ
थ किम् पभु नहोतरो भुनः सेयं पुरा पुरुहूत खंडितव्रारित्रा तस्य दीर्घतपसो मुनेर्म्मनुना निजमेव तत् हिं दृष्यहो र्व्वल्यमेवं विव
र्त्तमानमनुभवंती संप्रत्यस्य रघुराजकुमारस्य तेन सा तस्मादंधकारात् चिरमुत्थानतरलमावेगेन पभु उन्मील्य चक्षुषी निरूप्य
अहो अन्नत्स्यपसा रणपुराणा विनीअवोप्यरागोस्मि तथा विशंकाजरा अन्नातिनामं परिव्रअदिता अन्नसुरोः सेहमु
हुतं अंगीसमीअर्दु भुनः सत्वे किमेतन्मयमितिप्राह्मरास्यतत्पर्यवस्थापयात्मानमित्युपविशतः पभु ।चिरं विश्रम्य निः
श्वस्य च सविस्मयं कथं ।विष अमिअतणहास्त लक्षल्ताए भअवद्दाइरिणाबि हरिणाए विउंबीअदि भुन ।विहस्य सत्ते सा
धु ब्रवीति भवान् अल्पीयानवल्पं लोकः कथमैहिकसुखाध्यवसायान्मूर्खस्योर्ज्जयः पराहन्यंते ।किंतु मनोहारिभिरा
हार्यैराहूयमानस्य लोचनद्वयस्यापि न ननो विवेकमंकुशयितुमधीष्टे किं पुनस्तत्तहत्तनयनस्य तादृशि विभवे महतां प
तिः वत्तु श्रीतिमुद्भवंतीमनु भवंति चापराणि कुसुमचापचापलानि पभु ।विहस्य मणोएआएमु णिावदीणाए पुण एमः

परिणामो एत्थ रामभद्दस्स पवासकारणं पुन इदं ताव प्पथमं पभु सामत्थेनं अज्जउत्तस्सवि सुग्गीउं इमिणा रे व
अणेण पवमुकम्हि पुनः सते त्वपि किमकथनीयं नाम अस्ति किष्किन्धायां भगवतः पुरंदरसूनुर्वाली नाम मल्लवंगजः तं
चस्तनिवरचक्रवर्त्तिनारशकंधरेणाप्रसन्नमैत्रीक्रमवलोकावानरेन्द्रभल्लगोलांगूलप्रभृतीनामाचार्यस्तद्धोमात्यानुम
तोजांववानवारीत्त पभु सकौतुकं तदो पुनः ततश्च रामन्मापाविनीरवाल्यपराहृसञ्जातिः विशेषेणामहेंद्रावस्कंद
लितामंदविक्रमः पितृवैरितवापरावराः अपिच तदो पदेरामूलसंपीडनगलितपौरुषोन विश्वविजयीति रावणमाशं
कनीयः नापिसामंतांतरजिघृक्षायामतरावर्त्तिनिसमुद्रलघुसमुत्थः तदनेनसुरासुरविनपिनाविराद्धभुवनमंडलेन
मेत्थमनर्थोनुवंधि किंचसर्व्वथयमनुपकारिणापुलस्त्यापत्येसुग्रीवित्रिरितिभगवानिहोदाहरणाहरिणाकशेखरः त
थाहि उद्धारथोभूषणामस्थिमालाभस्मांगरागोगजचर्म्मवासः हृएकान्तपस्येपिध्यानाधिनाथेसख्योदशोपेत्रिपुरांतकस्य
पभु सहासं अहोथेरभद्दस्स मंतोवएसो परिहासकुसरा अ तदो पुनः ततश्चतद्वचनंजराबैक व्यपलपि

तमिसुपहसत्तिहरीश्वरे उपांभुतस्तुमत्णमहामात्पस्सेकेसरिणः प्रुत्रोहनुमानूनूसारथेस्सनुंकुमारमारायसुग्री
वमप्पमूकेनामपव्वतदुग्गेमनुपविष्ठः पभु साकृतं अन्जनोसो मारुहीतेरामसोचि सुग्गीअरिभुन अथंकिपभु
साविविकित्तं अन्जनधातधावाभोदु सामीसामीजेंहं तपश्चिइअ णसासितारिसस्स महाभाअस्स पाङिकल
परिगाहो भुनः विहस्ससाव पुरैवकिज्जायमांननेपोभगवतस्सहस्तकिरणाधाकरणविद्यामधीपानःतरात्मनन्मनोवा
नरपोनेस्सुग्गीवस्ससाहापकम्मभिवापत्ताग्गुरुइरुणीवकार पभु सानंदकुंताउचितेजेव जंगुरुपुत्तो सव्वग्घआरंअ
अणुवत्तीअरि तदो भुन ततश्चअहिभपोपगापजेरं सुहदूरूसुपभुत्त रासण्न:खरदूषणत्रि।शिरोभिर्महामात्यैरधि
ष्ठितमात्मवलेकदेशं। स्तिंभोरुहीविरूलेवालिपरिग्रहापपाहिणोत् पभु कधंअपारिहीणमित्तधम्माविरकवसो पु
नः सावे किमुच्यते रावणः खल्वसो प्रियाकत्तुंकस्सैचननिजशिरः कर्त्तनरसप्रकृप्यद्रोमायस्सपरामिहलंकाप
रिवृढः।विलहृव्यापारं किमपिरहभुपेस्सरशमं।शिरस्सेमूर्धानःहणाक्षतपुनर्नेन्मसुभगाः प्रभु सकैातुके तदो एमः

पुनः ततश्च सुकेतुसुता नागसहस्रबलधारिणी ताटका नाम राक्षसी तस्मादनीकादागत्य मनुष्यमंडलविहारकौतुका
दिमां भूमिमस्मदीयामधिवसति पभु अहो नागसहस्रबलाइत्ये अत्ति असुरसंबंधं रवणरं तदो। पुनः ततश्च श्रौतस्यवि
धेः प्रत्यूहमस्याः शंकमानो विश्वामित्रस्सो दाशरथी रामलक्ष्मणावानीतवान् पभु णाणे राममेहेत्ति को पि रकवसा
मारणं इवारिअवइणोखु एसो पुन सोव एवमेतद्रामभद्र इति को प्यपंचतुरस्सारोरुसरहस्यसिद्धमंत्रः विशेषेण पुन
रिदानीं भगवता कौशिकेन ब्रह्मज्योतिषस्तादृशं विवर्तमाश्चर्यं दिव्यास्त्रमंत्रपारायणमध्यापितः पभु मणोमंतमइइहिं
अस्य देवस्य हिंसमं वत्ता तिवलाउं विज्जाउं विरामे संकमिस्संति पुनः अथ किं तदपि संवृत्तमेव पभु अन्नराणाम
णामि जदराणिआअ आजनेवसत्ती ओ णिआओ जेव अत्यविज्जाउ ता। कि न्निअन्नरोणा विग्घोपसमे राहवस्संगारव्वअ
थेदि तन्नभवं कोसिओ विहस्स अहत्ता पाउराहत्थेणासप्पमाअणंखुएदं पभुसत्ते अनभिज्ञोसि स्वयंप्रयोगांदंते
वासिभिः प्रयोगोमहिमानमाचार्याणामुपचिनोति पश्य स्थानेषु शिष्यनिर्वहेर्विनिपुण्यमाना विद्यागुरुं हिगुणाव

मु॰नी॰
१२

नरमातनोति आदायभुक्तिपुवलाहकविप्रकीर्णैर न्नाकरोभवतिवारिभिरंवुराशिः किंच दीक्षिष्यमाणानकुर्वंती
तिरहिमांहुत्रिपमुपारहते पभु अज्जसोहणंमंत्तेऽस्मि अणंपुणोविकंपिपुच्छिदुकामोम्हि भुन किंनत पभु क
धसर्वधाणिगूढंपिवाणाराणं छुणुणं अज्जेणपडिवणं भुनः सर्वेसर्वमेतद्योध्यायात्रायांसमाधिमयेनचक्षुषासा
क्षात्कृतत्रिभुवनत्रिकालवृत्तांतस्यतातविश्वामित्रस्यपुरवारथ्योषं सर्वतोवलोक्य अहोप्राभातिकीभुवनस्यलक्ष्मीः
तथाहि प्रपयग्ज्वलितैः पतंगमणिभिर्नीराजितामानवस्त्राविनाःकुरुविंदकंदलरुचः प्राचीमलंकुर्वते प्रोद्ध्वांत
करालितस्यवपुषच्छायाच्छलेनरुणार्प्रक्षालितनिर्मलंजगदहिर्निर्मोकमुन्मुंचति अपिच पीत्वाभृशंकमल
कुमलभुक्तिकोशदोषातनीतिमिरहर्षिमथोस्फुरंतः निर्यन्मधुव्रतकदंबमिषादूमंति विश्वत्रिकारणगुणानिवमो
क्तिकानि अपिच विकसितसंकुचितपुनर्विकस्वरेषुंविजिपुडुलेषाः कलिकाः कथयतिनूतनविकाशिनीर्मधु
लिहासर्वः आहितंचनिर्वर्णये कटुभिरपिकठोरचक्रवाकोत्करविरहज्वरशांतिशीतवीर्यैः तिमिरहासर्वैः आ

एमः
१२

हितं च निर्व्वर्त्तयं कटुभिरपि कठोरचक्रवाकोत्करविरुद्धैर्शांतिशीतलैर्ग्गीर्भैः तिमिरहतमयं महोभिरंजनन्न पतिज
गत्त्रयनेत्रमुष्णभानुः तदनुनानीहिमांसमिद्धाहरणाय पशु अहंपिबतिः कुमाराणां रंरसमेत्र कंहिरोन्हिताकहे
हिकधंपेक्कवामि भुनः विहस्य नच्चैनाविवपत्रवास्मुत्तरेण विहारभूमिषु क्रीडतः दुपेत्य पनिःशंकमवलोकयेति नि
ष्क्रांतौ विष्कंभकः ततः प्रविशतो वैहारिकेवेशौ रामलक्ष्मणौ रामः अहो विचित्रमायतनं सिद्धाश्रमपदं नाम भगव
तो गाधिनंदनस्य तत्राद्भकृणपूलकोपनहेशाग्निरद्धैविभिर्मेध्यावस्तरी विहस्य बटुभिस्तोत्युच्चटमालभ्यते अपोष
यतनूभवत्यतिथिभिः सोष्णुसनासापुटैराघ्रातो मधुपर्कपाकसुरभिः प्राग्वंशजन्मानिलः लक्ष्म आर्यो पात्रेव किल
देवः कौस्तुभकिं न त्वकनीलोत्पलमसौ हरिः स्वयं किमपि तत्तेपे तपः कपटवामनः इत्थमेतन्महातीर्थमध्यारीनादि
जातपः अकुतोभयसंचाराः षट्कर्म्माणि प्रयुजते अन्यतश्च दृष्टा आर्य पश्यैते पशुवंधवे रिवलयैरौदुवरीदंतु
रैर्निसंवंजितग्रस्यतंत्रविषयोरम्यागृहस्थाश्रमाः यत्रामीगृहमेधिनः प्रवसिन स्वारान्य सिंहासनावेतानेषुकू

मु॰ना॰ १३ 13

र्यो निषु पुरोडाशावघट्टं कुर्वते राम: सहर्षस्मितं वत्स रत्नो। पितावत्कृतार्थयावद्वेल्लुर्षा प्रसन्नपावनोपमर्षीणां
समवायः इदमथैषा पूर्यितेव सर्वांगमतिरिक्ताशिशरानतीः जयरूपेणाविध्वाणैः शिरोभिर्गहनं सहरः किंच त
पः कृशतरैरंगैः स्वधुमकारितैरिव सायंप्रातरमी पुराणमग्निहोत्रमुपासते इति परिक्रामतः लक्ष्म आर्यरमणीयमि
तो वर्त्तते बालेयतंदुलविलोपकदर्थिताभिरेताभिरग्निशरणेषु सधर्म्मिणीभिः त्रासहेतुमपिदंडमुद्रसमानमा
घ्रातुमिच्छन्ति मृगेमुनयो हसन्ति राम: परिक्रामन् सकौतुकारुणं वत्स त्वमावत आर्द्रप्रसूतिरियमंगणयत्तवेदि
नेदिष्ठमेव हरिणीत्तृणं तेतृणांच वत्सीयतापसकुमारकरोपनीतनीवारनिर्दृतमपत्यमवेक्षते च अन्यच्च विषक्त
योधनकुमारसमर्प्यमाणश्यामाकतंदुलकणांच पिपीलिकानां श्रेणीभिराश्रमपथाः प्रथमानचित्रपत्रावलीप्रणी
पिनोमुद्रमावहन्ति लक्ष्म अहो पशूनामपि प्रसववात्सल्यं अहो शिशूनामपि सत्कर्म्मैताछील्यं अन्यतोवलोकाच
मुनिविनियोगविलूनप्ररूढश्मश्रु शाद्वलानि वर्हीषि गोकर्णतर्णकोपंतर्णेसुपकंटकच्छेषु इतिपरिक्रामतः ल

एम॰ः १३

स्म आर्ये इयमेभिरालवालैः पदेपदे ग्रथिलासु कुल्यासु तीव्रतरा जलवेणीः प्रवहति विश्रम्य विश्रम्य। रामः वत्स सा
धुरष्ठं आलवालवलयेषु भूरुहां मांसलत्ति मितरांतरा केरली विकुरभंगिभंगुरं सारणीषु पुनरंबु दृश्यते तदेहि भग
वतीं कौशिकीमालोकयंतौ मुहूर्त्तमानं पुनीवहे परिक्रम्यावलोक्य च क्वचित्तां कामिको ऽपि विशेषो नैसर्गिकमति
शेते जडस्वछस्याप्रकृतिरूपद्रुतं द्विपगणाग्रणोपघष्यासामप्युतत्तिज्ञो विजयते तथाप्युत्कर्षाय स्फुरति सरितामा
श्रमसरामिहांनीवानीरद्रुमकुसुमजन्मा परिमलः लक्ष्म आर्ये पुरस्तादनुकौशिकीतीरमवलोकय नैभैधाजननव्रततपण
ऽपिभिर्व्यूढैर्वेष्टनामियं पसिक्ता नित्यवसंतविभ्रमवती रम्या पलाशावली एतस्यां हरिणारिपाणिजनस्तरणिश्रेणिश्रियः कोरका
णोपायं तितपोवनं वनकाक्रीडाकराकर्षणात् नेपथ्ये रामभद्र किमचिरमवलोकेनेन कृतार्थी क्रिंयते तपोवनभूमयः सं
प्रति हि परिणमयति ज्योतिर्व्यापनं विरूपवांतिः किमपि शमिनस्त्वा विद्यारव्यं रहस्समुपासते गुरुरयमनुष्ठास्यन्मा
ध्यंदिनीं सवनक्रियामिह मखविधौ नेदीयां संभवं तमुदीक्षते रामः अभ्युत्तिमभिनीय सानुरागं वारंस्तीन भिषुरावर्ततेवि

दृश्यते वन्यैः शरीरस्थितैरैणेयप्रांत्त्वचि संविशति वसतेश्चापि तत्वं तारं वीतमसश्यंति च धामनाभिसरतोयज्वार्मणी च बहुषी
धान्यानां विरजस्तमा भगवती चर्यं पमालङ्कारस्ते नेपथ्ये पुनस्तस्यैव पश्यते राम: श्रुत्वा ससंभ्रममवलोक्य कथं गगन
मध्यमध्यारूढो भगवान्निरावरीपिति: तदेहि पत्रवाटमधिष्ठाय क्रमेणाह्निकस्य भगवतः कौशिकस्य वत्सनंत
रीभवावस्ति परिक्रामतः लक्ष्मणः सर्वतो दृष्ट्वा आर्य उद्दाममधुमणिद्युतिव्यतिकरप्रक्रीडत्कोपलक्ष्मालाजालज
टाक्लंतांगलतटी निकुञ्जकोटरः भौमोष्मप्लवमानसूरकिरणाङ्कूरप्रकाशादशामापुष्करम्समापयंति धिगमूर्मे मध्याह्नश्च
न्यारिश्: अतिकतमा चेयं पत्रभूमिः तदेहि न्यग्रोधछायामंडपमध्यासीनावशांतिजः श्रमवेहावहे गलितयौवने पुनर
हनि भगवंतं द्रक्ष्यावः रामः एवमास्तामिति परिक्रम्य नाट्येनोपविशतः लक्ष्मण पार्श्वतो दृष्ट्वा आर्य मध्ये व्योमक्रीडपित
मयूरवाभानोर्विवेलंबमानेक्रमेण स्वैरं स्वैरं मूलतः पादपानां पश्यकाया: कश्चिदाकर्षतीव रामः समंतादवलोक्य
वत्स मध्यंदिनमतिक्रांतमिति दिनमप्यतिक्रांतमेव गगनशिखरमुदयाद्रेरधिरूढाः कथमर्करथहरयः आस्तम

ह्येषरमधुनास्य रितिसुखेनावरोहति लक्ष्म आर्यनूनमयरहस्यातिपरापतिष्यंति यदयमध्वलोरिकासन्निधानंतु भुनःशे
षमुखेनभगवान्नुपाध्यायःप्रशास्ति रामः सरोषाहंकारं वत्सयद्येवंस्यात् कस्मात्तकर्कशकृतांतभयंकरंमेतिष्ठाग्रतः कृतु
विघातकृतामर्षा श्रीरुद्रस्यावसुमतीमपिकर्तुमद्यपुराणाहमंगलमिदंधनुरादधातु लक्ष्म विहस्य कथंस्त्रनिचरविना
शोत्कंठःविवेतस्तुत्वमार्यस्यदूरमपमर्षदर्शनंकौशिकमपिसंभावयति अविद्यावीजविध्वंसादयमार्येणचक्षुषा का
लोभूतभविष्यंतोवर्त्तमानमवीविशत् रामः किमुच्यतेनत्रभवान्विश्वामित्रः यस्मात्तब्रह्मतत्त्वोपिस्वर्गीयैरेषखेलति
गृहस्थसमयाचारस्वक्रांतैस्सप्ततंतुभिः अपिच आर्हीकृतोविनयनम्रमेहैर्मोक्षिमंद्वारदासमकरंद्रसैरिवायं प्र
क्रांतकुंडलितभूतनभूतसर्गः त्रैशंकवंचरितमद्भुतमाततान लक्ष्मणः पुरोवलोक्यसहर्षं स्वाभिरश्वरवर्णाभिःश्रो
तमर्थंकृतार्थयत् अयेकुलपतिःसोपमितएवाभिवर्त्तते ततःप्रविशतिहरीक्षितवेशोविश्वामित्रः रामः निर्वर्ण्य
सबहुमानंवत्सलक्ष्मणपश्यपश्य कर्म्मणाःश्रूयमाणस्यव्यंजनैरधिकोज्वलां तपस्तेजोमयींपीतहमीमद्यपु

मु॰ ना॰
१५

ष्यतिमेगुरुः विश्वा परिक्रामन् सहर्षं हंतकृतकृत्यप्रायमात्मानंपश्यामः यतः । निर्दैत्त्योममतावदध्वरभुनामातर्प
णायंविधिर्दायादेनसमंसुकेतुदुहिताबाधैवद्यानिष्पते पारेणाक्रान्तपुनर्ब्रह्मपक्ष्मजधनुर्ज्येसैकभुक्लांवधूमेत्वाकेसुरकार्यमरि
त्नुचक्रतिसाक्ष्यंविधातास्महे रामलक्ष्मणावुत्थायोपसर्पतः विश्वाराममतिचिरं।निर्वर्ण्य सस्नेहकौतुकं एषवेहारिकं
वेशमादधानोधनुर्धरः तत्त्वमंतरमस्माकममृतैरिवसिंचति उभावुपसृत्य भगवन्दाशरथीराम लक्ष्मणावभिवादये
ते विश्वा आलिंग्य वत्सौकिमन्यदाशास्महे युवाभ्यामभिनिर्वृत्तयोगक्षेमस्यवज्रिणः ऐश्वर्यप्रक्रियापात्रकृतार्थी
स्यंतुहेतयः उभौलक्ष्मीमद्योमुखौनिष्ठतः विश्वा विहस्य वत्सौसमंतीक्षीलितौयमेसन्निवेशः कच्चिदस्मदीयास्तपोवनभूम
योरमयंतिवां उपस्नेहयतिवागाढंध्यममर्षीणां उभौ सप्रश्रय भगवन् रम्यमेतदरण्यंवाकः परिच्छेत्तुमर्हति किंतुदूयाति
ग चित्रमघनोपश्यतोरभूत् रतिर्यथोचितमुपविशंति ।विश्वासाकूतस्मितं वत्सौ रहवनेषुसकौतुकवामनोमुनिरत्न
मतयोसिपुरातनः तमिवद्यामत्नोकातपल्लिनोनयनमद्यचिरादुदमीमिलयन् उभौमुहूर्तमुन्मनीभवतः ।विश्वा स्वगतं रामः

अयेकिमप्युत्साहवर्धनायप्रागभवीयमनुभ्यारितमेतःकारणमनयोः तदेतावदेवास्तु अन्यतःक्षिपामि प्रत्यग्रभ्रोक्यप्रका
शं कथमुदयगिरिकाश्मीरकुंकुमकेदारसप्रभातेसध्यातपाः प्रथमस्तवकोद्गमभक्तिमाञ्जीहस्तानुस्त्रिकयाकुतहलिनीभिर्दिग्
गनाभिर्नभोगंगणाहूरुरीपावदुपनीतः अपमपिवरपोपित्करणकाषायमीषद्दिसमरतिमिरोणाजर्जरोपांतमर्चिः मरकलकल
कलविंकीकाकुनादीकरेभ्यः स्तुतिधरशिरेभ्योमानुमानुविनोति अपिच मंत्रसंस्कारसंपन्नाप्रलपंचेद्दोस्त्वतीरपः एतन्नयीमयज्योति
राहित्याख्यनिमज्जति एमः सर्वतोवलोकावत्सलस्मरणाः तापनैरिवतेजोभिः क्षुष्णनिर्वाणमेचकाः दिशोजाताः प्रतीचीउस
मुराचरतिकमात् किंचकांचिद्विभ्रतिभूतिमात्रमभुवोवैतानैवैश्वानरस्वालोपप्लवमानधूमवल्लभी विश्रीतदिग्भिन्नमः अये
नेवटवस्तनीयमसवनस्वीध्यायदीर्घानपिस्पर्धावंधमनोहरंपतिमुहुःस्वान्तायवयंतस्त्वरान् विश्वावत्सराद्भव उन्मुक्ताभिरिवसमधु
नासर्वतस्ताभिरेवसस्काषाभिर्निचुलितमिवमेद्दूषते विश्वमेतत् पर्यंतेषुनलतिमिलधारलसानैवमध्येचित्राङ्गीयंरमयतितम
स्तोमनीषद्विवीलस्मरणःसनिर्वैदं तेनेमामयंतमोमयन्यतरस्या विभातिहिकक्रम किमपिविचित्राःभानुःस्फुरिरपंभुवनकोश

पुः ना.
१६
16

स सर्वतोवलोकयंश्च चूडारत्नैः स्फुरद्भिर्विषधरविवरणपुञ्जलामनला निषेसंतेचक्रवाकीमनसि विशंतेसर्यकांतान्कृशानुः किं
चामीशल्यंपतत्तिमिरमुभयतो निर्भराहलमिस्रासंबद्धोतिद्दसंध्याकरणानिकरपरिस्पर्धिनोभांतिदीपाः रामः विलोक्य विश्वं
चाक्षुषमस्तमस्तिह्रितमः केवलमौपाधिकप्राच्यादिव्यवहारबीजविरहाद्दिग्जक्रमेव स्थितंगत्वतेभयहेतवः पटुभिरथद्दांतै
र्भांतिवधांतेनातिवेनेनवस्तुववसाहानतस्य रणामुकः सनिर्वेदं आस्सर्वतः स्फुरतुकेरवमाः पिबंतुज्योत्स्नाकरंममुद्दंभरय
श्चकोराः जातोयदेषचरमाचलचलंचुर्वीपंकेरुहप्रकस्नागरणप्रदीपः ध्वनतरतिमिरबुणोत्करजम्बानामिवयंततिकाष्ठानां
छिद्रैरमीभिरुडुभिः किरणव्याजेनचूर्णानि नेपथ्येकलकलः सर्वेससंभ्रममाकर्णयंति पुनस्तत्रैव निर्मज्जच्चतुरंतभ्रमद्दति
कपिलक्रूरतारणनराक्षियुग्मंथिंदृनारतरालग्रथितमविरतं जिह्वाद्वयंती धांतेपि व्याप्तवक्रज्वलदनलशिखाजर्जरेव्यक्तकर्म्मो
निर्मातीगरुडोद्दीघ्रविमुपरिपीडितेनारकेयं नेताग्निकुंडपूर्वंववर्षेतोरुधिरकणः हिंसीस्सुबाहुमारीचमिश्रानः परिहरवत्ते
विश्वा साकूतं कथंताटका वत्सराममर्द्द विधानमानुष्यविकंगदेषुनः प्रतिक्षिरंतीकिमियंप्रतीससे सुबाहुमुखेस्समम

रामः
१६

मातता। पि भिर्गृहाणचापं निगृह्याणताटकां राम: सब्रह्मगात्तिं किं भगवन्निद्धपामिमां कथं हन्मि पुनर्नेपथ्ये अब्रह्मण्यम
ब्रह्मण्यं भोस्तात विश्वामित्र परिभ्रूयामहे मद्दीपतामधिज्यधन्वाशरथि: राम: विहस्य नेपथ्यावलोकितकेन। वात्सर्षेशु
न: शेपमुहूर्त्तधीरो भव अलं क्लिशित्वा गुरुमस्मत्कोपं विविधिस्त्वद्य ह्येव गरीयसीन: नकौशिकस्यतपोधर्म्मपुत्रे पुत्रे मधुछंद
सिवाविशेष: विश्वा वत्स कृतं कृतमुत्तरेण नत्वंपनेदीयानाश्रमोपवात: लक्ष्मण: सव्यथमिव स्वगतं मीमांसते कि
मार्यो यं कौशिकेण्यनुशास्तिवाचमषामर्षी रंगा हि शास्त्रमेवानुवर्त्तते राम: स्वगतं गुर्व्वादेशादेव निर्म्मीयमाणेनाध
र्म्मापरस्त्रीवधापि स्थितोयं अथ स्थितोश्चोगमिष्यामिस्त्वेलेज्जास्माभिर्म्मीलिताहैजितेव। किंतुदीर्घपनाभिरातिको
हकिनीभिराभिरस्मिन्नकीर्त्तिपदेहेपरिताम्यमाने ज्योतिर्मयेन वपुषाजगदंतसाक्षीलेज्जिष्यते कुलगुरुर्भगवान्विवस्व:।
नेपथ्ये। अलमिघ्नामलान्मर्त्ता: स्वड्गुशारेयमस्ति न: अस्त्रीपानेयपंथा: स्वर्गलोकमुपतिष्ठते राम: श्रुत्वा सरोषसंभ्रम
उत्थाय सविनयमंजलिं बद्ध्वा भगवज्जगत्त्रयगुरोणाविनेदन दशरथगृहे संभूतं मामवाप्य धनुर्धरं दिनकरकुलास्कं

शिकोयं कलंककलंकांकुरः इति ह्रिवनिताभेतां हं रू मनोविचिकित्सते परधिकरणं धर्म्मस्थीयं न वैवचोक्तिनः रतिप्राणिपत्य
नाभेद्यतपोधनमाभैष्ट स्म निचरत्वमूरमूरपासन्नपमद्भागतएवरामभद्रः कुशिकसुतकुशाग्रतोपविंशोरिरमनुकल्पम
वेतकार्म्मुकं मे इतिधनुराणेपम् निष्क्रांतः सत्सशंकमात्मगतं दिष्ट्या रूढनेणधर्म्मेणाकौमारमभूत्समार्य्यसतावहासीत् ने
पथ्याभिमुखमवलोक्य हर्षेनाटयन्प्रकाशं भगवन्कौशिकपश्य पुरस्तादार्य्यभूतधनुषि चापव्यात्यतिकरनिरालंबनलता
टकेयः प्राप्तोजीवन्मरणामसुभिर्विप्रकीर्णस्तुबाहुः रूढात्मुक्ताभुविचकरुणाश्चर्य्यवीभत्सहासत्रासकोधान्तरत्नमभि
भिर्दृश्यतेतेराहूसीयं विश्वा। वेलोक्यवत्सल स्म रादि स्मपेनप्रमोदेनचपरवंतोवयंनवाचामधीश्महे वक्तव्यमेववा किम
स्ति नखल्वघतनीयं वंः प्रतिष्ठा दिक्कूलंकषकीर्त्तिधौतवियतोनिर्व्याजवीरोद्धताः तेपूर्व्यं रघवः प्रसिद्धमहसोयेस्तेपि
देवाधिपः विभ्राणोरसुराधिराजविजयक्रीडानिदानंधनुः पौलोमीकुचपत्रभंगिरचनाचातुर्यमध्यापितः लक्ष्म
भगवमपश्य अघनेशावंरीसेनोमेनामुद्दलपन्नयं आधानेरथीरधर्म्मस्यनिर्म्मायतामुपस्थितः प्रविश्यरामः स

वैलक्ष्यं पूषावसिष्ठः कुशिकात्मजोयं त्रयस्तएतेगुरवोरघूणां महामुनेरस्यगिराकृतोपिं स्नेहेरणोवषोपनसुखाकरोति आश्च

र्यमवलोक्य प्रत्यासन्नतुषारदीधितिकरस्पर्शात्पन्नमोवल्लरीवल्याभिर्मेखधूमध्विभिरमीसम्मीलितचेजनाः श्वसंचीवरपि

ष्यमाणवटुक आधीतभुष्मत्सवोनिद्राणातिथयस्तपोधनगृहाः कुर्वंतिनः कौतुकंपुरोवलोक्य स्फुरतिपुरतोमाघमाघ

वकोरविलोचनप्रकरकिरणश्रेणीहतस्तहस्तवनंमहः त्वस्पलघुमाभूः प्रेयोदर्शनप्रतिभूरयंकुवलयदृशामिंदुर्नेत्रेसुधाभि

रवक्लिनः अपिच उद्धूतिमृणालकोमलरुचोराजीवसंवर्तिकासवर्णव्रततश्वतयः कतिपयेपीयूषभानोःकराः अमुस्नेर्ध

क्वीभवत्सुगिरिषुत्सुवोपमुन्मज्जताविश्वेनेवतमोमयानिधिरपामस्मापंकेनापते सविधारं रंद्युहृत्याद्रिमूर्धनमवत्पद्या

पितन्मास्मभत्रासीरोपितमस्तमुच्चयममरुन्मूलंपतिन्विषः अप्यन्तोर्मुरमुफुरंतिकुमुदैरामोदयतेदिशः संप्रत्यूर्ध्वमसैातु

ल्लाञ्छनमभिवंकुंप्रकाशिष्येते सहर्षंच काश्मीरेणास्तिहानमेवरत्नेलंवामभ्रुवामाननद्वैरीजंविरधानमिंदुहर्षेदाभिंदानमं

भशिशाः प्रत्युषसुरूहृतयत्नवधूरत्याविर्हंसौकुरहोवात्संगकुरगमैस्वामिदंतद्विवमुज्जृंभते एताश्च योलामीकुचकुं

मु॰ना॰ १८ 18

मकुंकुमरजस्त्वाजन्यजन्मोद्दताः शीतांशुघुतयः पुरंदरपुरीसीमन्त्रामुपस्कुर्वते एताभिर्लिहतीभिरंधतमसानु रुन्धतीभि
र्दिशः शोणिमास्तृणतीभिरंतरतमं व्योमेदमोनायते अपिच नैवायं भगवानुदंचति शशी गव्यूतिमात्रीमपि धामघापितम
स्तुकैरवकुटुम्बश्रीवातुकाराः कराः मग्नाति स्थलसी मिशैलगहनोत्संगेषु संदह्यते जीवयाहमिवका विकचविदपिकायासु
गरुहतिव मोहत्वा तिशंयं विभाव्य किंनु ध्वांतपयोधिरेव कतकक्षोदैरिवैरोः कैरवत्यछायमधश्चं पंकमखिलं छायापदेश
रभूत् किंवानलकरकर्त्तरीभिरभितो निस्तरुणाडुज्वलं व्योमैवेरमितस्ततश्च पतिताश्छायाच्छलेन तवचः परिक्रम्य पार्श्वं
तो वलोक्यच दलवितति भृंगांतलेतरुणामिहतिलंते दुलितमृगांकरोचिः मरचपलचकोरचंचुकोटीकवलनतुष्ठमिवांत
रांतराभूत् विभाव्यच त्रिभुवनतमोलुंगकीनामहोमिहिरविषामभिविधिरसौ कोकश्रेणीमनस्व वाशिष्यते स्तुधमपि
तमस्माद्धारंतः प्रविश्य विनिघ्नतः शशधरकरानछिन्नाग्रांश्चरंतिचकोरकाः अपिचेदानीं तथापोरस्त्यायां दिशिकुमु
दकेदारकलिकाकवाटघ्नीमिंदुः किरणालहरीमुच्छलयति समंतादुन्मीलदहदलनलविंदुस्तवकिनोयथापुंनायंते प्र

एम: १८

निगुढक्रमेणाक्रमणाय: परिक्रामन्नूर्ध्वमवलोक्य तरुणतमालकोमलमलीमसमेतद्रूपं कलयति चंद्रमाः किलकलं
कमिति ब्रुवते तदनृतमेव निरंतरविधुंतुदरदनपदव्रणविवरोपदर्शितमिदं हि विभाति नभः किंच रुचिभिरभितश्छं कोत्की
र्णौ खिन्नसरेणुभिर्यदुडुभिरपिछेदैः स्थूलैरिव च्छिद्यते नभः प्रकृतिमलिनो भास्वद्दिषोन्मज्जाकृतकर्म्मणः तदयमपि
हितवपुः कुदेभविष्यति चंद्रमाः लक्ष्म सर्वतो रदष्ट्वा भूपताराणि परमपुष्पतमस्विनीषु ज्योत्स्नीषु च प्रविरलानि ततः प्रतीमः संध्या
नलेन भस्मैव रम्यूषिकायामावर्तितै तद्गुभिरेव कृतोपमिदुः विहस्य च यथाधर्म्ममेतत् यत्पीयूषमयूखमालिनि नमस्तोमा
वलीढायुष्मानेत्राणाममनृत्युहारिणि पुरः सूर्योदयवातिथौ अंभोजानि परां वितन्विनमधं रत्नेवते प्यत्ततो गौरांगीवदनो
पमासुकृतमाद्दते पतिर्यंजनी विश्वा सर्वतोवलोक्य सस्मिते अस्मद्दृशनामधेयमात्रमाधुर्यादस्य परमार्थं दृश्या नो विप्रलभ्यंते त
था हि स्मेरादृशः कुमुदमुद्रिद्रं पिबति ज्योत्स्नाकरंभमुदरं पश्यकोरः अ: कीदृग्विमुनिलोचनदूषिकायां पीयूषदीधि
तिरिति प्रथितानुरागः रामं च दृष्ट्वा सहर्षस्मितं कथमयं कुमारो विजयप्रत्यागतोपि ताटकानिग्रहेणाद्वणीयमाणस्स

ह्स्तानोपतिष्ठते लक्ष्मणं प्रति वत्स सौमित्रे अस्माकमनेनवृत्तांतेनअशेषलक्ष्मीरियमनूद्यते पश्य निशाचराणांतमसा
निहंतापुरोपमुद्गच्छतिरामचंद्रः अथोल्वसम्भिर्नेयनैर्मुनीनामयं कुमुद्वानजनिप्रदेशः रामः विभाव्य महयातिसमुत्सन्तोद्ग
ग्धोंवुधेरयमंवु धीत्रपतिनयनाद्ध्वेर्नोतोमुहंनयनानिव तद्खिलसुरश्रेणीसाधारणशरणीपीशचीसहचरस्वरचस्त्यालीसा
मस्तमंजसमीहते सलज्जमुपसत्य भगवन्नभिवादये विश्वा सस्नेहबहुमानमालिंग्य वत्सरघुनंदन इत्थमेवप्रकृष्टकर्त्रेभि
श्रापक्रियाफलवतोविधीन् यष्टुंनानास्त्वयावीरप्रतिपाल्यामहेवयं रामः स्वगतं शिरसाप्रगृहीतमाचार्यवचनं विश्वा स
मरधूलिधूसरंरामस्यकपोलमुन्मार्जयन् यत्ततममुनानकंचरचक्रव्यतिकरेण प्रियसुहृदासीरध्वजेन वितन्यमानेवैतानेक
र्मणि कौशिकंपितमिवमेद्दृष्यं रामः सगौरवं भगवन् कएषसीरध्वजोनाम यमघते त्रिभुवनदुर्लभोयंप्रियसुहृच्छब्दप्रयोगःक
मपिमहिमानमारोपयति विश्वा वत्स श्रुणोषि विदेहेषु मिथिलानामनगरी रामः यत्रपवित्रमाश्चर्यभूयंजनाःकथयंति स
कलराजककुरणधर्षमैंदुशेखरं धनुर्ल्लोगलमुखोद्विरिवत विश्वंभराप्रसूतिरगर्भसंभवाचमानुषी विश्वा विहस्य अथकिं रामः

सकौतुकं ततः किंतस्या विश्वा असौ सीरध्वजो राजा यो हेवाद्युमरणोरपि अध्यैष्ट याज्ञवल्क्यस्य मुखेन ब्रह्मसंहितां तस्य च
सम्प्रत्यशस्त्रस्य पुराणराजर्षेजनकवंशजन्मनो हीहाविलोपशंकापर्याकुलयति मां ततेवमायुष्मंतो विधिशेषमस्मच्छीर्यं समा
पय्यसहैव मिथिलामुपतिष्ठामहे रामः सहर्षमपवार्य वत्स लक्ष्मण ममापि अतरुणारोहिणीरमणचूडामणिपाणिप्रणयि
निवाणासने विरस्य कौतुकमस्ति लक्ष्मणः सपरिहासं आर्य अयोनिजन्मनि राजकन्यायामपि रामः सरोषस्मितं कथम
न्यैव किमपि प्रहसनं सूत्रयति भवान् मुनिं प्रति भगवन्निक्ष्वाकुगोत्रगुरो यदभिरुचितं ते इति परिक्रम्य निष्क्रांताः सर्वे अनर्घरा
घवे द्वितीयोंकः ततः प्रविशति कंचुकी कंचु नरो वैकव्य विसंस्थुल्यानि कतिचित्पदानि गत्वा आत्मानं प्रति सखेदोपालंभं गा
त्रे गिरा च विकलश्चक्षुर्मीश्वराणां कुर्वन्नपं प्रहसनस्य नटः कृतोसि तत्किं पुनः पलितवर्णकभाजमेतज्जोषेन केन नटयिष्यति
शैषमायुः पुरो निर्मील्य विभाव्य च अये सीतापादपद्मोपजीविनी कलहंसिका प्रविश्य कलहंसिका अज्ज पणमामि कंचु
वत्से कल्याणिनी भूयाः कलहंसिका अज्ज विरणाकुरो तुम्हे कंचुकी विमृष्य किं न कथ्यते वत्सो विहितमेव भवन्त्याः यथा

नद्यास्तारगर्भुंनदारद्रूपमाद्दायभगवान्कौशिकोपज्ञमानंमहाराजंसीरध्वजमुपस्थितः कल अरेइंध अः ज्ञपह्वंणामेषयं
चनाशंसुगिरांतुं अस्तिमेकौतूहलं कंचु वत्सेकथयामि त्रपथ्विशत्कोटित्रिदशमयमूर्त्तेर्भगवतः सहस्रांशोर्वंशेनयाति
जगदीशोदशरथः यस्तैरस्निग्धैरसुरयुवतिश्वासपवनप्रकोपैसिद्धेनस्पृशतिशतकोटिंशतमुखः इमौतस्यविशां
पत्युरात्मजौरामलक्ष्मणौ ययोर्भरतशत्रुघ्नावनुजौद्वंद्वचारिणौ कल जधाअम्हघरेभट्टधारिआसीहाउम्मि त्वामेउवी
सुद्दकित्तीअ विचित्रमहर्षेरूपंपती कथंमहाकुलप्रभूताएतेकुमारा मुहूर्त्तमिवस्थित्वा दीर्घमुष्णंचनिश्वस्य कुदोअम्हा
णंईदिसंभाअधेअं कंचु भवतिमाविषीद सर्वंभविष्यतिदेवस्यास्यराज्ञोनुभावात कल तदो कंचु ततश्चकृतान्तःपु
राणामभ्यर्थनयातौविकर्त्तनकुलकुमारौहव्यान्निवर्त्तमानःपुरोधसागौतमेनास्माद्रूपराजपुत्रीणांसौभाग्यदेवताराा
धनायसंविहितोस्मि कल सहर्षं अज्जसव्वजणमणोणासिदाणुकुलंतस्सभवदोसदाणंइस्सव अण्णंकंचु वत्सेएवमेत
त् नखल्वगंभीरमागिरसोब्रवीति कल ताकिंमणोधसंकरसरासमणारोवण ववसाएणाराएसिणाजनअस्सपडिणाएमः

साहसं णिव्वहेहि राइत्तो कंचु वत्से अस्मानपि नर्मकार्यंतरलीकरोति तथाहि पूर्वोपिकर्मणा इतेषा पितरहुसेषु विस्रामयेमे
थिलसुनाम पितवीर्यशुल्को वालंपिरुः प्रियमसुं रघुराजपुत्रमेतावंती भुवनप्रियः कथमानिनाम कल स्मरणाम भिनी
य सविषादं अज्ज पउन्ति विससोवलंभेण उम्मणायमाणमत्ताणं पंचालिआकेलिव्वावारेण विणोदअन्तिं भट्टिदा रि
अंपेकिव अउ हिणाएकारणं पडिछिदुमाअदाए विअन्तरं सणेणामए विसुमरिदं इमिणा पुण रक्कवसणामगाहणेण सुम
राविदम्हि कंचु सविषादं वत्से कीदृशी सा प्रश्न निर्यातव भर्तदारिका मपि दुर्मनायपत्ति कल जधा किदसीदादे विपधिडुंदुरसगीव
पुरोहिदो परागदोन्ति । कंचु तत्रावर्तानाटपत सर्हर्षकथेमेतावदपि कार्यवत्सा जानकी जानाति यदेनेनोदं तेन दुर्मनीभू
यते नूनमिदानीमस्याः कृतावतरणमंगलामंगकानि यौवनस्यपंथानमीहंते कल विहस्य अज्ज एव्वं णेदं अन्नोत्तिन्नि
सिढिली किदलज्जासंपअंनेव्व से अणुभूदं किंपि णिवेदेमि संस्कृतमाश्रित्य अनाहूते रेव प्रियसहचरीणां शिशुतयैव वोभिः
मावाली मिथुनमधुना संगमपिरं उपाहृतेनोवाविरमति नवाकेवलमियं कपोलो कल्माणि पुलकमुकुले रंतुरयंति कं

चु सहर्षं दिष्ट्या वीरस्यजीववद्भिरस्माभिर्यौवतीवत्मा पिवैदेहीहेरष्ठा सस्मितं ततः कल तरो अपुरोगोपुणोविताहि उं
जु आरिं गोबंधिज्जमाणालज्जिदुंपिलज्जेदि कंचु विहस्य वत्से संकीर्णोवयमिलल्विपमत्रवर्त्तते अत्राहि मनोविशंक
मानाभिर्बोलाभिरूपनीयते अयउरुी णाषाडुएप मंत्रीमकरकेतनः कल सलज्जं अज्जसोहणंमेतेसि सवस्स अणुह्लवसं
वादिनीहेवा अ्या कंचु वत्से तदात्वप्रोन्मीलन्महिमरमणीयात्काविनं तानिचित्पप्रत्यगारिवतरूणाभावेनघटितौ स्तनौ सं
विभ्राणाः रूणाविनयवैयात्यमसृणस्मेरोन्मेषाः केषामुपरिनरसानांपुवतयः कल विहस्य ताणाकिंपितुम्हेहिंसुदं कंचु व
त्सेनतावदर्थोपमघापिराजगोचरीभवति यदिवास्यातकिमेतावता कलहंसोरावणोदेविंपरिणोदि कंचु विहस्य हले
करिष्यतिजगत्त्रयजित्वरोपिकस्तादृशोदुहितरंजनकेश्वरस्य प्राणाधिकंविपुलबाहुभृतामपीदंत्र्यंबकं किमपि कार्मुक
मंतरायः नापिदशकंधरानुरोधेनतत्यंपातितातमन्यथाकरिष्यतिमहाहृत्रिणोविदेहराजस्तन्नाकिंचिदेतत् कल विहस्य
एश्वंभोदु अज्जसंपदिकहिंतेरामलक्खणा कंचुकी ननुद्वेतावेवबद्धवतागारवेदिकायां मुनीन्कौशिकवैदेहगौतमानभिरामः

अतः कौतुकितौ जनकर्म्मभ्यां मोहूलगोविवस्वयं तदेहि महद्भिरस्माकमागतानां कन्यान्तःपुरमेव गच्छाव इति निष्क्रान्तौ मि

श्रविष्कम्भकः ततः प्रविशति विश्वामित्रो जनकशतानन्दगौतमलक्ष्मणाश्च जनकः सहर्षं भगवन्विश्वामित्र त्वंपन्नरघुजामातः सं

परं भुवमयनः त्वदागमनजन्मायमानन्दः सुदिनायते अपि च अघप्रदहनशिखावलयः कृशानुरश्नाति मेजनपदेषु वषट्कृ

तानि तत्तेन निस्फुरति शान्तिकपौष्टिकेषु स्वाहास्तुवं शिथिलमां गिरमेषा विभर्त्ति । विश्वा स्वस्वेसी रघुवंशविरस्पशान्तः पुष्टश्च त

वापं जनपदः यत्र त्वं ब्रह्ममीमांसातत्त्वतो दृढधारकः पुरोधाश्चैव यस्यासावङ्गिरः प्रपितामहः स्मितं कृत्वा जामानुरदर्शन

जन्मा शोकः पुनरस्माकमुपशमयितुमवशिष्यते । किं च शोकहर्षौ नाम लोकमात्रे यं भवतः तथा हि यन्नृषिते त्रिरीयाणाम्

त्रौ निवमति स्मयः स योगी याज्ञवल्क्यो राज्ञा वेदान्तान् अध्यगीष्यत लक्ष्म जनो ज्ञाति के आर्येन्द्रयं स राजा वैदेहः पवित्रमपरिमेय

माश्चर्यं च यस्याचरणमुपाध्यायाः सुश्रूयते रामः स प्रमोदानुरागं वत्सस एवायं शतपथककथाधिकारीपुरुषः प्राणार्थं यातेव

वासिनेयस्मै वाजसनेयो याज्ञवल्क्यः सुक्तानि यजूंषि प्रोवाच मुहूर्त्तेन निर्वर्त्य । दृष्ट्वा । विनायतस्मै गुरवे यतीनां मैत्राम वि

मु॰ ना॰
२२

श्राणितगोसहस्रं तंगोसहस्राधिपतेः प्रशिष्यमुपास्महे मैथिलमातिथेयं जन सप्रश्रयंभगवन्यत्किंचिदस्मिद्धास्मितत्र
प्रभविष्णुर्भवान् तत्रभवतः सहस्रमपूर्वांतेवासिनोयोगीश्वरान्भगवतोविश्वामित्राद्याध्ययनमितिमहतीयमस्मांकंपशःप
ताका विश्वा विहस्य भो भोमहायोगिन् किंपाहवल्क्योजनकः किमेवंनवः स्वरूपंकवयोपिविदुः प्रवाहनित्यानधिकृत्य
युष्मान्सहस्रशाखाः श्रुतयः प्रथंते शता भगवन्कौशिकएवमीदृशाः खल्वमी त्रिभुवनमहनीयमहिमानोमनीषिणः
जन सविलहस्मितं भगवन् निर्मायैकामिणमस्वामघमर्षणीनामुन्मार्गेनीजगरक्षानितवाघवाचः श्रोतुंचिरप्रण
यकौतुकमलिचेतोदुःखाकरोतिपुनरेषममार्थवारः नहिरेमेतिसिरस्संजलिंघटयति विश्वा सस्मितमस्यांजलिमुद्ध
टयन् सखेसीरध्वजसंक्षिप्यतामंजलिरमीतस्मीभूताः स्मः कात्यात्यायनीकामुककार्मुकारोपणप्रणयप्रवीणेनप्रवीरे
णाद्गुहिरूः पत्पासंप्रत्ययपर्युषितप्रतिताभूयाः त्वत्म श्रपवार्य श्रार्यपरस्परेषांपोहृषोत्कर्षप्रशंसारमणीयः प्यावनो
यममीषांसमवायः रामः वत्सयशाद्ध स्मरंतिलोकार्थममीकिलश्रुतीरितिप्रतिष्ठामधिगंतुमीश्महे परंयद्देषापुनरामः

रत्निवैभवं तदेतदेव व्यतिविद्धं तेपरि जनसहर्षं भगवन्नरमनुगृहीतोऽस्मि समस्तावासान्नां वहिरविहिरं हः परिमृज्यामृचां वासंवा

रः किमपि मनुष्याणां वा परिपराः तदाशीर्वादो योऽयं बहुविषयसाक्षात्कृतफलो वरमेव त्वत्पापाः कथमतिपुरोवर्तिनमिव विश्वासा

कृतस्मितं सखे सीरध्वज एवमेव तत् इदीपस्योद्गारप्रथमिहचामुत्र च भुवां त्रिवेदीवाक्यानामनति विरभ्याद् इव तिलाः श्रु

तिग्रात्यं ज्योतिः। किमपि वहिरंतम्मेलमुखाम्नायाम्ज्ञानः क्रतुविपर्यासति द्विजगिरः शतत्स्वगतं नूनं रामभद्रमेव

जामातरमभिसंधाय भगवानयं पुनः पुनर्वक्रोक्तिभिः सीरध्वजं परिमोहयते भवतु हमणस्य प्ररोचनार्थमाविसंवदानर

व पृच्छामि प्रकाशम् भगवन् कस्येमौ शकुंतराजकेतौ रविकौस्तुभश्रीवत्सौ रत्नद्वयं विश्वा। विहस्य स्वगतं साधु वत्स शता

नंद साधु परेतत्कृतं तीर्थे विवह्मिनस्य वस्तुनः सुलावतारम् प्रकाशं वत्स गौतम ककुत्स्थकुलकुमारावेतौ शता सप्रश्रमभिता

मिव पुत्रार्थं जगरेकं ज्ञाधिकयपूह्यम मनुत्कीर्त्तिनावानुरूहौं च वितीर्णौ विश्वंवसुधा वक्रेणा चक्रेमरवः रक्षापाकिरथेन यत्र सक

लस्वर्ब्बासिसार्थातिथौ सः स्वेनेव फलप्रदः फलमपि स्वेनेव नारायणाः न किमेतौ तावेव दाशरथी यो किल रामलक्ष्मणावि

।तिनाटकामथनंमंगल्लोपाख्यानमितीर्णाद्दिव्यास्त्रमंत्रपारायणोनभवतैवविनीतौवैतानिकस्यकर्मणः।छिद्रापिधानदक्षिणायामवं
नमुपासांबभूवतुः ।विश्व॰ अयं किं जन तौतत्वेहबहुमानंपश्यति शता नहनयोः कतरोरामः करतश्चलक्ष्मणः ।विश्वा रामंनिर्दि
शन् वत्सश्चागिरस पेवताराहिनकरकुलहरुत्रसंतानमल्लीमालाम्लानस्तवकस्वयोजयो।तिरोराजपुत्राः रामस्तेषामपमचर
मस्ताटकाकालरात्रिप्रसूषोपंमुचरितकथाकंदलीमूलंकंदः शतालक्ष्मणोनिर्दिश्य अयंचापरोलक्ष्मणः दिष्ट्याभगवद्भुसिष्ठ
प्रभूतक्षत्रमध्यास्ति जन ।विहस्य सधुभगवन्नस्मादृशीषुप्रजासुप्रविश्यक्रीडसि क्रोधाभोपुरुहूतहुंकृतिपराभूतत्रिशंकुत्रपासंपा
नद्धासितेजगत्रयमयीत्वयाद्गुतिंजुद्धति संभ्रांतोपनतस्वना।टितजराजैल्कव्यशीर्णाहरः प्रत्यूहायबभूवुरखुजभुवोदेवस्यवाद्गू
कमतमपिनामभगवंत्नंपजमानमन्येगोपापितारं शता राजर्षैएवमेतत् किंपुनर्दीक्षिष्यमाणानकुर्वंतीतिरहितारंक्षत्रि
यमुपाददते जन सहर्षैरामलक्ष्मणौ।निर्वैरापेजनांतिकं भगवन् शतानंद भवतिनवथाभानोः शिष्यगुरोर्वसतोनवस्वयमपि
मुनोविश्वामित्रेगृहानधितिष्ठति दशरथसुतावेतोदृष्ट्वायथोच्छुसितंमनः शिथिलयतिमेप्रत्याग्रोतिः प्रबोधमुखासिकांशता रा राम:

र्षेवैदृहृर्दृश्यमेवैतत् ममापि राजपुत्राविमौ ताडकान्तकुर्वतो वत्सेसीतोस्मिल्लेन द्रष्टव्याहवरोहतः जन विश्वामित्रंप्रतिभ
गवन् इदं वयोमूर्त्तिरियमनोतावीराद्भुतोयंचरितप्ररोहः इमौकुमारौ तव पश्यतो मे कृतार्थमन्तर्नटनीववेतः विश्वा सौ
त्यासहासं सखेसीरध्वज द्रष्टव्यमेवामंत्रयस्व किमर्थं कृतार्थमसीति जन सखेदस्मितं महोत्रस्य प्रथमपुत्रुषतेजसामीश्व
रोयं येषां धर्म्मप्रवचनगुरुर्वंसस्य गाईविसिष्ठः येषर्न्नेतेतव वद्दृयेमुखुसंवंधयोग्यास्तेराजानो मम पुनरसौ हारुणः शुल्कसेस
रामलक्ष्मणौ सविमर्शं कथमस्मदीयाः कथाः प्रस्तूयंते विश्वा सस्मितं राजर्षे परिशुल्कसंछेवकेवलमंतरायः तत्राकिंवि
तएतत् जन सखेदं विमृश्याप्यवार्ये भगवन्नांगिरस मध्धिस्त्र्यपि विदेहनंदिनीपाणिपीडनविधेर्महार्घता एवमाह मुनिरिव
कौशिकस्तेन मुह्यति विरायमेमनः तदेवस्थाणवीयं वा धनुः स्यादिदमीदृशं एतदारोपणं नाम पणो वा मम जर्ज्जरः शताध्या
त्वा दुर्लघ्यमीश्वरशरासनमप्रमोच्यशुल्कयद्दत्तवमपि सर्वमिदं तथैव किंतस्यराघवशिशोः सहजानुभावगंभीरभीष
रामतिस्फुरमेववृत्तं जन मुनिंप्रति भगवन्कौशिक विरमपि विकल्पपन्नभवद्भिरामभिधेयमद्यापिनिश्चिनोमि विश्वा

तदुपसर्पकार्मुकमैंदुशेखरं रामभद्र एवव्याकरोतु रामः सहर्षं स्वगतं कथमलीकविकत्थनेनात्मानं प्रमोहयामि नन्वयमधु
नैव मैमैव कौतुकं पूरयितुमैश्वरं धनुरभ्यर्थ्यते भगवान् जनकं च दृष्ट्वा सविमर्षमहह वाल्येन संभाव्यमिदं च कर्म ब्रवीति च
प्रत्यायितो महर्षिः इति ध्रुवं मंत्रयते नृपो यं द्रष्टे किमन्त्रान्तरमाकुलोस्मि जन मुहूर्तमिव स्थित्वा दीर्घमुष्णं च निश्वस्य भगवन्क
तादृशं भागधेयमस्माकं येन भगवता विश्वामित्रेणानाथवन्तो वयमस्मै रघुकुमाराय सीतां प्रतिपाद्य चिरं कृतार्था भवामः रा
मो लज्जते जनकः भगवन् येषां चापसमर्पितत्रिभुवनच्छिद्रापिधानव्रतं जातं तैरोहितमेव केवलमपभ्यावंधमैद्रं धनुः तेपि प्रेत्य पु
रशरासनमिदं मौर्वीकिरास्थामिकाकरशरीमुररभीकृतानविभरत्न्यर्थं भुजान्भूजः विश्वा विहस्य सत्वेसीरध्वज कथं पु
रापराशिमात्मानमवमन्यसे त्वत्भागधेयमपि तादृशमुत्सवानामेतादृशानं वयमपि प्रसमीक्षितारः सत्यमेव विश्वं भुवनाभ
यदान शौण्डः क्षोणीभुजः परममीनतु रामभद्रः लक्ष्मण स्वगतं कथमुपाध्यायेनैवतदभिहितं यदस्मि वक्तुकामः जन भगवन्न
चिंत्यो मणिमन्त्रौषधीनामिव रघुकुलकुमाराणामनुभावः परमेतद्ब्रवीमि गिरिशेनारूढं स्थिरजगदर्वजैत्रं रिपिरामु एमः

पारायणस्योतिः सरसिरुहजन्मापरस्तजात हृषीकेशोपस्मिन्निषुरज निर्मोवीमहेशिणपतिः पुरस्तिस्रोलसंधनुरापि किमप्यमु
तमिदं शता आः किमनया पिनाकप्रशस्तिपंजिकया तदेतत्कौशिकमेवप्रमाणयन्तो बहुमन्यामहे अपि किमशक्यं राममद्र
स्य उमारमणकमपि कोणपकोटिहोमं तेजोहुताशनसमिंधनसामिधेनीं यत्ताडकामकृतबालसखैः पृषत्कैरीषज्जपः स्फुरम
नेनरशानवेनापि नेपथ्ये दिव्य विघः पुरुषः देवरशानवपुरोहितः शौष्कलोमहोजं रिहरुत शतासोढेगं आः आगच्छतु पुरु
षो निष्क्रान्तः रामः सव्यथं जनान्तिकं वत्सलक्ष्मण कथमन्तरितोयमनेन दुरात्मना राहुसेन कामारिकार्मुकपरिचर्यामहोत्स
वः लक्ष्म आर्यनकवलमय मित्यड्डोकेहसति रामः सप्रणयक्रोधं तमपांगेन पश्यति प्रविश्य शौष्कलः प्रत्येकमवलोक्य कथ
मत्रैव जनकशतानंदाभ्यां पुरस्कृतो विश्वेषामस्माकममीषाम् मित्रो विश्वामित्रः विचिन्त्य तिष्ठतु कोयं हस्तेदक्षिणेनरहस्याग्रये
कावेतौ रुद्रिपत्रग्रहचारिणौ पुण्यलक्ष्मीकयोः कयोः स्लावस्नयोः प्रतिभासते मोऽन्यादिव्यंजनः शांतो वीरोपकरणं रसः
निसर्गोरग्रमिहद्वंकुमारद्वयं पार्श्वे नृपाणामेतेषामस्तामपजुषामिव नृपाभ्यामविधिमंत्राभ्यामथर्वेव प्रदीप्यते । विमृश्यन्

मु॰ना॰ नंदलक्ष्मण इति॥ यः स एव राम हतकः कौशिकं मुनिमनुप्लवमानो मिथिलामुपस्थितः स क्वाथ शोकं हा वत्से सुकेतुनंदिनि ताट

२५ केके कथमीदृशान्मनुष्यडिंभात्तादृशोऽद्य वदुर्विपाकस्ते स तत्रः कथमनरण्यवंशजन्मनः क्षत्रियशिशोरनात्मवेदिता सुंदोपसुंदसुतशो

णितसीधुपानदुर्मन्त्रमार्गेण तिरोलवीरशत्रुः होहं कारद्दश केऽद्य कुटुंबकेपि सायं वदुः कुशिकनरनयज्ञबंधुः भवतु दृष्यमस्ति

भुजशौटीर्यं उपसर्पन्नपि सुखिनो यूयं जनकमिथिलाः जन स्वागतं पौलस्त्यपुरोहितस्य इत आस्यतां शौष्कलस्तथा करोति जन

कश्चित्कुशलं ते एतोऽरावरणस्य अथवा विपदां प्रतिकर्त्तारोपि सापायैरर्थैर्भिः त्वादृशाः सन्ति किंतु स कल्याणमनुयुज्यते

शौष्कलः विहस्य महाभो त्रिपरु त्रिपसीरध्वज राज्ञा प्रसुपकरिष्यामो वयं परिस्वभुजमंडलमत्तवारणावलंबितोरः प्रसादस्थु

स्थितचतुर्दशलोकलक्ष्मी महांत्रः पुरे लंकापतौ किमपि प्रतिकार्यमभविष्यत् पश्य पश्चेषाः समनीकसीमनि परित्रस्तः परां

चन्नपि प्रत्यपसीकुरुते सह हस्तनयनः पश्चोम्द्वैरहिभिः चक्रे चर्म्मचनागलोकजयिनी यात्रामिव प्रलुवन्यः कैलासमुद्दस्य कीट

शमुपाहानं तु तस्यापरो लक्ष्म सामर्षजनां तिकं आर्य कथमसौ सहस्रार्जुनवालिभ्यामवलीढशौर्यसारो दुरात्मा रावणः लक्ष्मणः

ने रामः वत्स नवक्रमश्चमेवं महात्मनो हिताहशाः किंच स्यातांनामकपीद्र हैहयपतीन स्याव गाढांतरस्थामानौ दशकंधरस्यम
हतीसंकंभप्रतिपापुनः सद्यः पातितकंठकीकसकणाकीर्णायदंसस्थली स्वेनेभाजिनपश्चैवनमुद्रितः श्वास्फोटयभूर्जटिः त्र
पिच मघोनसेह्रोरंकुलिशमलसीकृत्यसमरेभुनक्तिसाराज्यंत्रिभुवनमदोयंदशमुखः श्रियेनानाख्यानभ्रमणरमणीपांच
पलतामवछिद्यस्त्रसिन पिभुनवनेप्ररपतिपः शता शौष्कलंपति भगवन्सममीद्रशोपंराक्षसराजः शौष्क राजर्षेजनकसंतु
षेतिसगणांपुराम पिरिपौकंडूलहोर्मंडलक्रीडाकृत्तपुनः प्रचंडशिरसोवीरस्यलिप्सोर्वरं पाञ्चालैन्यपरांम पिरिपौकंडूल विम
स्फकलहापन्नेमिथस्त्वंरणुतंत्र्यविक्रमभितोमुखानिसरदशग्रीवः कथंवर्णयते सोपि कर्मामपोनिजन्मानंवरीतुंशजिघांयसां पु
रोधसागौतमेनगुन्नस्यभवतोगहान् विश्वासखेसीरध्वजपश्य पिनाकदर्शनाद्याविकाविसंष्ठुलचित्तरन्निरिहवत्साराम
भद्रः जन विहस्य किमेतद्देवभगवन्नभिधीयेपुनस्तरां इक्ष्वाकवोविदेहाश्चपरवतंत्वयावय शौष्क भोः सीरध्वजकिमिरम
स्माकमाकाशवचनमुतदुः परिछेद्यएवायमर्थोपतुन्नरमपिनप्रतिपद्यते पश्य हातव्येयमवश्यमेवदुहिताकस्मै विदेनामसौ

दोः क्रीडामसृणीकृतत्रिभुवनो लंकापतिर्याचते तत्किं मूढवदीहसेनननु कथागोष्ठी पुनः शास्ततिबद्धनानि परोरङ्गंा सिमुन
यः प्राच्यामरीचारयः शता ब्रह्मन् चिरापस्तमेवोत्तरमस्माभिः शौष्क भूतराजपुत्रीसमर्पणाद्दन्यत्कीदृशं ततः शतानन्दः भृणु शां
भवंचापमारोपयेयोस्मानानंदयिष्यति पूर्णापात्रमियं तस्मै मैथिलीकल्पयिष्येन शौष्क शांतमहद्द युष्माकमप्यमूल्यहराणि
तेनांगुलीशतनिघृष्टकष्टकुवेरशैलकंठोत्करः कलिशकंदलविक्रमेण माहेश्वरेणमहतादशकंधरेणाकम्मैरम्मीदृशमनार्यम
पि क्रियेत शता विहस्य ब्रह्मन् अयं महाक्षत्रियवंशजन्मा दृढप्रतिज्ञो जनकाधिराजः नचापमारोपयिता दशास्यस्तथावज्ञा
नासिपयुन्नरनः शौष्क सहासं अंगिराश्च पुलस्त्यश्च प्रसवो परमेष्ठिनः पौलस्त्यो हानिधर्मोयं तत्किमांगिरसस्यते सामर्थ्यंच माहेश्व
रे दशग्रीवः लुब्धाश्चान्ये महीभुजः पिनाकारोपणं शुल्कं हासीते किं भविष्यसि शता सरोषमथ ब्रह्मन्नेवमनन धनुषा किमपि
विनयाधिकारिकमधाप्यते यदयमाहेश्वरस्तेरावणोपिसंवृत्तः शंभोरथासमचलमुद्धृतभुजविक्रमी माहेश्वरोधनुः कृष्
महोतेदशकंधरः शौष्कलवर्जमनेनस्मपन्ने शतः सरोषावहित्थं रामभद्र तदेतद्धारोपयचापमैशं प्रकोष्ठमस्मप्रतिरूषितजं एमः

शौर्य्यौष्मभाजां भजतां मुखानि स्ववाहुमौर्वीकिणकालिमेव ॥ शौष्कः सक्रोधं अरे रे शतानंद किमुद्भ्रान्तोसि यदस्मद्ध्येमदारा
नपौलस्त्यमधिक्षिपसि कथमयं पतेर्माणिक्यपरिहारेण गैरिकपरिग्रहः यदेवं दशकंधरमपहाय मम मनुष्यपोते नु रागः यद्विवा
तत्र भवन्तं गौतममपहाय युस्मिन्बहु विसहस्त्रास्त्रे भवतो मातुरपि कथमहल्यायाः शतानंदः सरोषहासं । किमात्थ रे किमात्थ अस्मद्
ग्रशति विश्वा सप्रणयरोषमिव वत्स गौतम विरम शुष्ककलहादिति धिरयमस्माकमुपाध्यायो दशकंधरस्य व्यथमानो रा
मलक्ष्मणौ दृष्ट्वा विहस्य वत्सराम भद्र धनुर्गृहोपसर्पणमभ्यनुजानातितेजनकान्वयपुरोधाः रामः यदादिशंति गुरवः इति स
विनयलज्जाकौतुकं परिक्रम्य लक्ष्मणेन सह निष्क्रान्तः शौष्कः राजर्षे सीरध्वज धन्यासि पुराखलु परमेश्वरपरिचर्याव
दानेन रुद्रेषु मूर्द्धसु नवसु वंतादृक्कर्म्मोद्भुतसदृशमपेक्ष्य किमपि प्ररोहद्वैलक्ष्यं पुरविजयिना येन ददृशे तदुन्मार्ष्टुं येन त्रिभु
वनमपि प्रतिर्थितमिदं तदेवत्वामर्थी भवति दशमं रावणशिरः शता उभ्यायनेपथ्यावलोकितकेन सहर्षाद्भुतं पश्यंतु भवं
तः ॥ यणिन्नेकधनुष्मतो भगवतः खट्वांगपाणेरसावारूढो गुणं तां गतोथ हि पतिः कर्णावतंसापते उन्मुक्तश्च पुरवेभूष

णापं दंडमाकृष्यते नेपथ्ये लक्ष्मण संधत्स्व विधेः श्रुतीर्मुखरयन्न घोषोदिशः कोऽप्यन्मूर्छतीरघमहेश्वरस्य दलयन्न घोषोकुलत्वमाभ
त्तः ताम्यत्सुणावधिराणिपन्नगकुलान्यघोचसंपादयत्युन्मीलत्ययमाद्यशैर्वलहलत्कारंडकोलाहलः जन सहर्षविस्मयाद्भुतं क
थमममपि शता वैदेहीकरवंधमंगलयजुः सक्रीडितानां मुखैनारीणां चकपोलकंरतलतलेभ्रे पानुकूलभ्रनिपेद्धं च दिद्दृक्षता
मुप श्रुतिशतेमयेनभोजंभतेरामहुणामहो कूलां छनधनुर्दंभो लिजनमारवः शोध्क सविषादाद्भुतमात्मगतं अहोदुरात्म
नः हन्तिपस्फुलिंगस्य सर्वेकर्मीणामध्यापितं जन सहर्षं पादयोर्निपत्य भगवन्कुशिकनंदन इयमात्मगुणैनैव क्रीतार
मेणामैथिली स्वगृह्यवहारस्तुलक्ष्मणायोर्मिलास्तुनः विश्वा सस्मितंहखेसीरध्वजयदभिरुचितंते शता जनकस्य
कर्णेएवमेवंकथयित्वाभगवन्विश्वामित्रममापिचंद्रशेखरशरासनारोपणाप्रथमप्रियवादिनः पारितोषिकंधारयसि
विश्वा विहस्यवत्सहीयतेयदभिप्रेषि शताकुशध्वजदुहितभ्यांमांडवीश्रुतकीर्तिभ्यांभरतशत्रुघ्नावभ्यर्थये विश्वा
शतानंदंहस्तेगृहीत्वा सस्मितं वत्ससर्वमस्माभिर्विधातव्यं आगमयत्वतावद्दशरथं जन तर्हिप्रहीयतामेषभगवानां राम:

।गिरस्तः प्रियसुहृदमुत्तरकोशलेश्वरमानेतुं विश्वा एवमस्तु शता उत्थाय किमन्यदृषिकमस्मि स्त्रियावविकं विश्वावस
निरस्यार्थोस्तिगम्यतामिति शतानंदो निष्क्रांतः विश्वा हर्षं नाटयति आत्मगतं दोर्लीलादलितेंदुशेखरधनुर्विख्यातविक्रांतिना
काकुत्स्थेन कृतो विदेहनृपतिः पूर्णप्रतिज्ञाभरः परस्पामश्च सुहृदूढान्नवनवोन्मीलद्विवाहोत्सवानेत्वाकेषु च मैथिलेषु च फलन्त्व
स्माकमद्याशिषः शौष्क वेलस्य रोषाभ्यां स्मयमानः भोः सीरध्वजपुरुषप्रकर्षाधाने हि विधात्रद्भुतं योगाद्दिहरं गातिवयां स्निय
रत्नयाप्रह्णालब्धकन्यपायेन संबंधोपस्थितं पुलस्त्यकुलमुपेक्ष्यमाणो वर्षीयानपि कामलप्रेतोस्ति मुनिं प्रतिरूपकेकोशि
कनायापि किंचिदतिक्रामति तेनापि लंकापतेर्नातरकापराधमपमार्ष्टुमयमेवावसरः नन तत्रावस्तांनाटयन् भगवन्नेहिस्व
स्वयमेत्यरामभद्रस्य चंद्रचूडकापवाहेण निर्वापयामस्तावदलीकधनुर्ध्वंसहस्त्वप्रार्थ्यमानमैथिलीकदर्थितमात्मानं नहि
मिहिरमरीचिपरिचयचेलिमस्य हिमकिरणबिंबस्याहारपरेऽपि कश्चिद्गदंकारः कैरवाकरस्येत्युत्थाय परिक्रामतः शौष्क
सखेदमाकाशे हतपस्विनि सीतेऽहतासि पौलस्त्यप्रार्थितापि विचार्यसे त्रिभुवनविजयश्रियः सपत्नीजनपरुकोभव

तीमनात्मतंत्रां स्वजनमपिनेतेनिरूपयामः कमपिविपाघमुवंविनिर्गताभि सरोषंचजनकंप्रति सीरध्वजसीरध्वज पौराणी
भिरनेकविक्रमकथागाथाभिरर्थोपितास्तेवीरस्यजयंतिराक्षसपतेर्दोस्तंभदंभोलयः यानुत्प्रेक्ष्य विशोषयन्मदमयंमैरेयमैरा
वणोभूषास्तभिरभूस्मात्यमधुपश्रेणीषुसाधारणाः तेषुचसत्सु इथासन्जनसंबंधसत्कारेणासिवंचितः पौलस्त्य इत्मव
न्निर्मासीतयानुभविष्यते साक्षेपंचनेपथ्याभिमुखमवलोक्य समंतादुन्नालैः सुरसहचरीचामरमरुत्तरंगैरुन्मीलम्भुज
परिघसौरभ्यमुविना स्वयपौलस्त्येनात्रिभुवनभुजोचेतसिकृतामरेणमतंमाजनकपतिपुत्रीमुपयथाः स विमर्षमास्म
गतं अहोगंभीरमिदमुपस्थितं अस्तुतन्मंत्रिणांमाल्यवंतमेवपुरस्कृत्यलंकेश्वरस्यनिवेदयामीतिनिष्क्रांताः सर्वे इत्यनर्घ
राघवनाटके पिनाकभंगोनामतृतीयोंकः ततः प्रविशतिमाल्यवान् जंभमाणश्चक्षुषीप्रमज्य अये विभातैवविभावरी तथा
हि स्तोकोन्निद्रनिद्रायघीषितिमहस्तंद्रालुचंद्रातपाल्पायंतेकेकुभोरथांगः गृहिणीगार्हस्थ्यगर्हीभिः अद्यापिस्वकुलायशा
खिशिरसिस्थितारूवंतोभशंतस्मीप्रत्यभिजानतेवलिभुजोभीताः स्वपृष्ठ्यस्वराणन् अपिच प्राचीवासकदीक्षितामुपगतेभा

नोरिशांवस्त्वमिपश्यैतास्तवयः पतंगरथवामाग्रेपनाडिंधमाः लोकस्यकृणशानिरंकुशरसौसंभोगनिद्रागमेकोकस्तोमकु
शुद्दतीविपिनयोर्निरूपमातन्वते सर्वतो निरूपसहर्षहंतसंमतारामोरमानयोरसंभोगमपीरवल्विपंरशग्रीवभुजार्गलपालिता
राजधानी इतः पौरस्त्यायांककुभि विहरणातिक्रमरलन्नमिखाममणिकिरणाकलिकामंबरमंबरमणिः इतो निष्क्रामंतीनवर
जिगुणेः प्रोंछतिवधूःस्वकस्तरीपत्रांकुरमकरिकामुद्रितमुरः अपिचः अयंमृदुमृणालिनीवनविहासवैहासिकस्तिषांवि
तपतेपतिः सपरिदृश्यमानानिनाः स्तनोपुलकंपतिचोत्पलदृशांप्रियोरस्थलेविपर्यपितहस्तयोघुसृणपंकपत्रांकुरः इतश्च
प्रियवसतेरयपांत्योमिथः करविनिकरांबुजन्मानः कारजनणाविरलस्तनपुलकममूः किमपिविवर्द्दते अन्यतश्च प्रभातेशंकं
नीरनुरहसहसद्दन्तंसहचरीर्निर्गायानिद्राग्रमुकुलितमुखीयंसुखयति लिखंतीनांपत्रांकुरमनिशमस्यास्तुकुचयोश्चमत्काराग्र
टकरजपरमासांकथयति मुहूर्तमनुध्याय अहो यतः प्रभृतिवैदेहीवरणायप्रहितेनपुरोधसाकथ्यमानेककुस्थकुलकुमार
स्पमानुष्यकातिशयमश्रणवंततः प्रभृतिकर्षांदशामनुभवामि तथाहि तत्रादृशं कथमुदेतिमनुष्यलोकेनेनोभ्दुतंनिरभिसं

म॰ना॰
२७
29

धिनत्तावदेतत् तोम्येवचास्यचरितानिदर्शाननस्यधिक् चिंतयाराजनिराह्निषुनः प्रभाति अपिच भर्त्ताद्भुः अवमत्सुतंचमिथिला
कंत्तांतमंतः पतच्चिंतापदूवसावहित्थवस्नत्त्वगिवप्रकीर्णास्मितः हेलाकृष्टसुरेवरोधनवधूसीमंतसंतानकस्त्वग्वासोऽग्वलमाणि
रप्यवमितिमांवक्षोनलंकेश्वरः विमश्य आकाशेअहहदासरणोपमस्माकंविस्नीविता प्रीते विधातरिपुराणपरिभपमन्योनवेत्रैन्य
तोपरभयंसभवानहंपुः तन्मर्मेणिस्पृशतिमामतिमात्रमघहावत्सशांतमथवादर्शंकंधरोस्मि सविमर्शमहोमैथिलस्यनृपतेर
कार्यंतता विश्वामित्रवशीकृतेदृढिवंपंमाभूमसंवंधिनस्तेरह्वोनकथंपुरारामुनयोमान्याः पुलस्त्यादयः जामाताषिमहं ह्मौ
ल्लिवलभीनिर्व्यूहपर्यंकिकान्योन्यापुष्पनखेंदुरी धितिरपंनापेह्नितोरावणः पुरोवलोक्य कथंमिथिलाचरितमनुप्रहिताविं
रयतिवत्साशूर्पणखा प्रविश्यशूर्पणखा सहर्षं असहेसोम्यसुरविवाहणोवत्थलच्छीविद्धउद्दंकंतिपञ्चाणंदु
उलकुमाराणंमुहपुंडरीआइंपेतवंतीजुगुच्छिरेणविमाणुसीभावेणकदत्थीकद्धम्हि अस्सोसातारिसीगुणाणंपकिदीजं
विवरवइस्यपडिहाविसुहावेदि मात्स्य सतोहं कथं वत्साशूर्पणखा वत्सेअयमहमितइतोभवती शूर्पणखा कथंरक्षजेवं अ रामः

दालिआसिहरपणीवेमातामहोडुम्मिलिव्वदाउट्टकञ्जाणं जंदाणींपआगरकिलिअंतलोअणोपत्तिकव्वणजिन्माविस्थारिअमु
हकुहरदिट्ठुविक्कदिणाकञ्जपञ्चारोअणाविकोविदीसदि अहवा सामंतस्सविगुरुओमंत्तिभावोविसेसेण अअहाणदणोसाहसे
कारसव्ववसाअचएउचरिदस्सणवणस्सञ्जाणामिएसामंञ्जेवपडिवालअंतोचिट्ठदितानावणंउपसप्पामि सविषादमसावेन
सुपस्त्मअञ्ञवंदामि माल्य कल्याणिनीभवाः हासमंता अपिभरतशत्रुघ्नाभ्यांसहवैदेहमुपस्थितोदशरथः भूर्प उपविश्य
अञ्जदसरधेआव्वदेकुमाराणंगोदानमंगलेसंवुत्तेदाव्वमएपत्तेमिहिलाणअरं माल्य निश्वस्य अतिप्रकाशोपमर्थोयथानिर्द
न्नस्तीकरणाजानकीति भूर्प अहंईकं माल्य विमृश्य अहोगुणात्मनः क्षत्रियब्राह्मणस्यकुशिकजन्मनोदुर्नाटकं यतोयज्ञव
शांतपेदशरथोराजासुतंमावितस्तचानीयविनीयचायुधविधोनेनघ्निरेराक्षसाः त्रैयंबकं विदलय्यकार्मुकमथस्वीकृत्यसीतामि
तोनोविभ्रमः कुहनाविदेनवदुनाकिंतेनकारिष्यते भूर्प अज्जएवंणेदं सोजत्थमएवहाणोवसिट्ठमहेसिणाविस्फुरंनादिट्ठो
माल्य विहस्य तपोभिर्व्रह्मिणोदेशेपिस्थानिवन्धावेनक्षत्रकंायेनजहाति किंच स्वभावमधुरोपिकाकुत्स्थावटुरोमन्तिकेनब्रा

ह्रेणाग्राह्य रोपनचकृत्रियजन्मना त्रिजातकारस्मान्मुनेरधीयमानो धरिणशीलः परिणंस्यते तथाहि अविनयभुवामज्ञानानां
शमाय भवन्नपि प्रकृतिकुटिला द्विधाभ्यासः खलत्वविशेषे फणिभयभृतामस्तुच्छेदक्षमस्तमसामसौ विषधरफणारत्नालोको भयं
तु भृशापते भवतु किमतिक्रान्तोपवर्णनेन कथमिदानीं स्वयग्रहीतुमुत्तिष्ठमानो रघुसपतिः प्रतिकर्तव्यः स्यात् शूर्पे अज्ञराखुमोहि
मंपरिहरिष्यत्तस्य कोअरोगान्तवाग्योगकीअरि माल्यावत्ते मेवं महादोषो हि तादृशेन धर्मविज्ञपिनावीरप्रधानेन परिगृहीताया
वैरेत्याः प्रसत्यापहारः पश्य दोलंभद्रमर्पदंवरमिति स्पष्टं न विस्फारानेनैव देहीकरबंधसूत्रमिति प्रस्तौ तेन व्रीडया रत्यालो
च्य कृतस्मिते मुनिभिराहृष्ठिनयेन रुणाराज्ञवरितं मे चितं च सहसा भग्नं च तादृग्धनुः कथं तस्मिन्निशाचरनाथमाततायिनम
नुजानीमः शूर्पे निश्वस्य जयाशिरारूढिरंमाराममहेश अहो कालस्य माहात्म्यं जंदारिणा तिहुअणज अलछीलीलावं हिस्राग्रा
रेमहाराजरावणोविरूढंमती अरि माल्य किंचवत्से मुनिरपि गुरुर्हि व्याख्याराणाविभूव दिवौकसामन्तगवधनुर्भगेतावानहोस
समहोत्सवः रघुपतिगुणकीर्तनामेतामेव द्विजगन्नयीविपरिणामतेशोर्णमेत्तुप्रभुत्वपदेननः शूर्पे कोसंदेहोतस्मिन्विवाहम

द्भुतवसमरएसवंधमरएपच्चतरीकिंइ मास्मतरेखमेकलोप्तवधः स्यात तथाहि मिथिलांप्रविश्यबलादाक्रम्यमारामोकलत्रेकथं
ति ति हृतेराजपुत्रः तंवोत्रिषमानंराजपुत्रंपुरजनप्रभृतयोप्यनु तिष्ठरन्किमंगसंबंधिबांधवाः यथोकुमाररापकोप्यग्निरिवदुरा
मर्षजंतेजोविक्रमयति यज्ञलस्यानुयात्रोभवति भर्यवैरीर्घेमुस्नंच निश्चस्यत्र्यज्जकिंहाशीतानुतं मास्मभ्रशुवत्सेकार्यवेत्ता
सि अस्तिवनौकसांमंत्रीजांबवान्मतंगाश्रमवासवीश्रवणानाम सिद्धशवरीमुपेत्याभ्यर्थितवान् यथावालिनोवैराग्य
राक्षीणालुब्धायचरिताः प्रकृतयः किष्किंधायांसुग्रीवमभिषेक्ष्यमाणाः सामवायिकैमैज्ञाकंरामभद्रमपेक्षंते भर्यसा
तंकं कथंरवन्ति अपोहस्त्रोवालिशिरागाहेसहाश्रोसमीहीअस्तितदोत्तरोमाल्य ततश्चापोध्यातःकैकेय्याभरतवार्त्ताहरणायप्रेषि
तामंथरानामस्याविरहासीकठोरतरतरशातायवन्यावलीद्जीवितामिथिलापांतरेतिष्ठतीति निरवघकिरणव्याकरणं तेवा
सीसतीर्थमपिंयाज्ञवल्क्यमुपस्थायसंप्रत्येवनिमेषमात्रान्निक्लेमानोहनूमान्कथयति अतस्त्वमस्मदनुरोधेनहनूमत्स्वेदि
तस्वशरीरपरपुरप्रवेशविद्ययामंथराशरीरमधितिष्ठंतीमिथिलामुपेत्यप्रत्ययितासंविधानकमिदंदशरथस्यगोचरीकुरु

इत्थंभाविनागुरुनिदेशचर्याप्रसंगेन पंकपाषाणविषमकंटकव्यालबहुलां दंडकारण्यानीमनुप्रविष्टः सर्वथा वैदेशिकोरा
जपुत्रः कार्यगौरवात्प्रियतमेव वालिवधपूर्वकेणासंबंधेन सुग्रीवमुपगच्छेयात शूर्पे सकौतुकं अत्र किंउगांतसंविधा
णाश्चे माल्य कर्णीएवमेकथयमिति शूर्पहसंती अहोबुद्धेर्भद्रत्वम् अस्यकुटिलत्व ततो २ माल्य ततश्च सापिशवरयोगिनीसु
ग्रीवगुणानुरोधेन संवर्तथेसुरीकृत्यतैदेवविरहाभिमुखीप्रस्थिता इतिमेजनस्थानवासिभिर्जनपदैरागत्यनिवेदितं अ
मुनाबंजांबवतः प्रयोगेणफलवता विराधप्रभृतिभिराश्रितेषु विंध्यगिरिकुहरेषु विहरतः सुकरं कलत्रापहरणं अस्मरी
यास्तुमायाः सुरासुरसमरप्रथमेरणयोधस्यपुरुप्रमुदितविबुधपतिवितीर्णामायहिरमंत्रधारिणो दशरथस्य सन्निधानेनप्र
भवंति शूर्पे सविचिकित्से अत्र उपणादस्त एवंकरीअपि माल्य विदुष्पसाधुसाधुवत्से हृदयंसंवादिनीतेबुद्धिः यदाहुःयो
त्युपनतस्यपुत्रदाहनतिमन्येतेतस्याद्धिग्रमंडलमभावापोपतिपतेरिति किंपुनरस्यासुनिसर्गातेजस्वी संशयःलोकान्नैवसंभ्र
मशक्तिमातिष्ठतइति शूर्पेहं अणंभणामि एवंकारिस्सरिणमभद्द माल्यावत्सकः संशयःलोकान्तरं किमपिरूपमुन्मीलयंतो रामः

जगति राजमो[गो]प्योवीभत्संते महानुभावाः अर्थ अरणे किम्पि अणात्थं तं रंगस्स पदिस्स दि त्ति तक्केमि मालय सहर्षं कीदृशं तत् अर्थ
मएजणाअणाअराहेणिकम्मं तीएसुदं जधारवुडिह्मदिकं दसरहस्स दासरहिणो मस्सरेणासअलखत्तिअंकं तो परसुरामो
आअदो त्ति मालय सर्वमुपपद्यते भुजार्गलितनर्मरामकार्वकारे घ्रांकुरव्रणप्रकारकर्कशं किमपि विभ्रदुग्रं वपुः सयेन परशोहु
तोन्नृपतिरर्जुनः कौतुकारसो कथमुपेक्षितो गुरुधनुर्धरैर्लीकं मुनिः परमनेनापि सकलमूर्द्धाभिषिक्ता कंठकंधराक्षधिराभिषिक्त
पंकिल कुठारेण गुरुरभिभवो दाशरथिः अर्थ सामस्त्यं अहो दुहमुहे वित्तस्सिं रवत्तिअवटुएएवं संभावेदि मारामहो मालय विदूस
वत्से नैव तावज्ज्ञानासि सर्वराजकं दुर्द्धर्षं सर्वदेवमयं धनुः भंजता रामभद्रेण विजितं भुवनत्रयं रक्षनीतु राजन्यरुधिरांभोधिकृ
तत्रिषवणो मुनिः प्राप्तः परशुरामो यं न विद्मः किं भविष्यति तदेहि राजकुलमेव गच्छाव इति निष्क्रांतौ विष्कंभकः नेपथ्ये भोभो
जनकाग्निहोत्रपरिचारकाः पाद्यं पाद्यमर्घ्योर्घः आजन्मब्रह्मचारी पृथुलभुजशिलास्तंभविभ्राजमानज्यायातश्रेणिसंतानि
रितवसुमतीचक्रजैत्रप्रशस्तिः वक्षः पीठे घनास्त्रव्रणकिणकठिनो संहृगुवाणः एष ज्ञात्वामो राजन्यगोष्ठीवनगजमृग

मु.ना.
३२

याकौतुकीनामदग्न्यः अपिच एतस्य स्त्रैणाकपोलकुंमलिपित्ते पातिभीमेभुजे बिभ्राणश्चतुरंतरौ पविजपिज्यानादरौद्रंधनुः त
णाविच पुनस्तरंद्रव्यपतिसारंतरस्मात्पराक्रमैः कुशेचीरंतंतुभिरपिकुद्धोमुनिर्भार्गवः ततः प्रविशतिसशरचापहस्तः कुद्धोजामदग्न्यः
सखेदस्ससंभ्रमं यथानिषिद्धो जिनाकृतौतेनपर्यवसितातितादृशाः सांयुगीनाः वर्तमानेतु शस्त्राशस्त्रिकथैवकानवभवद्भीवीरा
णांधमाः यथानोदिविसंकुचंतिवसुधावंध्यानस्तेभटानलक्ष्मीरप्यरविंदसौधवलभीनिर्व्यूहपर्यंकिकाविश्रांतैरसिभिर्नकुं
जरघटागंडोत्कीर्णैर्मोद्दते सविमर्शाश्चर्यं शंभोर्यद्गुणवत्स्वरीमुपनयत्याकृष्य कर्णांतिकं धत्ते त्रिपुरावरोधसुदृशां कर्णोत्पलत्वं
थयः स्वंचास्फालयतिप्रकोष्ठकमिमामुन्मुच्यतासामहोभिद्यंतेवपानिदाशरथिनातन्मेप्रमेशंधनुः सरोषविकटंपरिक्राम
न् भोभोः विदेहाः क्वरामोदाशरथिः यस्मिन्नर्जुनदोःसहस्रनलकप्रोद्गच्छदस्रच्छटाजिह्वालेजुहवांबभूव विमरुषा रेणमस्मत्क्राम
पि अथवा कुवलयदृश्यविषयसीमतोषपिहुत्विमकुद्देवुस्रधित्र श्चिरेणापरभुक्तेनापमन्विष्यते ततः प्रविशतिसधैर्यसंभ्रमो
दाशरथिः रामः साकंशक्तिधरेणतत्रभवतोदेवाद्भवानीपतेःयः सम्यंचभगवापचापनिगमंसम्यंविसामानिच भूरर्णाव्वत रामः

३२

पास्विनां च परमां काष्ठामधिष्ठास्नुमिस्तेजोभिर्भगवान्नसौ भृगुपतिर्दिष्ट्याधरशिष्यन्ते जामदग्न्यः सखेदापोलंभमात्मानं
प्रति भस्मांकुरेति खुरलीकलहे कुमारमप्याक्षिपन् परुषरोषमदांधचेताः दृष्टोस्मि पः कृतमिथोहसितेशिवाभ्यां तच्चापभंगम
पिहामसगणाः भणोमि विमृष्य अहो मामरण्यवासिनमुपभत्स्य गुणमनारघुकुलकुटुंबकेन स्मरमुच्छ्वसितं किंचिदुच्चैः रेकाकु
त्स्थाः कथं वः श्रुतिविषयमेयमागमन् भार्गवीयोद्रुः सामंतातपचारप्रथितपितृवधामर्षनिस्तारबंधुः वारनासन्नविंशा
न्विशसितविषमकृत्तजातिप्ररोहः क्रोधाद्रुत्कृत्तगर्भामिषरुधिरवसाविस्नगंधीकुठारः रामः दृष्ट्वा सहर्षबहुमा
नं जेतारं दशकंधरस्य रभसाद्दोः श्रेणिनिश्रेणिकातुल्यारूढसमस्तलोकविजयश्रीपूर्यमाणोरसः यः संख्ये निजधाम्नैदैहयपतिं शत्रो
र्मुखं दृष्टवान् यः पयंस्तापि घरामुपजपेसौ यं कृती भार्गवः कृणं च निर्वैरायासस्मितं अहो संकीर्यमाणानेकरसानुभावगंभीरमधु
रोयमस्याभोगः तथाहि जटांधे तन्मूर्द्धोपरभुधनुषी बाहुशिखरे प्रकोष्ठो राज्ञहं च लपमिषुहं ऊनपिकरः प्ररूढप्रौढाहास्त्र
राविकरोड्गाम्भुतमिदं प्रशांतामैरोर्यीतचमपि च बटुः कल्पति स्युपसर्पति जाम विलोक्य कथमसौ भ्रूयमाणगुणानुरूप

33

कल्पितानाकारसंवादी दाशरथिः साधु रे राजन्नपेतसाधु सविधमुपसरन्तमलकाथंकषितनृपान्वयमघमर्षिणो ह्यपि हरिमिवकरि
कुंभकूटकोटिप्रकटकठोरनखांकुरं कुरंगः रामः सस्मितम् भगवन्भार्गव गुरुगर्भरूपयोरेतावदेवांतरम् किंच आदेशाभगवान्भ
गुर्जेननयोरोषस्तत्रिकआहस्मयार्ईवोर्धूर्जेरिरस्वकर्मणा गुरुर्वीर्यंवदूरे गिरं सप्तद्वीपवतीरेरभुवमभिषेषिद्विजान्कश्यपप्रापानप्रति
मानुभावभवतेकस्मे चिरस्मेनमः जाम अरेरे क्षत्रियडिंभ तवानसत्वसोजन्मपौरुषोत्कर्षेणकिमप्यंतराण्यापितोस्मि किंतु नाराचैः
कृतवीर्यनंदनवधूवाष्पप्रियंभावुके रुमोघहतजोदमराणवमथ्यमुत्तंपितृभ्यापपः सप्रात्यसमस्तवाहुजभुजः क्रोधस्यनिर्वापितः
संदानोधनुर्धरैंदुशेखरमहाजातोभवानिंधनं रामः स्थिरोभवभगवन् बालस्वभावसुलभेनकृतहेलनकर्षणधनुर्भगवतोत्र्यम्बकस्य
तत्रानुषंगिकममंगलमीदृशं रुसंवृत्तमत्रनमयापराणानस्त्वमासीः जामः सरोषं आः क्षत्रियडिंभ कथं प्रमथनाथप्रथमांतेवा
सिनंमामपिभवान्प्रज्ञानीनाशात् महासेनोयस्यप्रमदस्पमंदस्यासहचरैः शरैर्मुक्तोजीवन्द्रिविशरजन्मासमभवत् इमांचक्षत्राणा
भुजवनमहादुर्गविषमामयंवीराननयपदुपविशान्वसुमंती रामः शांतंप्रसीद भगवन् प्रसीद अविमृश्यकारितयानगणितोसिनपु एमः

नखलेपात् स्त्रीषु प्रवीरजननीजननीति वैवदेवीस्वयंभगवतीगिरिजापियस्यै त्वद्दोर्दर्पशीलितविशाखमुखावलोकभीशो विदीर्णार्द्रन्ध्रस्यास्य
रूपां वमत्र जाम विमृश्य अनुभवपुनरुक्तां मुंचनः स्तोत्रचर्यामुपनमयतद्देतत्कौशिकोयज्ञमस्त्वं क्षिपति न खलु काले वीरगोष्ठीविनोदप्रि
यपरशुरयं मे बाहुरुत्पक्ष्यमानः रामः स्वगतं अये भगवंतं विश्वामित्रमपि स्पृशति भवत्वेवं तावत् प्रकाशं सधैर्यस्मितं भूमात्रं क्षिपरेत
दार्णवमितं तत्साधितं हार्यतेयद्वीरेण भवादृशेन वद्रति त्रिःसप्तकृत्वो जयः इं भो पंनवबाहुरीदृशमिदं घोरं च वीरव्रतं तत्क्रोपादिरमप्रसी
द भगवज्जात्यैवपूज्योसिनः जाम स्वगतं अहो दुरालयेराज्ञ्यपोतस्य महावीरप्रहृतायाः पद्धतेरस्खलितमुक्तिप्रत्युक्तिवैदग्ध्यं प्रका
शं सरोषकंपं आः पापनावस्यैवकेवलपापुनीयतेपरशुरामः कथमद्यापि निरायुधोसि विनयनिचुलितैर्भवद्वचोभिः कममम
पिनवंशिरणम्ब्रिरंकमंतः अपमन्निकरः कृतांतदंष्ट्राकचकर्कठारकुठारदुर्जिरीरसः उच्चैः अहो नु खलभोः त्रैलोक्यत्राणशौडः स
रासिनवसतेः संप्रसक्तोभुजाभ्यां सकृद्वंनामवर्णः कुलिशकठिनपोर्यस्य दोष्णोर्विलीनः ज्वालाजिह्वालकालानलकवलभयभ्रां
नदेवासुरगणाभ्यां नत्वानोजगंति ज्वलति पुनरयं पार्वतीधर्मपुत्रः नेपथ्ये भगवन्भार्गव अप्रशस्त्रिविषयं वितन्वतः कृतशरद्भि

यमेवमेदिनीरक्षिणात्तवबभूव पन्नगो मुंच संप्रतिरुभुक्षमापुर्धं जाम प्रशांतगंभीरस्वरेण जनकेन भवितव्यं तदभिमुखमव
लोक्य राजर्षे सीरध्वज भगवतः सर्वशिष्यानुरागेण वाजसनेयिनो याज्ञवल्क्यादधीतब्रह्मसिद्धांतो गृहीतवाक्यरवामि किंतनामम
वसरः शिष्यानुरोधस्य अवनिमधिकविंशानमवंकथवागनवभजमतंकेभ्यः संप्रदायद्विजेभ्यः विरमतुरमणीयातदर्हपुरुषात्कथ
मेनिखिलनृपतिहत्याहस्रसाहः कुठारः नेपथ्ये भृगुतिलकनमस्ते मुंचवैमात्यमेतत्कुरुकरुणामिदानींमानसंमानशौंडवहतिव
तकिमस्त्वंपुत्रभांडेपि एमेत्र त्रिजगदभयदानस्थूललक्ष्मीभुजस्ते जाम रामंप्रति अरेधीरकर्कशस्वरः कएषः रामः सप्रणामंभगव
न्नयं ततो रघुपतिः जाम सव्यथ धिक्सर्वत्र दुरात्मनः क्षत्रियकुटुंबवधस्याभ्द्रेदः नेपथ्याभिमुखमवलोक्य भो राजन्दशरथ अस्मन्ना
मधेयेन पुत्रेण मानार्हो सि किंपुनरनभिज्ञो सि वीरव्यवहारस्य पुरमथनधनुर्विमर्दनोत्थप्रदहद्दहद्दवमन्तितीव्रमर्चिः रघुजनककु
टुंबावाष्पपूरैः परमिहशांतिमुशांतिशस्त्रभाजः नेपथ्ये आः जामदग्न्यो किमेवमप्रतिप्रतिप्रसक्तः समस्तशास्त्रानपि धनुर्धारि
यसि किंपुनरनभिज्ञोसि वीरव्यवहारस्य पुरमथनधनुर्विमर्दनोत्थप्रदहद्दहद्दवमन्तितीव्रमर्चिः रघुजनककुटुंबवाष्पपूरैः परमि एमः

हृशांति सुशंसंति शस्त्रभाजः नेपथ्ये आः जामदग्न्ये किमेवमप्रतिप्रसक्तः सन्यस्तशस्त्रानपि धनुर्योऽहमस्मि जाम सरोषं अरे विदेहब्रह्म
वपांसुल अयमधिपतिर्मीमांसामेकांतरो भवतो गुरुस्त्वमसि तपस्विनं वर्षीयानिति स्मर्तिति त्रिकूसे कथमसि धनुर्नोमयागृहीतरे षसमाप्य
सेममहिसकलस्याक्षत्रालंभकृतोरन्वतं भगवान् नेपथ्ये भगवन्भार्गवच्यवनादिब्रह्मवादिगोष्ठनिगृहीतसंप्रहारक्रियासममभिहारस्यभ
वतः परमेश्वरस्याणिवर्त्तमानस्य पुनरुपप्लवं ते वृद्धपः तद्विरम कियच्चिरसमिवापरमभिभवंतंरपिप्यस्यायुधपिशाची जाम विहस्य
अहोपाम्भेलहः शतानंदमाकुलयति सांत्वयामितावदेनं तदभिमुखं आंगिरस नृपस्तेपाल्योयंममपशुपुरोडाशरासिकः प्र
थियाममयानोप्यस्रभुजभृतः संतिरघव अमीषामुस्तिकं किमपिकुलमुत्क्रमविधिवद्विधानात त्संवेयरभिरूवितं तेभगुरावति ः ने
पथ्ये आः पापक्षत्रियापुत्रकक्षत्रियभ्रूणहत्यापातकिन्निसर्गनिःप्राणैरह्मद्व्हरणमिच्छान्कृणांब्राह्मणेषु तैर्यावद्दरशस्त्राहरणोवासो
हस्मोसि कथमेवमतिक्रामन्नस्माकमपिब्रह्मवर्चसान्नबिभेषि जाम सरोषं अरे अभयंचोवांध किनेपगोतमकुलपांसुर कुपुंः शस्त्र
कथाममीयरिमनोर्वंशमनुष्ठ्याकुरः स्यादेवब्रह्मगणायमाकृतिगणातन्त्रेष्यांतेचेद्भवान् सम्राजांसमिर्धां च साधकत्ता मेधन्ने छि

हाकारणं धिङ्मौर्वीकुशकर्षणोल्बणा किणग्रंथिर्ममायं करः नेपथ्ये भार्गव त्वं वेदवानसि घृगुरोः सनाभिः स्वायंभुवः स भगवान्प्रभ
वो भृगुस्ते तेनातिमात्रमसहां हृदयं मदीयमद्यापि नन्तुदति शाम्य रोतो कुतूहलिः जाम सोच्चैर्हासं किमाह्वयेद्दशरथ किमात्य नाथापि
त्वहृदयं नुदतीति कथं वा तु रघुमावरेषन व्याप्रियते कुठारः नेपथ्ये आः जामदग्न्य गुरूनधिक्षिपसि पुरोजन्मानाद्यप्रभृति मम रामः स्व
यमहं न पुत्रः पौत्रो वा रघुकुलभुवां च क्षितिभुजां अवश्यं वा कलयतु जनो मामयमयं मया बद्धा तु शक्तिर्ज्जरमनदीक्षापरिकरः जाम सा
वज्ञं रामं पश्यति अये लक्ष्मणः किमयं भवन्तं पुरोजन्मानमपदिशति रामः सवैलक्ष्यस्मितं प्रसीद भगवन् स एवायं यो वनाद्वीचीनेष्वप
धमधुरेष्वपि वर्त्तमानो यानि कानि चिरहस्यानि प्रलपति जाम सस्मितं कथमेतावत्यपि मामनुष्यमाणमाशंकसे त्वदनुवर्तीव
त्वं पताकामेवाप्लवंगमिष्यमाणमनुप्लवंगमिष्यति निर्व्वीर्णं हि सवितोरन्तरं तरणिरणिमणिरप्यनुनिर्वीति नेपथ्ये प्रतिसाधुरेल
क्ष्मण साधु कनिष्ठतरो पि वरं भवान् न पुनरयं यथा ज्येष्ठस्ते रामः प्रागुच्चैः शिरसं त्वरप्रनलहरेः क्रौंचाद्रिं तावलं भित्वा हं समया निमी
क्षितकमं यामाकीर्यपर्यापितं सैंहीवत्त्रिमषिपिते पिहिमपिहोत्रेणाकल्मनतोरिष्वाकौतुकमाभिरामिकमस्मितं कापि वीरांकुरं ने रामः

पथ्ये दुर्विलासानमिदमर्वाक्कालनिष्पन्नैरभिरणीकि सांग्रामिकं वा रामः सरोषं नेपथ्याभिमुखं आः वत्सकोपमघातनस्तेदुर्विनयांकुरं
यदुरूलविक्षेपपात्रीकरोषि नेपथ्ये आर्य तत्सौम्य मम स्मिरू मस्व जामदग्न्यनिर्यात्रितो हमार्येण नाम विहस्य अरे राम कथं वाचमे
वस्त्रनतामस्मद्भियोगप्रशमंनी समर्थयसे कवचहरो सिशस्त्रैरेवप्रतिक्रियंतां शस्त्राणि किंच राजन्येभ्योजन्मदैवस्वतेभ्यश्चके
चापाचार्यकं कौशिकश्च ह्यांत्रोवर्यामेवमुन्मुंचतास्ते गोत्राकृपी वक्त्रलेपः कलंकः रामः सगर्वस्मितं भगवन्नेवमेतत्मात संसोऽहं द्वि
जकस्कुले क्षत्रियश्चोनिपेभ्यो विश्वामित्रादपि भगवतो रघुदिव्यास्त्रपारः अस्मिन्नर्थे कलयतु जनो दुर्यशो वा विशेषश्च ग्रहणगुरुणा
साहसिक्या द्विजेभि नाम सरोषं आः पापदुर्मुख वसिष्ठस्य विश्वामित्रस्य शान्तिवाचनिकेत्त परशुरामः धिक्कूपमेवमुक्तावचाः
क्षाः पवित्रियाः श्रूयंते क्रोधातिशयं नाटयन्नयमहं भोः सहदशरथमघो कृत्स्नपुत्रैश्चतुर्भिर्जनककुलकबंधनिर्गतशोभिः नवरुधिरल
ताभिक्षुन्न लीलापताकारणा भुवमतिरौद्रीरुद्रशिष्यः करोति रामः सरोषं आः जामदग्न्यकेयं वा विभीषिकाडूरमतिक्रामति प्रसं
गकरालविदग्धाक्षकवापि दुर्मनायंते नाम सभ्रुकुटीबंध ततः किं रामः सावष्टंभ ते खिरस्त्रभिरेवराजविजयैर्यन्ते भुजस्तंभयोः क्रू

मु०ना० त्वातोरणाभ्यासिकां पुनरमुंद्रष्टुं विंशामा त्यपाते इत्यस मित्र पिबन्नेमा ममधुनातच्चापविद्यामुतंशंभोस्तस्य हि केवलेन धनुषा कोपेन
३६ तुष्टिर्नमे जाम सगर्वारंभं किमात्थ रे इत्थमामि इत्युन्नरार्दे परित्यासमर्थं अहो सर्वतः समि ध्मायमानस्य हरणारो पजातवेदसो विरेहहि
36 लीपपो: कुलंकति भविष्यं त्याहृतयः भो: सप्तद्वीपकुलवासिनो राजानश्चेतयध्वं येन स्वां विनिहत्य मातरमपि छिन्नास्तमध्यास
धस्ताराभित्तपरश्वधेन विस्वे निःक्षत्रियो मे दिनी यद्दानव्रणावर्त्मना शिखरिणः क्रौञ्चस्य हंसच्छलादद्याप्युत्थिककरणाः पतंति सपु
नः क्रुद्धो मुनिर्भार्गवः रामः सहासं नपानपत्यस्तात्किमपवदसेनन्वपमंहं शिशुक्रीडाभग्नत्रिपुरहरधनुरातवपुः अहंकारक्रूरार्जुनभु
जवनव्रश्चनकलानिस्त्रार्थो बाहुः कथयकतरस्तेप्रहरतु नाम आः पापविकर्तनेनकुलकलंक पुराणस्तरांतरेवपार्वतीरपितकोदंडदल
नमुद्घाटयसि अरेरे क्षत्रियोपि भार्गवस्य कार्तवीर्यविजयिनं भुजदंडमधिक्षिपति अहो गरीयान्कालोपद्रवः युत्तवरमपि श्रावयति यदृ
दृष्टवरमपि दर्शयति अपि च रे राजकीट जानास्येव यथा पितुः परिभवक्रोधमार्जुनीमर्जुनो मत्कोदंडमनेकराजककवधस्वाध्यायमध्या
पिपत् तेनैवास्ति भवतस्तु यद्यपि मम क्रोधोपमोत्सर्गिकः तत्संप्रत्युपसर्जनं गुरुधनुर्भंगापराधेहेतुमान् रामः जामदग्न्य परत्वरीभूता रामः
३६

खल्वियं कीर्त्तिपताका नन्विदानीमेव द्रष्टव्यं नेपथ्याभिमुखं च वत्स लक्ष्मण धनुर्धनुः जाम अरे अनात्मज्ञ क्षत्रियवटो तच्चाप
मीशभुजपीडनपीतसारं प्रागप्यभज्यत भवांस्तु निमित्तमात्रं राम सकलप्रधनसाधनमस्मदीयमाकर्ष कार्मुकमिदं गरुडध्वजस्य
स्याक्षेपेन पुनरमुनैव धनुषास्मानभियास्यसे हन्त सवेदीक्षितानां चिरस्य होता परशुरस्माकमस्त्वेवेति रामाय धनुरर्पयति रा
मः गृहीत्वा भार्गव समंतादुज्ज्वालिनी भूमिरियं तदेहि विमर्दक्षमं देशमवतराव: जाम सरोषं परिक्रामन् भोः क्षात्रेण ब्राह्मे
णा तेजसा विकत्थमानाः भवन्तु शरणार्थी वा सर्वशस्त्राभिसारं प्रति विरुद्धधनुर्वास्मिन्नाशिषावैजयिकाः अरे दशरथमरामं नि
र्विदेहेन्द्रमुर्वीवलयमिह विधत्ते रोषणो रेणुकेयः इति निष्क्रान्तौ नेपथ्ये भो भोः पौरजानपदाः प्रवर्त्यतां मांगलिकमातोद्यं
प्रसज्यतामयं वैदेही विवाहोत्सवो जमदग्न्यविजयोत्सवेन कन्या काचिदिहापि कर्मणि पराः स्यादित्यसूयावलम्बीता
यां गमपूर्वमांसलमुखज्योत्स्नावलिप्तां दिवं कुर्वाणेन रघूद्वहेन च कृपे नारायणीयं धनुः संधायाथ शरश्च भार्गवगतिछेदस्योधीकृ
तः ततः प्रविशतो रामजामदग्न्यौ रामः भगवन् भार्गव पैराहूतानां विहितमपि शस्त्रं भवतु नः प्रकृत्या विप्रेभ्यः पुनरकृतशस्त्रा

मु०ना रघुभुवः चिरादंडीरेणालपितद्यपिरामेणागुणितं तपो विद्यावीरव्रतमपममम्हाम्यरु भवान् जाम विहस्य किमपराद्धं वत्सेन यदर्थ
३८ मस्माभिरसिप्रकोपितस्तद्यष्ठूतवधामवेस्मंवं विशीर्णा सर्वामरमस्मरंतरं चिरस्यकं विश्वघिमानमभुते राम: रतोऽतो भगव
37 न् जामदग्न्यः रामस्य चिबुकमुन्नमय्य सस्मितं वत्स अप्रशस्तः खल्वाचाररापकानं जनपदेषु विरप्रचारः तत्कपुनरस्मान्त्रेष्यसि
राम: भगवतो याज्ञवल्क्यस्यावसथे कृतातिथेयसंविधानकौ तातजनकौ भगवंतमनुपालयतः एहि विष्टरयाघार्घमधुपर्कैरु
पस्थितान् रक्षाकूर्च्च विरेडांश्च पुनीहि भगवन्नमून् जाम अपरिहार्यमातिथ्यराजन्यश्रोत्रियाणां । किंपुनरेवं विधवैरखानसो वि
तावारसवलितवेलक्षानशंकोमिधर्माचार्येयाज्ञवल्क्यमुपेत्यावलोकयितुं आचारस्तु दूरान् कृतः कृत एव किं विरुद्धैः नेपथ्याभि
मुखं पश्यन् इति प्रतीहृत चतुर्वर्णमनीषिणः नमो भगवते तस्मै याज्ञवल्क्याय योगिने नेपथ्ये गायत्रीरुद्रपदेदेवीयाथानमपह्
रुते पुनं तु पावमान्यस्तामृक्षो तु ब्रह्मशाश्वतं जाम भगवन्नपत्रमारोणानभवंतं द्रष्टुमुत्सहे तदनुमन्यस्व मामरण्याय यापानि यथा
शिवास्ते पंथानो व्रज निजगेहेभ्यो निजगृहान्किमन्यत्सर्वेषां गुणमपशिरोमाल्यमसिनः त्रिलोकीनिर्माणस्थितिनिधनबंधो रामः

र्गुरसि रोभवान्वर्गोमूर्ध्नि र्भृगुकुलमषिष्ठापरमते जाम वत्सरामभद्र रामः किमाज्ञापयसि जाम निवर्तस्व नूनमिदानीं
कृतकौतुकागारमंगलोपचारः श्वशुरलोकस्त्वां प्रतीक्षते इति परिक्रम्य निष्क्रान्तः रामः सोद्वेगं कथं गतो भगवान् तदहमपि ता
तसमीपे गच्छामीति पुरो विलोक्य कथं तातश्च जनकश्च इत एवाभिनिवर्तेते तदुपसर्पामि ततः प्रविशतो जनकदशरथौ राजानावन्यो
न्यं परिष्वज्य जनः सुचरितामिदमैतिहासिकानां नरेन्द्र दिविंस्पाति पवैवंख्यवत्सः भृगुपतिपरभवराद्विराजन्यसहस्र विजितरमावकर्षतेन
दश सहर्षं कथमात एव वत्सो रामभद्रः जनकः सखे महाराज दशरथ पश्य पश्य चिरं हास्यं तेन क्षत्रिया रथजीवं जनपिता विधातास
वेषामुपरि सविता रघुकुलभर्ता विनेता वर्णानां भृगुपतिभुजादर्पनिकषो महावीरः श्रीमानमृतमयमस्तोणार्थं किरति दशरथः निर्वे
राय सखेहं सखे सीरध्वज रघुराजधर्माधिकारस्त्वं धुरीणः शिशुरपि वत्सोपांतदस्मिन्जरसा तु वेहं वरा श्रभारं आरोप्य का पितयो वने रि
नीपकुलोचितेन विधिना शेषमायुरुपभोक्ष्यामहे जनकः सखे दशरथ साधु ते हृदयमीदृशं क्रमागतमेवमप्यनुष्ठेयं रामः उपसृत्य
भिवादये जनकः एत्येहि वत्सेति सहर्षमालिंगति दश रामममालिंग्य सखे जनक रामभद्रममभिषेक्तुं जामदग्न्यविजयप्रीतिरेवश्रेयान

वत्स रे कालक्षेपे पुनः को हेतुः प्रविश्य लक्ष्मणः इयमार्याभ्यां मंथरोपनीता मध्यमांबायाः पत्री राजानौ सवितर्कमन्योन्यं पश्यतः रामः स
हर्षं वत्स लक्ष्मण अपि सपरिवारायाः कुशलमंबायाः कथयत्वार्या मंथरा लक्ष्मणः अथ किं रामः नूनमस्मत्प्रवासदौर्मनस्यमंबां पीडयि
ष्यति जनकः लक्ष्मणहस्तात्पत्रिकां गृहीत्वा वाचयति स्वस्ति महाराजदशरथं देवी कैकेयी विज्ञापयति यथा यन्मे वरद्वयमुरीकृतं पूर्वमेव
यावद्विभर्त्तु भरतस्तव राज्यलक्ष्मीं वर्षाणि तिष्ठतु चतुर्दश दंडकायां सौमित्रिमैथिलसुतासहितश्च रामः इति राजानौ मूर्छितः रामः
यदादिशति अंबा शिरसि पत्रिकां कृत्वा वत्स लक्ष्मण निजामस्मदाराधनमहाध्यापिनीं प्रजावतीमाराधय पुरस्तौ भवेति लक्ष्मणो नि
ष्क्रांतः रामः उभौ समाश्वसितं जनकः आश्वस्य पाणिर्गृहीतो रघुपुंगवेन देव पुराणः श्वशुरो विवस्वान् पिता स्वयं कैकय
चक्रवर्त्ती कर्मैरमेतादृशमाः किमेतत् इति मूर्छति रामस्तथैव पटांतेन वीजयति दशरथः आश्वस्य काप्येषवाघनसपोरतिश
त्ववर्त्माभावो हुताशनमयश्चतमो मम पश्च मोऽस्तु लमात्रमिहमे पुनरीदृशं मां हा वत्स राम कथमुत्सहसे विहातुं विमृश्य वत्से जानकि
निशाचराणामतिथीभवितुं दशरथगृहमनुप्रविष्टासीति मूर्छति रामः तातौ समाश्वसितं जनकः समाश्वस्य आकाशे लक्ष्यं बद्ध रामः

ध्वा साधु सा विकैकेय्यपि साधु यदस्या विश्रंभगुरुहृदि रूपमेव तस्याः पत्युरनुशन्निरेव समारोपिता विमृश्य सर्वथं धुनुष्यंतौ वत्सौ रश

मुखभुजे रूप्यलतमाः प्रदेशालेवत्ता। शिशुरशिवरन्नावनभुवः प्रियोराना मुक्तो रसु मिरयमार्धिस्समयशः सन्निव त्यासस्सखिकथमये

केकयकुले कष्टंच चयमपि कथमनेन जनपरेषु बहुलीभविष्यता भरतराज्यलक्ष्मीकर्णोत्तमालपल्लवेन कैकेयीदुर्यशसामूर्णानमुन्न

मप्यलोकसमुत्थं स्यामः रामः उत्थाय तातजनक यथा सत्यं तातं भरोमि तथा भवतैव विधेयमिति निष्क्रांतः दशा श्राध्वस्योथा

य वत्सराममभद्रं प्रतिपालयमामिति जनकेन धार्यमाणो निष्क्रांतः रत्यनर्घराघवे चतुर्थोऽङ्कः ततः प्रविशतः श्रवणाजांबवंतौ जांब

ततः ततः श्रवणा ततो मिथिलाया निष्क्रम्य मंथराकलेवरमवकीर्य माहृतिप्रत्यवेक्षितां स्वशरीरमधिष्ठाय गंगायाः तीरे शृंगवेरप

करोनाम निषादस्पत्तनमागत्य भूतास्मि जांब ततः श्रवणा ततश्च ममानुपदमेव तस्मिन्निमौ रामलक्ष्मणा विर्ययासीतेति सम्बंधतः

शब्दो महानभूत जांब सहर्षं ततः श्रवणा ततश्च काकुत्स्थो रामलक्ष्मणाविति कर्णधाराधिपतिना गुहेनाहमनुप्रकाविदितवती पु

त्रीपता दशरथेन मुनिप्रसादात्प्राप्ताः पुराणपुरुषस्य कलाश्चतस्रः तासामयं प्रगुणमयः प्रथमाकुमारो धीरोद्धतः पुनरसावपरस्तनी

मु०ना० पा जांबवः श्रवणे साधूक्तं ततः श्रवणा ततः उत्क्रांतनिवर्त्तितानुयात्रिकबंधुवर्गः संभ्रमोपनतेन गुहेनोपनीतां नावमारुह्य ती
र्त्वो भूत्वेशमौलिस्खलनममरधुनीमात्मनासौ तनीयस्तस्मै सौमित्रिमैत्रीमपमुपकृतवानान्तरं नाविकाय व्यामग्राह्यस्तनी । भिः श
वरयुवतिभिः कौतुकोदंचदंहः कुच्छ्रूरन्वीयमानः हृणमचलमथो चित्रकूटं प्रतस्थे जांब हंत महत्करुणं श्रवणा करुणमपावरेव त
स्मिन्निंगुदीतरुतले कुमारयोर्जटाजूटग्रहणं तातमंतरितवत्यस्मि जांब श्रवणे सर्वमेतत्कल्याणोदर्कं भविष्यति श्रवणा अहं
तु निषादस्य तिः श्रीतपेतत्रैवातिष्ठं अतीते च गणरात्रे सप्रकृतिपौरजनपदः पितुः स्वर्गाधिरोहणवार्त्ताभिधायी शरथिर्द्वितीयो
यो राममभद्रमयोध्यामुपनेतुं तेनैव पथा चित्रकूटमुपागतः जांब सातंकं ततः श्रवणा ततस्तस्मिन्नार्यलोकेषु कैकेयानामाकल्प
मनल्पमकीर्त्तिस्तंभं निखनता केनापि छलितत्वात् सप्रतिग्रहाणार्यपूर्णांधुरमिति मुनः पुनरनुबंधी रामेण स्वशरीरस्य छिकया
पत्याविष्टः कृतजटापरिग्रहो भरतः शरभंगमुनिप्रेषितामस्य पादुकामभ्यासनमारोप्य प्रजानामाभ्युदयिकमैपेष्यमाणो नंदिग्रा
मं गतः जांब सहर्षं फलितमस्मद्व्यवसायपश्रणापरिश्रमाभ्यां ततः श्रवणा ततश्च शावाशोवमास्थितस्य कृत्रिपस्य प्रतिविद्ध एमः

३९

39

३९

मस्त्वग्रहणामिति छिद्रान्वेषिभिर्जनस्थानवास्तव्यैः खरदूषणप्रभृतिभिस्तत्र विराधो नाम राक्षसो नितीर्णः प्राहितः जांव विहस्य धिग्
मूर्खाः आत्तिपातिके हि कार्ये राज्ञां सद्यः शुद्धिः ततः श्रवणा ततः विराधवधहरणाद्धि मद्भूद्रपेतुः सहशोकश्चैधाद्यौ मो धैरहिक्की पितुः
क्षिपामतिवास्य भगवत्तावत्तु समुद्रमुद्विग्निधपेन विंध्याचलचापलारंभविश्रंभया तिनावाता पितानवरीर्थे निद्रा मंगलकलशेन कलश
यो तिनासना थासरणायवीथीप्रतिष्ठमो नेर्दशरथो पथिधाराधरो नाम वायसः सहसैव वैदेहीमुपाद्रवत् जांव स्वगतं रक्तं तावद्यशकु
नं नाम प्रकाशं ततः ततः श्रवणा ततः श्च स्कोभिवास्वरूभांडमिवक्लनं पोटव्या विदेहदुहितुर्विदरकाकः ऐषीकमस्त्रमधिकृ
त्य तदातमक्ष्णा काणीचकार वरमोरघुराजपुत्रः जांव ततः श्रवणा ततश्च क्रमेणैव सुतीक्ष्णादीनुपस्थाय महामुनीन् अगस्त्य
शासनाद्दक्षिणं पंचवट्यां रघूद्वहः जांव सहर्षं तर्हि तत्र छएवास्माकं । किमंतरं क्रमकजनस्थानयोः श्रव आर्य खल्वथापि श्रोतव्यं
न श्रवणेनापि जांव अवहितोस्मि श्रव तत्र च कामुकी राममनुप्रविश्य परं संदास्यामीति संकल्पितपतिद्रोहपातकिनी शूर्पणखा लक्ष्म
णेनोरोषहुतभुजि कर्णनासोष्ठमयीमिलितषभिराहुतिभिः मापश्चिन्तयांचक्रे जांव साशंकं अहह महाननर्थकंदः संपन्नः अथ भगि

न्यालाहशं विंदं वनमवलोक्य खरादिभिः किं प्रतिपन्नं श्रव विहस्य किं वपन्नं पश्यमभद्रेष्वृतधनुषि पतिसंपद्यते जांबं सहर्षहासं तत्कि
तेपि कालिसाहाय्यकोपस्थापिनो विराधयात्राप्रहतमध्यानेप्रविष्टाः श्रव अथ किं जांब श्रवणः प्रकृतमिदानीं रामरावणयोर्वैरं श्रव
णः हसंती आर्यमन्ये खरदूषणप्रभृतीनामभिभवाभिधानेन केवलं क्लेशयिष्यति वाचमात्मनः पुनस्तन्मरमपि भर्त्सनखामुखमावेदयिष्यति
दशकंठस्य जांब सस्मितं श्रवणः अलघूत्थानमनर्थमुत्तेजप्रमुष्योस्मि ऐक्ष्वाकेणपुरापि कौशिकमखाहारम्भलंकेश्वरो धत्ते शाश्वतिकं वि
रोधमधुना तेते ह्लांधवाः ऊत्ताहवमुमंत्रेशक्तिभिरलंधुस्तुभ्वलतावलीदृप्तः अर्पयणास्वानिकारमपरं ह्याकथं मृष्यते शनैः शनै
स्तयोर्विरोधे संधुक्षमाणे व्यसनस्थो दाशरथिरसहायः सर्वसत्त्वेनासहसंधातुमीषत्कर एवस्यात् श्रव आर्य किमिदानीमनुष्ठेयं मस्मा
भिस्तिमम हादिशिष्यपुत्रो निषादस्तक्कवर्ती गुहो लक्ष्मणमित्रमनेन सोपानेन सुखाधिरोहः स्याकं रघुपतिः जांब सहर्षस्मितं श्रव
णः मघसि सुग्रीवपक्षपातिनी ततः छसतरमुपस्थापय निषादाधिराजमिति श्रवणा निःक्रांता नेपथ्ये एकतः भोः भोः लक्ष्मणावैशे
षिकः कंदलीपंडितोस्मिन नगदि जल्पमानः पर्यटामि क्वासौ तेरामभद्रः तेन सह विवदिष्ये अन्यतः भोः भोः परिव्राजक कालस एषः

ये वशीकारणैकमूलं तन्न खलु सुलभं करीरस्थिकमंत्रतांत्रिकस्य जांब कथं पथि लक्ष्मणापरिव्राजको संप्रलयतः अग्रतोऽमितावत् ने
पथ्ये पुनरेकतः श्राः लक्ष्मणसर्वं विद्रावणः खल्वहं कोऽमपाज निमानभंगेन पराजीयते नेपथ्ये अन्यतश्च किं भवानावरणः जांब
सविशेषमवभिरुधाति नेपथ्ये पुनरेकतः भोवाचेपुक्तिसर्वेषां विद्रावणः खल्वहमिति समस्याहृतमन्यथाभिसंधायवाक्छ
लेन प्रत्यवतिष्ठमानो निगृहीतोऽस्मि तन्मुंचमामिहापि अन्यतः किं त्वया किं तरोरावरणो नाहमुन्मुक्तोऽस्मि तरितं गच्छामि जांबं कथ
मेतदस्फुटमेव निर्वहणामन्येपुनरेव परिव्राजकच्छद्मनारावणएवको यातुक्रमप्यपलप्यस्वनामद्वागपक्रातः सर्वतो निरूप्य अयेपु
राणप्रियसुहृदस्माकं रह्निणस्याः दिशः परापतज्जटायुरिव दृश्यते तदेनमनुपालयामि तावत् दूरदृश्यानो हि गृध्राः करात्रिविहीषंध्रं
काद्वीपदनीतमेघउपलभ्येत प्रविश्य नरायुः प्रान्तेवेयमस्माभिः पंचवटी यद्दस्पर्शोदावरीतीरतरंगसेकसुकुमारमांसलयरिस
रारणमालिन्योजनस्थानभूमयः अपिच दृश्यंते मधुमत्तकोकिलवधूनिर्धूतचूतांकुरप्राग्भारप्रसरत्परागसिकतादुर्गास्थली
भूमयः याः कष्टारभिलंघ्यलुब्धकभयात्त्रैरेवरेणुत्करैर्धारावाहिभिरस्तिलुप्तपदवी निःशंकमेणीकुलं जांब किंचिदुपसत्य कु

तः पुनरपितावद्वेगेनवयस्यः जटायुः दृष्ट्वा कथंनामवान् सलेन्द्रमस्तनसमाजपिधामिभवंतं मयाहिमलयाचलकुलायायार्यसं
मारानभिवंद्य निनिवर्त्तमानेनमारीचसहचरः संचरन्निमासरएणामीमभिपद्य स्थितोराक्षसराजः तदतिविषममाशंकमानेनवमो
वत्सरामभद्रप्रवासस्तत्रपति गांव स्वगतं वयमपितत्रैवप्रतिपित्सामहे प्रकाशं सखेतरस्वेति निष्क्रांतः जटायुः परिक्रम्यच
रथमग्रेपंचवटी सवितर्के नीतोहं कनककरिणाद्यप्रनारामभद्रः पश्चादेनंद्रुतमनुसरसेषवत्सः कनिष्ठः विम्पद्धिम्पप्रविशतिततः
पर्णशालांचभिक्षुर्विकंधंभोः प्रथयतिनिनामाकृतिरावणोयं अहह आर्यपुत्रार्यपुत्रेतिरुदंतीकुररीमिव रथमारोप्यवैदेही
मेषः पापः क्वगच्छति सोटोयं परिक्रामन् अरेरावण वधूटीमिमांको निजकरतलस्पर्शमलिनामिमांकुर्वाणस्सरतिस्फ
शोमैवभवतःकुलेपषांकिस्त्वमसिगणितात्तेपिगुरवोनसप्तब्रह्मर्षयः कथमपिपुलस्त्यप्रभवः पुनराकाशे अलींकारहास
धमधूसरितवक्त्रवल्मीककिमात्थरेरक्षसायसरकिमात्थ जगद्विलोभिसीताख्यमामिषंहरतोमम अपंकिलजरद्गृध्रः करहाछि
घनेष्यतीति आः पापकुथमेवमभिदधासितिष्ठ भुजविटपिमरेनव्यर्थमेधंभविष्णुर्धिगपसरसिचोरंकारमाकुष्ठमाणः त्वदु एमः

रासि विरधारुस्त्वामपस्कारकेलिंकुटिलकरजकोटिक्रूरकर्मा जटायुः इति निष्क्रांतो विष्कंभकः ततः प्रविशति लक्ष्मणः अहो दुर्वारदारु
णाक्रोधशोकलज्जागहनो विषमोयं दशाविवर्त्तः यस्मिन्निति कर्त्तव्यता विधानमस्माकमप्यनौपयिकं तथा हि तत्राऽदशकंठवचनरु
षाधूमायमानो गिरंनाद्यैक्षप्रविलीनवर्णो विधुरामार्यः समाप्नोति मे चापेतातजनयापुनर्यापुनर्जीवितकथापर्यंतधूमायितक्रोधोस्मी
डानिपीतशोकजडिमाऽपि स्तु विश्राम्यति नेपथ्याभिमुखं च इतइतआर्यमारीचिमथन दृश्यंताममखांचीककुभमभिवर्द्धमानाः वि
ध्वननवीथयः ततः प्रविशति रामः आकाशे लसंबधाकुलेनाशौर्येणाभुनसमुद्रपेवातपमिवाबभूवुर्नेप्रावल्लमिवभवितारोनचरमे
अहो धिङ्नाहं ते कथमिह विरहेषु वनस्खलु प्रवीराणां पंथा दशवदनयेनामिचलितः विमृश्य सखेदस्मितं हंहो पौलस्त्य सिद्धो त्वपरंपरा
परिगतैरभिप्रायो त्रसतेस्तैरघपुलस्य वज्रेमभितः स्मेरेषु देवर्षिषु विषमस्तिरसंगतानमपि रुदुर्वारलज्जाभिरम्लानश्रीस्तु चतुर्मुखो
भगवतो धातुः कथं वर्त्तते रुणामनुध्याय हा प्रियवादिनि विदेहराजपुत्री तिसंवरणानी रयति लक्ष्मणः उपसृत्य आर्य कोपमभिषंगो
नामभवादृशानप्यास्पदीकरोति पततियमनेरैवाहारुणोदारुणात्मनि संवर्म्मपतिवन्त्रेणाधैर्यं हि महतामनः रामः दीर्घानिश्वस्य

मु० ना०
५२
52

त्स महज्जलधेर्येन शंबरद्वन्नयोद्धरिरुपश्च शुभश्च नियंत्रिताः इहतु किंकरवै परपत्रपा किमपि मामव जिमा विजृंभते लक्ष्मणः पुरवलो
क्य अयमग्रे नातजरायुषो वीरलोकसाधनसिद्धस्तेन मरणसन्निवेशः पश्य भग्नोयं कथमस्ति रावणरथस्तातेन वंन्ना कुरङ्करण पक्षि
रमाणभंगुरस्नस्कन्धो श्रित्रुवद्धंधनः रामः सकरुणं हासीरघजराजपुत्रिसततहाहवेस्तयाधमयापहृीहोदशकंठकुंजराशिरः संवारियं वा
ननः इति लक्ष्मणमवष्टभ्यध्यानं नाटयति लक्ष्मणः स्वगतं महादोषः। खल्वयमति प्रसभमानो मानसः शाकाख्यो विकारः तदन्य
तः प्रसारयामि प्रकाशं आर्य पश्य पश्य विंध्यगिरिराजकक्ष्यांतःपुरमेतास्तरगमालिन्यः वेतसलताभिरद्भिः स्तोयं त्रिकगुणानि कांद
षंते रामः उन्मीलय चक्षुषी राघेमुखं च निश्वस्य दर्शनीयमेतत् कुमुदवनविशायनागद्वंभोरुहकृतयामि परिकवि भ्रमारमंते मरकत
करिकर्णतालनृत्यन्मुखरमयूरमनोरमास्तटिन्यः इति परिक्रामतः लक्ष्मणः आर्य एतो गिरिर्माल्यवानद्रुमदृष्वविषाणव्यस्तया
षाणपीठस्खलनसुलभरोहिद्रुभिणीभ्रूणहत्याः कुहरविहरमाणप्रोढभल्लूकहिक्काभयचकितकिरातस्वसलशस्त्रावनेताः रामः एमः
५२

चिरंदृष्ट्वा सकरुणा स्वं प्रतिपरिसरं भूयानर्घैः शिलंस्तंभितां यथाभिलिखितमालिभिः संभुग्नंते करंदविभक्तयः अभिनवघननूपेरस्कां
पवर्षतिमास्मवाद्विविधरवधूगर्भाधानप्रियंकरशीरयः वत्सलरूणाधारयमाम शक्नोस्मि स्वात्मानंधारयितुं इयमविरलश्वासाभुष्यनु
रवीभिरुरस्वरातनुरवयवैः श्रांतस्वसेरूपेतिविवर्णातां स्फुरतिमङताबाष्पायेते दृशोगलतिस्मृतिर्मेपिरसतपाशोकोभावश्चिरेणाविपद्य
ते इतिलक्ष्मणेनधार्यमाणोनिमीलिताक्षस्वह्य प्रियेहंडकारणपविहारसंभ्रमचारिणीनिपुनः संवरणानाटपतिलक्ष्मणः सखेदमात्मग
तं केनपुनरेषरसोरसांतरेणातिरस्क्रियते नेपथ्ये आः पापकबंधहतक अयंनभवसि रामः आकर्ण्यससंभ्रमं वत्सदुरात्मनानेन
कबंधेनकलहायमानस्तेवयस्योगुहस्वश्रूयते वहुछला निरस्तोसितत्वरितमुपपद्यस्वेतिलक्ष्मणोनिष्क्रांतः रामः पार्श्वतोवलोक्य
सकरुणं इविवामशीलेसीरध्वजनंदिनिरपंतेविश्रब्धविश्रंभभेदिनीनिचुलनिकुंजलेखा इहहि स्ववपुषिनखलक्ष्मसेवनकृताभवत्या
मितिचतुरणांदर्शयिष्यसखीनांइतिरहसिमयाभीषितायाः स्मराभिस्मरपरिमलमुद्राभंगसर्वसहायाः इतिधनुरवष्टभ्यलक्ष्म
णाश्चंतातश्चेतास्तथैवास्ते ततः प्रविशतिलक्ष्मणोगुहश्च गुहः जयतिदेवः विनेतारक्षानामगपमयदुर्गेहिविषयेकनिष्ठः काकुत्स्थो

कु॰ना॰
५३
43

जपतिजगराश्चर्यचरितः परस्त्रैः पाप्मानं रजनिचरजन्मग्रहसंज्ञं विजिमस्वर्लोकानविकलमुपातिष्ठतरनुः रामः साधुव्रतं शिवास्तस्य
देवपानाः संतुपंथानः वत्स गुह विपत्तिविवर्त्तमानः कश्चिद्देवलस्वलहितः । किमसौ तेनैव योजनबाहुनापहरणीकृतः गुहः देव दुंदुभिना
मैहेत्संद्रं निक्षिपेव कपीश्वरः तस्य कंकालकूटोपं कुमारेण विलोडितः नन्विमित्तजन्मा पुनर्वालिनो महानभियोगः संभाव्यते ल
क्ष्मणः ततः किं रामः मामेवं माननीयः खल्वसौ पुराणवीरो महेंद्रसूनुः गुहः प्रतिकृतः पुनरागच्छतो वत्सस्य योजनबाहुरंतरायः संव
त्तः गुहः देवच्योमयोनेनसत्वरमुपक्रामति रावणो मातादेव्या रामः सातंकं किं तस्याः गुहः एतदुत्तरीयमुत्पहनूमानग्रहीत् तदेतद्देव
गुणानुरोधिना सुग्रीवेण संभाजयितुमुपस्थितवतो महतस्ते देवस्य प्राभृतीकृतं इति रामस्यार्पयति रामः हृदये निधाय सास्रं हा देवि वि
देहनंदिनि कथमुत्तरीयशेषा दृश्यसे इति निमीलिताक्षो लक्ष्मणमालंबते लक्ष्मणः निश्वस्य सखे निषादराज कुशलं सुग्रीवस्य गुहः
अघतपिवार्त्तामनुपुंजाने रामः स्वगतं जानन्नेव दशाननोपहरतेनः हेयसीमस्तुवांवे श्रापीग्मुपासिरुं सहि शिरोदामस्वयंकृतवान्
उन्मासेरजनीवरस्य न पुनः कंठास्थीकर्त्तेनाद्विग्वारीणामममवंद्भहा सहतकस्तुरोपमधीश्त ः लक्ष्मणः आर्य कथमस्मासु वनौकसापि सौ रामः

जन्ममनुरूप्यंते रामः किमुच्यते सुग्रीवः सनाभिरयमस्माकंप्रभवोस्य हि भगवानैक्ष्वाकराजर्षिवंशस्य प्रसविता सविता हृदयस्यमुत्तरेपिंवद

ष्ट्वा वत्सगुरुहस्सहृया मिसुग्रीवहनूमतोर्दर्शनाय ततरूष्यमूकगामिनंमार्गमादेशय गुहः सहर्षमात्मगतं कथमचिरादेवफलवतीजाव

तोमंत्रशक्तिः प्रकाशं गतोमतंगाश्रमवर्त्मनादेवरति सर्वपरिक्रामंति सर्वपरिक्रामंति गुहः देव पश्य विरचितमुद्दमत्तोगानूनतानुपनीय

पहसनमहावर्णानित्यतसन्नपूराः फलपुलकितजंबूकुंजकूजत्कपोतप्रियपशवरपुरंध्रीजंघवोविंध्यपादाः एमः सखेदं समंतादुन्मीलद्

हल्लहरीलंघनमरुत्तघुंघेलसपानिलविरलदेलासुरभयः अविघायैवदेही शतलिपिकरीणाममधिपामभोहत्तालेवं विपिनविनि

वेशाविरचितेलक्ष्म आयेरतसावत भपध्रमप्रेपोविरह निरहंकारहारिणीमुत्तालोकोन्मीलहरुकरुणास्थानां सहचरी विलोकयन्निवेछती

मलमलमितिपाकुणीहिताशाष्यालुब्धानां हृदयमपरीदनगुरुराः रामः हाहहारेवि जानकि मारीचमृगयाव्यग्रेमपिप्राप्तेव रावणेऽप्य

सामिवकुरंगीणांतवोत्साहृयामिचहुधी लक्ष्मणः स्वगतं कः पुनरुपायोयेनलोभ्यतेहृदयमार्यस्य नेपथ्ये भोः भोः वनौकसः कथयंतुभ

वतः केनास्मत्की निकामिनीचक्रमणकेलिपर्वतोविचरितोयंरनुरागनकेकालरूटः गुहः दृष्ट्वा ससंभ्रमं देवपश्यपश्य कनकमय

मु॰ना॰ सहस्रपत्रपुंडरीकवैकटकप्रभापटलेनं उद्भिकारं कल्पान्तिकारणमनारोषरागेणाच त्रिगुणापि शंगीतनुमारधाजः प्रवंगराजोयमित एवाभिव
र्तते पौलस्त्यापवोघसंकरभुजामूलरुहोण्मूंगितवेराभ्यामममरावतीकृतवेतवीरापपस्मेहाः नित्यालोकनकौतुकव्यसनिनीः शंके सह
स्रं दृशः पिङ्गीकृतसहलछलेनकांभोजत्वनंरस्त्रवानहणांचदेवसमहावीरसंवादगोष्ठीपमप्पमूकपर्वतमात्रामंतरपिष्यति तदहमग्रतो गत्वाऽरि
ष्टावर्द्धयामि सर्पतनयं रामः एवमेवास्तु गुहः वाचिकं पुनरेतावदेव कुमारसुग्रीवस्य पान्मित्रपर्यायांपांतरितं देवस्यदास्यमिच्छामीति रामः
अपवार्य वत्स लक्ष्मण एवमाह वयस्यो गुहः किंच मंत्रोऽस्माहसं पञ्चानामपि प्रभुशक्तिमपेक्षते सिद्धयः तदहं वालिनः स्थाने सुग्रीवमभिषिच्य
तत्कोषदंडाभ्यां समग्रशक्तिर्वैरपारं गंतुमिच्छामि लक्ष्मणः सस्मितं यद्येवमुपयुज्यमानं वालिमुपेक्ष्य उपयोऽस्माराणेन सुग्रीवेणासंधिरिति वक्रः
खल्वयं पंथाः रामः सस्मितं वत्स साध्वेव ब्रवीषि किंतु दृप्यत्पौलस्त्यकंडूभिदुरभुजभरोष्मापमारणः कपींद्रेणाप्यनः संदधीत केऽपि विद्विषि वि
धौ नैष साहाय्यकामः सोऽहं सुग्रीवमेतदनन्तरं मित्रमिच्छामि मिच्छामि पश्चात् सारस्वैरोपपुत्रव्यपाशिथिलभुवं शक्रमाराधयामि लक्ष्म
णः साधुदर्शिनी बुद्धिरार्यस्य किंच विधूतशापेन दनुनापि देवभूयांगतिं लंभितेन संदिष्टमार्यस्य यथास्मिन्निषादपतेरेव वसिदेवेनावधातव्यं रामः

रामः एवंतत्रगुहोपिप्रतिकृत्यमर्हति लक्ष्मणः गुहंप्रतिवयस्य एवमस्मद्गिरासुग्रीवोविकथ्यः पितापेरेणोभामनवतरणेरसाकुलगुरुः
मनुष्यैर्मात्रेयस्तदपिसहजंमित्रमस्मिन् अथापितातेयंशिथिलयसिकोपेपतरलः शरासनमेवालिरुत्तजरसलोलाः प्रतिभुवः रामः वि
विहस्य वत्सगुह एषखलुपौलस्त्यकृतेनामर्षेणाधूमायमानोयथाकथाचिद्वासौमित्रिरभिरक्षातुनामरामममित्रमानन्जानकीवि
रहवैश्वानरेणरामचेतसापुनरप्यसाहसिकमेवसुग्रीवोमियेपरिपन्थिपातमधुरंदेवतदीयंमनः किंनस्तेनविरोधकरोतुभगवान्नंभोजिनी
वल्लभः नचैनात्मजराज्यलाभरभसोद्धतेनपरोक्षेनसापूर्वस्मादधिकेनगुः सहृतरोलोकेष्वन्निष्यते लक्ष्मणः विहस्य कथंतपनतनयस्य
राज्यमंगीकारिताः वयंवयस्येन रामः सस्मितं वत्सगुह नतावत्सकाशमेवंप्रतिशुश्रूषतिमेहृदयं गुहः सप्रणयस्मिते स्वामिन्नेयमेवमहा
नाशैली संतोमनसिकृतैवप्रसन्नाः कार्यवस्तुनि कस्यप्रतिभेरणातिस्मकमलेभ्यः श्रियंरविः नेपथ्येभोभोवनौकसः कथयंपरतुभवंतः दुंदुभि
भिकंरुकविक्षेपसंभाव्यमानगंभीरारवस्तंभनिर्भरेणकेनास्माकमियच्चिरस्यभुजकांडकंडूतिरपनेष्यते गुहः स्वगतं ममैरप्यामयावि ष्मंनि
संरोप्मांममर्षणः ओवनवनेरणादिमः श्रामोयंप्रवगेश्वरः तदहमपिवीरयाधारदर्शनसुखमनुभवामि प्रविश्यवालीपुरोवलोक्य अयेप्रस

न्वोज्ज्वलाकृतीकावेतौ नियतमाभ्यामेकेन दानवनाथकं कालो हेपनिमित्तेन भवितव्यं स्मृतिमभिनीय सवितर्कं किं स्विदस्मत्सुप्रियसुहृदा
लंकेश्वरेण घल्कमं कांतारकुमारभक्षिणीं भागिनेयाजनकेन मुक्तः मनुष्यसामंतसुतौ निषंगिणौ सहानुजस्तिष्ठति दंडकायां तौ चास्माकं तत्र वि
हारिषु निशाचरेषु पारस्परीश्च निमा तिष्ठमानौ भवद्भिः प्रतिकर्त्तव्याविति तदिह तत्प्रथमपंचतौ स्यातां रामः लक्ष्मण शृणु किमयं ब्रवीति वीरः ल
क्ष्मणः किंचिदुपसृत्य आवामितो भवान् वाली भोः कावेतौ युवां लक्ष्मणः महाभाग राघवौ क्षत्रियावावां वाली आयुष्मन्नाकारवि
शेषा एवमजाति विशेषानवगमयंति तद्विशेषं ब्रूहि लक्ष्मणः ननूक्तमेव राघवावावां वाली साम्यमस्य मिव वपुरपि विग्रहोऽति कृत्ततीको विशे
षो रघुषु परम्भिधस्ते राघवा विद्यमीहाणां परिकल्पितु मिथं नाम मे सोऽस्काशिकं वा महदहह कथमयमप्यपयापात्रिश्चिनो मि लक्ष्मणः सधैर्यसंभ्र
मं भो आवां तौ रामलक्ष्मणौ वाली सविमर्शमात्मगतं कथं तारामभद्रः स्यात् भवत्वेवं तावत् प्रकाशं विहस्य एको वेशपरिग्रहः परिकरः
साधारणः कर्मणामाकृत्योर्मधुरत्वमेव सदृशं तुल्यैवं गंभीरता तद्व्यक्तं चिरमुत्सुकोऽस्मि कतरो वां रामभद्रः पुनः सर्वक्षत्रवधव्रतीभृगुपतिर्येनाव
कीर्णीकृतः लक्ष्मणः सविनयमिव सांकेदनेपत्र लक्ष्मणास्तावदहं वाली वत्स अपरो दाशरथिः कौशिकांतेवासी रामः लक्ष्मणः अथ किं वा रामः

नी सस्नेहहर्षोच्छ्वासं किं विदुच्यते । सौमित्रे रामभद्र एषत्रैवर्ण्यमात्रव्यवसितजगतो मार्गवस्याप्रगर्भाराहूषद्रूतनाति: त्वमसिपाथि

गिराम घन: सुप्रभातं कल्होम्मस्तेरसघ: शमितरशमुखी स्फारकंडूविकारो वीरश्चाहो भुजस्तां परिचिपनुचिरं वस्तुषीनं रतांच राम: हृष्टास

स्हर्षं सएवमहाबाहु: संक्रन्दनसूनु: येन वीरे रागणागुमायां किष्किंधायामियं मही रावणाभिभवक्रांता शश्वदुच्छ्रासमश्नुते इति परिक्रा

मति लक्ष्मण: महाभाग अपवार्य इतो भवान्वाली उपसृत्य रामभद्र सुरासुराणामनुभिर्दीमतां समभिको मुनि: अयमेनारहस्तुशेषं

नासिभुजगोचर: राम: महावीर किमुच्यसे मूर्द्धाभिषिक्तोसि समरशौण्डानां तथाहि देव: सतामसृतद्विपदुपसृत्य सर्वधूर्वे णावंधप्रे

ह्रांधारालवैरप्रसमरसमरोड्डामरोड्डाविडौजा: यो विद्योतगातवाराणरा सर्वधूर्वे णावंधप्रेह्रांधारालवैरप्रसमरसमरोड्डाने बहानिभं

निर्भरोभंगुरध्रूभीमं भीमस्विरंगैरुद्वहूतन्मद्धासस्मरहृणां सहस्त्रं अपिच वंदीकृतजगद्विजित्वरभुजं स्तंभोधृदु: सचंचरं रक्षोराजमपित्वपालि

रधनासंध्यासमाधिज्जन अपहीकृतकान्तेर्गर्भवरितामुन्मुच्यरेवांसमसर्वाभिर्महिषीभिरवुनिधयो विश्वेपि विस्मापिता: वाली विह

स्य विरापणत्रिंचरवीरचक्रमारांकवैत्तानिकपश्यतल्ला सुधासधर्माणामिमां वचसां वेनश्रावतस्तथ तिमानसंभ्रमे किंच येनोच्छ्रियसमस्तपा

र्थिवकुलघ्राणां तिकं कार्मुकं रामः संप्रतिलंभितो भृगुसुतामुत्सर्गं सिद्धांमुवं इषुं वीरविरम्य धाम भवतः तन्द्रु भुवः स्वस्वपीत्म मर्म
वणो पणो बधमिमो वाह वहूत्ताप्यतः रामः सस्मित नचेतर धिमो वीकं सुद्ध सर्वं स्वदाह्लिरणं सज्जमस्त्वेव मेरत्कोलस्मीमूलहरं धनुः न
म्महाभागो पिशस्त्रमाराज्ञो वाली विहस्य साधुभोः महात्मन्निपसाधु पथाधर्ममभिरक्षासि किंपुनः नपो हि सांग्रामिकरथ वरो ष्मतो
परान्मजातिप्रतिरूपमायुधं अध कुशीभिः कपयोन शस्त्रिणस्तलं च मुष्टिश्च नखाश्च संजिनः लक्ष्मणः आर्य साधूक्तं महाभागेन
नित्योपपन्नतस्यांग शस्त्रैवंते रच्छीमानतिः रामः विहस्य धनुरास्फालयन्नहह सवार्थ्यप्रसरेण एव णिरसो यद्दुर्यशोभा गिनं चक्रेणेतम
शापयंत्रितनिजस्थामानमाखंडलं कस्मार्गजं कुलीरतां गमयता वीरत्वयारावणेन तत्स्मरणमहो विशल्यकरणी जागर्ति सस्तुनता सोपित्व
मस्माकमधुना रैवेन शरव्यीकृतोस्मि वाली सरोषं आः काकुत्स्थ अस्मद्दोर्मूलकूलंकष विषमभुजयाधिभंगप्रसंगक्रोशत्स्वके शरद्त्त
त्रिभुवनविजयख्याति सर्वं सहायः पः कश्चिदिक्रमो पंसरवलु कखुलिद्दन साधारणात्वादंतर्मेदायमानो विजितभृगुपतिं त्वामजित्वा उ
नोति तदहह विमर्दे क्षमां भुवमवतरा वरति निष्क्रांतो गुहः हिप्प्राफलितमस्माकं मनोरथेन लक्ष्मणः नेपथ्याभिमुखमवलोक्य हहमम रामः

गो वानरद्वयमार्यस्य पार्श्वयोर्हिमिव संभ्रमात्स्नुवर्तेते तदहमपि धनुरारोपयामि गुहः दिष्ट्या सहर्षं कुमार अलमावेगेन नन्वयं सुग्रीवो राम
देवगुणानुरागेण वालिमत्सरेण च द्विगुणीकृतोत्साहः समरसीमानमापतति लक्ष्मणः दिष्ट्या स एष वैकर्तनिः अथापरः कः गुहः अ
यमपि किष्किन्धेश्वरस्कन्धावारैकधुरंधरो भगवतः प्रभंजनस्य पारस्त्रैणेयः पुत्रो हनूमान् लक्ष्मणः सहर्षं अथायमसावंजनेयः अयं हि त्र
मशापपरिक्षिप्तवीर्येतानयंत्रितः अस्मेरपि भुवं वीरैः कीर्यमाणामुपेक्षते निपतमेनेन सख्यास्त्वस्यश्स्पमस्माकमुद्धरिष्यते इदं तु वर्त्तेमा
नमेकरूपापुरुषमन्त्रार्येस्वजनपलक्ष्मीपोतकेयपशासियममर्यवानके चिरं शाधिकारिणः गुहः ससंभ्रमं कुमारपश्य सप्ततालानयं भित्वा वालिप्रहर
णीकृतानहत्वाव वासिनं बाणो रामतूणीरमागतः अहह श्रेयोः समं कनकपुष्करकेरमालासज्जेणाश्शरथेपविहिताति थेयः दिक्कूलमुद्वह
यशः सरिदरिशेःलः शोभेसवीर शपनेकपिवकवन्ती लक्ष्मीरणांहोइव संकंकनकपुनरीदशं महार्वीरस्वकांअं आत्मनं सहस्रेणापि लोचनेनालो
कयिष्यसि नेपथ्ये दुंदुभिध्वनिर्मंगलगीतिश्च गुहः सहर्षं कथमयमाचार्यो जाम्बवानभिमंत्रितैः शातकुंभकलशैः नलेः नीलः कुमारस्सुग्रीवमभि
षिंचति। स्वयं चास्यहो वाराशिरथिः कान्तसरपुंडरीकमालया कंठमलंकरोति लक्ष्मणः प्रिया प्रियतरं नः नेपथ्ये भोभोः वानराधिभत्तुगोलां

मु०ना० ५८ ५१

नलप्रभृतयो यूथपतयः सर्वे नयवः महाराजसुग्रीवः समाज्ञापयति सज्जयन्तु भवन्तः सर्वाणि यौवराज्योपकरणानि अयमहं सीता देव्याः
प्रशस्तिमन्वेष्टुं व्रजहि महनुमन्तमौर्ध्वमौहूर्त्तिकलग्ने कुमारमङ्गदमभिषेक्ष्यामि लक्ष्मणः उत्सवः सोऽयमस्माकं सर्वथा हृदयङ्गमः किन्तु वालिविहीनो
यं व्यथयिष्यति वासवं अन्तरिक्षे कुसुमवृष्ट्यनन्तरं जयजयजगमते रामभद्र लक्ष्मणा वालिनिर्बर्हणप्रशमितवैरानुबन्धेन किष्किन्धापतिनैकवे
यत मरक्ता रायपतिर्दीयते नन्वारंभं युवराजमङ्गदमपि भल्लातिहर्षात्सम्भ्रमः सम्भः पश्यतोऽयमौत्किकमपोतुंफः सहस्रेक्षणः लक्ष्मणः प्रियाप्ति
यतां नः तरेष्वाचामपि महोत्सवं सविभागं आर्यं चिरप्रवासेन राजधानीप्रवासो हेमामनुबध्नाति माल्यसाकूतं किमभिविक्तः कनिष्ठवत्सो
राघवेण सारणः अथ किमाल्य हरणामिव कृत्वा अवस्थित्वा निश्वस्य च वत्स निःशङ्कमभिधेहि सारणः कुमारविभीषणेन महात्मना संनिधिमय
यो हे राम स्मरद्दर्शितः माल्य सारशंके ततः सारणः ततश्च राघवेणानिजसचिवनिर्विशेषमुपगत्य पुरस्कृतश्च प्रहितोऽस्मि माल्यसहर्षं किमुच्य
ते यावद्धृष्य भावी हि गुणो विजिगीषूणां सुरान्तता विशेषेणापुनः परं रामभद्रः किंवा अभेदेनोपात्तकुमुरस्तुरेवास्थितवतो विपक्षादम्भोजा
दुपगतवतो वा मधुलिहः अयमपास्तकोपि स्वपरपरिचर्यापरिचयप्रबन्धः साधूनामयमनभिसन्धानमधुरः अथ शुकः किमासीत् सार अहम एमः

५८

नोभवाव: इति निष्क्रान्तौ इत्यनर्घराघवनाटके सुग्रीवाभिषेको नाम पंचमोऽङ्कः ततः प्रविशति माल्यवान् सर्वतोऽवलोक्य च अहह कष्टं दग्धा
प्रदीप्तपावकपरिक्षिप्ता पिङ्गस्येव हेमवेश्मानाः स्फुरामुकुरुपमो नेहन्त मतिलंकापुरोद्देशाः अपि च निजकिरणोघपमुषितनिम्नोन्नतरूपकर्मभे
देषु मणिभवनेषु कृशानुज्वालाः फलेतानुमीयन्ते विमृश्य अहो दुर्निवारता भवितव्यतायाः दोःसंदोहवशंवदत्रिभुवनश्रीगर्वसर्वंकषः कै
लासोद्धरणप्रचण्डचरितो वीरः कुबेरानुजः यत्रायं तदयं मतिसेयममरावत्याः पिण्डीपुरी नीता मर्कटकेन कामपि दशां धिग्दैवप्रावश्यकं न
किंचिदित्यवतावद्भवणस्यपुत्रेयेन सवेरमाकाशे आःपौलस्त्य विधातुश्चतुर्दशचतुर्भुनिजाननेषु संबाधकुस्मितवती रवलोकवैधाः ताभ्या
परागिनि पतत्स्वशातमुखानि स्वसाप्रणाम्रु स्फोरत्स्फ कथं जगोपि दूषणं च प्याला कथमेवं शीर्यन्तीवनः कुलं स्वरादीनवधीद्रामो वत्समहत्व
मारुतिः स्वयं निष्क्रामयामास दशास्यश्च विभीषणं अलंवायुर्विहितमतीतमुपालम्भेन प्रतिसिधोरुद्दीवितीरे निवेशितस्कंधावाराद्दा
शरथेः किमारंभ इति कथं प्रतीमः शुरोद्धृत्य कथं राघवचरितानि चरितुं प्रहितयोः शुकसारणयोः सारणोऽयं प्रविश्य सारणः जयतु क
निष्ठमातामहः माल्य अभिनन्द्य समीपमुपवेशय वत्स सारण कच्चिदमुनैव परेन सुग्रीवकटकात् आगतोऽसि सारणः अथ किं माल्य

तद्यथानुभवमभिधीयतां सारणः सारसंख्येवनौकसामस्मन्मुखेनैव शतशः प्रतीतिमातामहेन अधुना स्वसेतुग्रथनाय मिलितेषु से निके-
षु मायावानरमूर्त्तिधरेष्वपि महाराजविभीषणेनेतरैरक्रमसंभ्रमं आर्य विप्रवासेनएमपजधानीप्रवासोदेमामनुबध्नाति माल्य साकूतं किम-
भिधित्सुः कानिष्ठ्यमाराघवेण सारणः अथ किंमाल्य हूणमिवत्सवत्स्थितानिश्चस्य वत्स निःशंकमभिधेहि सारणः कुमारविभीष-
णेन ज्ञात्वासं त्रियमचाहं रामसमस्प्रदर्शितः माल्य साशंकं ततः सारणः ततश्च राघवेण निजसविव निर्विशेषमुपगत्य पुरस्कृत्य च प्रहितोस्मि
माल्यसहर्षं किमुच्यते यावद्द्रक्ष्यभावी हि गुणो विजिगीषूणां सुदाम्रता विशेषेणापुनरयं रामभद्रः कल अभेदभोपात्ते कुमुदमुदखा-
स्थितवतो विपक्षारंभोनादुपरतवतो गामधुलिहः अपयाधिकोपि स्वपरपरिस्वपोपक्षिप्रबंधः साधूनामपमनभिसंधानमधुरः अथभु-
कः किमासीत् सार अहमपि न जानामि माल्य विमृश्य वत्स विभीषणास्मरणमोपक्षेषणास्वकुल्यं गसगामिति प्रमुग्धोस्मि सार आर्य तथा
धर्मज्ञत्रिरार्यसंतानश्च कुमारः कथंन्यायं संभ्रा ० धूमप्रतिपक्षत्तिः संस्त्न्नः माल्य वत्स दशग्रीवं पश्य अयवादेवं सारणः आर्य पनि-
श्चन्ताहो स्मितरा निवेदया माल्य वत्स केसरिकलत्रसंभवेन प्रभंजनसूनुना लुंठितामिशोकवनिकामवलोक्य राजा तत्रायं विभीषणामवोचत् एम्

य धावत्स पश्य मनुष्यपोतद्वयावष्टब्धेन दुरात्मना कपिकीटेन कथं विजृम्भितमिति सार ततः मात्य ततो विभीषणः प्रणम्य विज्ञप्तिस्तप
न् जातिमानयमानुषीमभिमुखोऽहं दृष्टवानाहे हयः स्वत्वावाचिमुनौन सांप्रतमवतानुंचते वानरान् ततोऽलस्यमहाग्निहोत्रिणामहं त्वामे
नरः प्रार्थये सीतामर्पयमुंचचक्रतुर्भुजः कारागृहं वीक्षतान् सारणः सबहुमानाश्चर्यं अहह वालिभुजा वितिभ्रुवता मातामहेन किमपि
स्मारितोऽस्मि आर्य । किमावहस्सेतुं क्षितिधरशिरः श्रेणिकषणैः प्रकोष्ठैर्नीरोमाः कपिभटभुजस्तंभनिवहान् सुमेरोर्मास्यर्धा हनति
चिरसंरूढमरुभिः शिरोभिर्विंध्योपभ्रमपि न सोढुं परिदृढः सातंकं ततस्ततः मात्यवान् ततश्चरोषेषांधतामिस्रे निमज्जतारासूस
राजेन तथाचेष्टितं यथौ निपरूमप्याश्रितः सारः सखेदमाकाशे हा हेव पौलस्त्यनंदन कथं भवतैवं वैधर्म्यदृष्टांतेनानुमानतो मूलोच्छेदनि मि
त्ताभिवर्तिष्यते लोकः साम्प्रतं चकारियदुर्गएवायमस्माल्लातपहानिघट् तेषामेकमपिक्षिं हन्तुं जयप्रभ्रमं दीर्घिप्रियं मंत्रिणां प्रति आयं
पत्स्यत्यं राघवेणाच्छूटां वानरवरूथिनीमुत्प्रेक्ष्य शंके विभीषण एवयघस्माकं कुलतंतुलशिष्यते मा निःश्वस्य हृपोरपिकटकयोस्तल
सोऽसि तत्किमिदानीमुचितं सार आर्य वब्रवीमि राजपुंगवोदासोवानेयोनवबुद्धिरामपात्रमिवपयघदाधीयते ततदावुचूपतिया

मु० ना० त्य ततः किंसार ततश्च भवतः पितृवैरिणो रामसुग्रीवौ व्यापाद्य किष्किंधायां भवंत यथा वालिसौहृदस्यात्मानमनृणमिच्छाम इति गूढ

४९ प्रणिधिमुखेन दशकंधरादेशमभि सुग्रीवशिबिरादपवाह्यते तस्मिन्नपक्रांते तु स्वगृहमहिमपोपजापजर्जरमवेत्य समाराधान रपतिः

४९

शिथिलितरामप्रयोजनः स्यात् माल्य सस्मितं वत्स साधु समर्थयसे किंपुनः स्वयमंगदोगर्भरूपोऽभिनवोज्ज्वलयौवराज्यसुखोपलालि

तो दुरपवाह एवमेवास्य मातापितृबांधवा अपि सुग्रीवस्यैव संवर्धिनः कथमेनं व्युत्तिष्ठमानमनुजानीयुः सारण यथाहमहमार्येण किंच का

ऽपेक्षीदं उनीतिप्रयोगः तथा कथमपि होऽस्माहैः कपिभिः सेतुकर्मणि प्रवृत्तं यथैतावता कालेन संतीर्णमहार्णवो रामः सुवेलशैलोपस्थ

कामध्यास्ते मास्म स विमर्शोऽभूत् अहह असौ मनुष्यमात्रेणालंघितापरिसागरः प्रतापाद्दशकंठस्य भुवनैरपि लंघितः सत्येवं पौलस्त्य

स्य सुरासुरेंद्रशिरसा निर्माल्यमघिहंपं कुर्वाणो नरघूद्वहेन धरिटे सेतो निधावं सभां अघोनुद्यतिस्वहस्त विध्वंतरानीवमिश्रोरविः प्रतापाह्नस्य

स्य वामतनुना मिरेः स्वदंते कलाः विमृश्य वत्स सारणवालिवधविभुद्धपार्श्वस्थेनैकवानरानीकनायकेन सारुणाद्युपकृतेन सख्या सुग्रीवेण राम

हापहृत्स्यहन्मच्चरितज्ञातास्मै रीपरत्नेरयमेव सुविहितसकलाभियास्यत्कर्मणात्मसाभियोगसमयः सारं आर्ह्य अयमेवात्मद्व्यप्रक्रमः

४९

त्तिसंपन्नोनयस्याधिष्ठानविजिगीषुरितिप्रथमोऽसहरणांशशरधिः मास्म स्तंभंनादपित्वांपन्नाशिन्नि हितेपिनालि निवपंह्नु
शल्तथैवास्महेतन्नक्कंभुजपार्वल्लादपिवलंदुर्गस्पदुर्निग्रहंमर्त्येनापिजगद्विलरूणागुणग्रामेणारोमेणानुद्वेगव्यूतिशेतेहिनाम
किपतीतीर्णोयमर्णोनिधिः र्घमुस्संवनिभृस आकोशे तर्पान्निव्यतिलेलिहानरसनारम्भैर्मुखैरष्टभिः क्रंदंतीक्रमशः
पपोरशमुखीवक्षस्यपस्यास्तैनो वत्सैकैकसिविश्वबीसनननीमीमतमुक्तामणिः सातादृग्भवतीकथंगुरावतः पुत्रस्य किंदृस्यपि
सारणः शांतंप्रतिहतममंगलमनर्थशंकीभिर्वधुहृदयानिभवंति किंच आर्यभुजनिवहविहंगिकावलंबीनि विउगुणोघ स्फोपि
राज्यभारः स्वपमपिदशकंधरेषु तिणोस्त्वतिपरिसवलनंतदस्मारूपं मास्म अश्रुणिस्तंभपलन्त विद्यानयाहन्तमपिस्वभाग्यपन्नता
वदात्मानमहंब्रवीमि महामुनेर्विश्रवसस्तपोभिर्निर्वापवीजपरिनः कुलेस्मान् प्रविश्यपराह्नेपेणासंभ्रांतभुकः प्रहस्तधूम्राक्षमहो
दरादीन्याप्याघसेनाधिपतीनमात्यान् ससवलंकामुपरुध्यरामः शाखामृगैकार्णवमातनोति मास्म सविषादंपुरस्ताद्दृव
दृष्टमिदमस्माभिः दृशकाशैलव्यवहितस्यापिप्रमेयग्रामस्यपथासंमुखीनमादर्शतलं हि स्थविरवुद्धिः विमृश्य आकाशे सा

मु॰ना॰ श्रुणमसमञ्जसाधु विजिगीषोरदीर्घसूत्रता हि कार्यसिद्धरवश्यंभावः सारणः सखेदमुक अथं किं विधानो यातुधानेश्वरः शुकः सखेद

५० स्मितं सवितर्कित सान्निधानं भूत्वा दाशरथी सुवेलकटके सोयेय मंद्रैर्धनुष्टंकारैः परिपूरयंति ककुभः प्रोषतिकोद्दृपकान् अभ्यंसंति

तथैव चित्रफलकेलंकापतेस्तमुनैर्वैरदेहीकुचपत्रवल्लिरचनाचातुर्यमद्धैकणः माल्य निश्वस्य हा वत्स रावण कथमद्यापि सैवदुरूपपरिस्पं

50 दमुद्दामकंप्रति वत्सगोपुरोपात्मकवलाध्यहेणावसेनन रांतकेन किं प्रतिपन्नं शुकः निःश्वस्य कृतैव कुमारेणाद्दारमर्यादापरमंगदेन

सोपीत्पद्धौकेसास्तमधोमुखलिखति माल्य हा वत्स दशग्रीव नरनकथमिदं तव दृष्टुं एतावंतं कालमस्माकमायुः नेपथ्ये भोभोम

हापार्श्वमभतयःसैनिकाः व्यावर्त्तध्वमुपाधमुद्धुरशरज्वालामुखीमातरं देवीमद्य्रमयीं अवगपश्यवःपश्यंतिपश्यानिवः चेतः शक्रजि

तोपिलक्ष्मणवधे वद्धोत्सवं मध्यमः पौलस्त्यः स्वयमायुधं वधन्तवानद्यापि रामाद्भयं सारभ्यता सहर्षं आर्य जातमवलंवनं यद्रूपं प्रति

वुद्धकुमारः कुंभकर्णः पुरस्कृत्य मेघनादममित्रीरणाः संनद्धः माल्य निश्वस्य स्वस्ति विजयतां रामलक्ष्मणौ कुंभकर्णमेघनादौ शुकः

सविस्मयमात्मगतं शांतं कथमविशिष्टकर्तृकर्मभावमुभयत्र द्विवचनं प्रयुक्तमार्येण माल्य सखेदं वत्सौ शुकसारणौ अयमस्त्वि रामः

पंपाहृतलक्ष्मीः सर्वथा कुंभकर्णमलंघ्यवर्त्तते रहंतुन विंमः अग्रनं वा दशग्रीवमनुनं वा विभीषणं अन्वयपथातिरेकाभ्यां वीरः कमभिषेक्ष्यति ने
पथ्ये मामेषं कमपिं रपन्नगपतीकश्चिन्नवेशे विकोभूमेरयभरं पतिः पलमुनामात्तापपयत्येवं शुकः सहर्षे नूनमस्मदीये विशेषेण किमपि विक्रां
तं माल्यवानवधत्ते पुनर्न्नेपथिषवं शुकः सहर्षे नूनमस्मदीये विशेष्ये हाः शैलोहरताश्चकृपृथगथोमूर्द्धानमुक्षिप्तनाराचमेरोवलयकृतं पतति
यतत्कौंभकर्णं वर्णवपुः माल्य हा वत्सेति मूर्छितः पतति उभौ सास्रं आर्यसमाश्वसिहि माल्य आश्वस वत्से जीविता राममभद्रस्य मैथिलीहर
णाद्वैतरस्माभिरंतरेणाच हनुषा विषयीकृतमेव किमिदानीं समाश्वसितव्यमस्ति शुकः धिक्कष्टं कौंभकर्णवपुपतती स्येतद्यपि देवेन स्वाप पित
व्यमेव माल्य वत्स अमापि रावणस्याता नूनमन्योन्यपायैर्हासिकाः कपयो दशकंठमुल्लुंठयंति सार आः स्तुशः यद्यस्ति वीर्यमस्य वत्सकर्म
कथमिव अतिमेघनादमजित्वानुषिक्प्रहासविभीषिकां नेपथ्ये भोभो यूथपतयो विलुंपंतु भवंतो लंकागोपुरप्राकारतोरणानि सन्नद्धं दृश्यु
थम विरलारंभिर्गीर्वाणवाराणश्रेणीवर्षतद्वनगरेहेपनुमम्पृग्रहेण माल्य सोद्वेगं आः किमनेन श्रावपितव्यो स्मीति कर्णौ पिदधाति पुनर्नेप
थ्ये रघूत्तंकाविग्रहरणमंपीवीरपन्नान्नमिषंदिग्ध्यासोयं समुपशमितः शक्रजित्लक्ष्मणेन माल्य सत्यापयमतिदुःखानिर्दुःखस्त्रीतिलोकप्र

मु.ना. ५१ 51

वाहः यदस्मिन्नपि समूलघातमभिघ्नतिव्यतिकरे तथैवश्व।स्मिमः भुकः ऊर्ध्वमवलोक्य यथासमंतात्स्वैरखेचरविमानवीथयः ककुभां मुखा
नि यथैव घूर्णंतितथा शंके दुर्वारादरहराक्रोधवडवानलनिपीयमानशोकसमुद्रो दाशरथिविजयाय सन्नह्यते देवः सारणः सविषादमात्मगतं क
थं कथं दाशरथिविजयायेत्यविशिष्टोपपत्तिकमकर्तृकर्मकारकार्थविषयं वचनमस्य उत्थापनदस्माभिरपि जरसा दूषितस्यात्मनः प्र
ह्लादनाय प्राप्तं शस्त्रधारातीर्थमिति सभुकसारणौ निष्क्रान्तौ विष्कंभकः ततः प्रविशति विद्याधरद्वयमाकाशयानेन एकः अहो वहोः
कालादनया गगनवीथ्या निरातंकमिव संचरामहे अधोवलोक्य देवेंद्रोपनिवेशनं नंदनवनस्तबकितोऽग्गा ग्लापयिनी लंके पदं शक्रं विक्रमसखी
यस्यां समंतादिमाः पुष्पालोकनकौतुकानां लवधूयं कीर्णाकर्णास्थारथ्याः किं कथयामि मांतियदमी नव्योन्मिवैमानिकाः सखेदाद्रुतं सखे
हेमांगद एताः पश्यपलायन्ते नभुवः सौत्रामणीनां दृशामस्त्रां भोभिरदेवमातकयदुस्मगभिरामश्रियः एतासु प्रतिपदं विक्रमकथोपालंभवे
तं डिंडिमैः स्फुटैर्दूरध्वनिनीजयाभ्युत्कान्तिमिडिंभैरपि चन्नीडितं द्वितीयः सखेऽरलचव्र किमुच्यते रक्षांसीति पुरापि संभृणुम दृष्टीरत्नुकस्तादृशो ना
गर्हिन्ति स्मजगत्त्रयीविपदलं कर्मीणदोर्विक्रमः शश्वद्द्वारभुवि प्रशान्तिरचनावर्णायमाने हरणान्वेरीणां संभृतगोत्रभिन्मयजयं तभोयथाराववराः रन्न

एमः ५१

सखे हेमांगद पश्य पश्य पौलस्त्यपत्तनप्रतोलीषु दीप्यमानेन सन्नाहपटये रिंखतावलंबितमौक्तिकमयप्रह्लातोरणास्त्वग्विणो गीर्वाणाधिप
तिप्रतीहारनिगरोन्मुखान्यवंदीभूत्वः वीरश्रीसहपांभुकेलिसुहृदो मेदोरशीवंधुना शौंभेरासुरंगिसुरभयः समंतिरहोगदाः हेमांगदः विहस्य
नूनमिदानीं तत्र दृष्ट्वा राघवमेकाकिनमवनस्वछंदरावानलंज्ञानकंसानि नवस्वभमप्परमं प्रेमाणामालोकवत्तवकौस्तुंतीपुनरप्यपहृविजय
मंगं च मुग्धामुहूर्ध्वां यंतीश्चवं मतरालपतितामंदोदरीवर्तते रत्नचूडः सकरुणाविस्मितं विबुधराजविजयविक्रमक्रांतिचेतसा हृहृ पितामहेनस्वयं
परमेष्ठिनोपत्तितिष्ठितेंद्रजिन्नामधेयस्तादृशस्य तनूजस्य शुचाभिवेष्यमानामगतिगृहिणीमपि नेयमुपहस्तुमर्हसि पुरोवलोकाहस्तहस्ति
राभरस्त्वं द्वहान कथमयंपद्धियाविभ्यतेजनः निरूप्य सभयकौतुकं सखे पश्य अंबमेवद्धाश्रीक्षतचरणाभरश्च द्वहासैकचित्तव्यावलाघोग
पघोत्सुकसकलधुनाक्रांतक्रकवालः कोपक्रूराहिरक्तोत्सलर्वितविपक्षोरणत्वं जिविभ्रद्वक्राणिप्रत्यनीकपसारसरभसो निर्जिहीते दशा
स्यः हेमांगदः निर्वर्ण्य अहो दृष्टवरमयमस्य सांग्रामिकमोजायितमपातयाममिवभीषयति सखे रत्नचूड मत्वरहंभोलिरूणायदित
मोरथ्वयथुना निसर्गोदग्रेणाश्वसंभमुरसापीतगगनः श्रियं रेवहींचीनिजभुजवनोद्दामकरिणामंयंकुर्वेवीरः स्मरसिकथमासीद्दशमु

खः रत्नचूडः से खेकिमुच्यते महतामप्युपरि किमप्ययं रावणः एनं कल्पतरुस्वैरसुकरव्याजैः सदा भूषणोरा राध्नोति सुराधि
पः किमपरं हीनो नदीनां पतिः रत्नाधिकाभयात्कथं कथमपि स्कंधोपनेपान्मरीणा न प्प्से परि शं यथानपरि शक्तिः संपदः रत्नाकरान्
हेमांगदः सभयं कथमयं परा। पतित एव समरहर्षमाराावनायुजवाजिनिवहवितीर्णो कीनाशकासरकर्णाग्रवैराग्यक्रमवि
नारथेन कार्मुकपाणिर्महावीरः रत्न सभयाद्भुतं कल्पांतक्रूरसटोत्करविकटमुखो मानुषद्वंद्वयुद्धक्रीडाकंडूर्जद्दूर्जस्वलसक
लभुजालोकभूषो विलसः संभूयोत्तिष्ठमानस्वपरबलमहाशस्त्रसंपातभीमामुर्वी गीर्वाणानगोष्ठीगुरुमदनिकषोनेकषेयो विश
न्ते हेमांगः सकौतुकं सोखे दृष्ट्वा ततः पश्य तावत् अगस्त्यात्तासद्यः शमितविपुलोच्छ्राय विषमानुदस्यंतः सेनावल्गितवतो विंध्य
शिखरान् शिरः संख्यासत्पाकृतदशमुखालोकरभसादुपेत्य तित्रस्ताश्चपलमपसंर्पति कपयः रत्न दृष्ट्वा सहासं शस्त्रीकृता
कपिभिरापतंतो मुहेव विक्रम्यचंदनतरूरुधते पलाशः ततस्संगिनस्तु भुजगाः कृशापाशं बंधुः त्वासि कामवपुर्वपुरिशंत्पमीषां हे
मां विहस्य रतोपितावत् रहः स्वयंवरविद्ध्वपराङ्मुखीभिः पुष्पोत्करैः सुखधूभिरनुसितेपि शस्त्रीकृते न तरुणा हरिणा हतोसौन रामः

चरः स्वपिति तत्कुसुमावकीर्णः रत्न चिरं विभाव्य सहेलं स्वतनुरुचिभिर्दीर्घोर्ध्वाघ्रामितः स्रजं तां निजे रथ विदधतः कायामोगे रकांड
नमस्विनी इध तिनिज तरामुद्दीप्राणामथ छिद्रुरश्रिपोऽहि हुन मुनांधमच्छायासमीरजनी चराः हेमां सस्मितं सखे किमपि कपयः कर्णा
श्चर्पे महातरुशखिराणा विस्पतिमथ्या दिक्कूलेभ्यस्तथापसरंत्यमः भंतमवपतद्दूहः श्रेणीविमुक्तनभोंतरप्रतिभरा शीकानिस्याभानो
दशाननकीर्त्तयः रत्न ससंभ्रमं अहहहराक्षसानामुपस्थितं रक्षो निपिष्टकपिमुक्तमहीध्रचूर्णाष्टर्णीन्नराभिरिघुरषिभिरुज्जिहानः
रोषाद्दशासदशनप्रसरैस्तडितालंकाधिपः किमपि संतमसं तनोति हेमाङ्गणो निर्द्वेराया अहोहुङ्कारपिसंभ्रमभूपाभिरेको महान्मुकरः
कदर्थं । पितुं पतः दृष्टद्विकालरंतावलवहलमरावग्रहोग्राभिरहणांतराभिर्दीथमानं दिशि विशिरशग्रीवमुद्भविपंतः एते निःशेषस
तुग्रथनसमविके: शस्त्रिणः शैलपाणैरुह्यमानः कपींद्रारजनिचरपुरीमुन्नेराप्लवंते रत्न सविषादं हंतमहद्विषममिव पश्यामि
यदमी निष्कृपकृपाणपाद्यमानप्रतिभटोरः कपाटकंटकितकपोलभित्तयः संततपातिनीभिरनीकरुधिरधाराभिः प्रवृद्धवीरमान
गोष्ठीमहोत्सवाः समंतादभिद्रवंति यातुधानाः प्लवंगयूथपतीन् हेमांग सहर्षं सखे कृतं विषादेन पश्य यः दशमुखशरपीडितामयानो

मु॰ना॰ ५३

53

घमम परिपृच्छयमानवानराणां सरभसमभिसांत्वयन्चलानि द्विषमभियोधयति प्लवंगराजः रत्नं दृष्ट्वा सखेदहासमद्भुतं अहह श
स्त्राणां प्लवगाधिपेन विहिताः पौलस्त्यवक्षस्तटीसंघट्टानलदग्धदावविपदः सीदंति भूमीरुहाः उत्साहप्रहितश्च शैलशिखरोऽलंकेंद्रहस्ता
वलीनिष्पिष्टो निजकुंजनिर्झरजलैः अंबालापिंडायते हंमो विहस्य सखेदशंकधूम्रमधिकृत्य न किंचिदेतत् तथैतेनाश्मस्फटिकशि
खरिसोऽपि विदधे समंतादामूलत्रुटितवसुधाबंधविधुरः अमुं येनाद्यापि त्रिपुरहरनत्यप्रतिकरः पुरस्तादस्तादन्येषामपि शिखरिणामु
ज्ज्वलयति किंच तर्कयामि शस्त्रीकृतस्तरुवरो हरिपुंगवेन लंकेंद्रवक्षसि मृणालमृदुः पपात तत्र स्थितैर्नेसुकुसुमैः कुसुममधुरैनं सीता
वियोगविधुरं दृढमाजघान रत्नं विहस्य सखे किमुच्यते महासत्ववतामुपरि रावणाः खल्वसौ तथाहि स्वबृहत्यहुतेषु मूर्धसु जवादस्ये स्फु
टित्वा च हि निष्क्रांतेषु लिकेषु दैविलिकेषु पिभिर्दृष्ट्वापि रामायणां चित्रेनासवलितेन पलदधिकं ब्रह्मा गामभ्रीणा यत्नसैकः प्रथमायमा
निषु महावीरायवेरापते हंमा सखे पश्य भयानकमद्भुतं वर्तते विशिखौघविकीर्णगंडशैलेन तत्संचूर्णीतशक्तितोमरेव कपिराक्षसरण
जयोत्सलसत्तुमुले मां निनलात लिप्तपंवाः नूनमिदानींश्वासोर्मिप्रतिबंधतुंदिलगलप्रच्छिन्नहारावलीरत्नैरण

एम॰
५३

नपालुभिः कृतफणाप्राग्भारभंगभ्रमः श्रोत्राभावनिरंतरालमिलितैस्तत्रैः शिरोभिर्भुवं धत्तेवानरवी
रविक्रमभराभुग्नो भुजंगाधिपः सविषादमहह वाहुयंत्रेणावपीड्य वानरराजं सुग्रीवं किमाहरावणः
अस्मद्बाहुवनांतरालस्खलभंफलमाप्नुहि निपुणलाघवक्लांतः शाखामृगस्त्वीभवरन्नम हर्षे सर्वे
करणकौशलमौचितात्माविपश्यदुर्वचनतुद्यमानहृदयो हृदयंगममभिदधातिवानरेंद्रः विंशत्या
युगपत्क्रमैरपि भुजैराकर्षणाच्छेद घोराच्छिंदन्दशमं शिरः कथमपि छित्वानिपातिक्रमात् नाम्मारा
द्धमहेम्वाणि भवनः श्रीवीणातुल्यं दशच्छिद्रान्तोरथाभिद्रैविपेदिपुनः शाखामृगेंद्रः सखीत्वमपिच
रेणाक्षम दशमुखवधनाघमन्त्रधारो रघुपतिस्यचपादिपार्श्वेकोहं प्रकरणफलवीजभावुकाना
ममनभुंजांसमुपास्महेसमाजे इत्यभिधायमानेनोत्सुसन्निहितयंभिरसिताडितोरथ ध्वजदंडावलं
वीकथंचिद्दाश्वासितिरावणः सवेतोवलोक्य सहर्षोसरवे । पद्मरूप । यन्नात्स्मययथनावशेषविकलैः संता

नकेनापि किं नाम भवेत् गमेकमेकहामनिभृतैः स्वमौलिकेंर्गुंफीतं तस्मिन्नघरन्नाप्यमर्द्दितिनवप्रस्ता
वनामांपरांपश्यंतो रभसो घूर्णितभिपः क्रोशंति नः संहना: हे मो सौविधाहमहह आश्च
र्य्यं शक्रं टेनापि मुष्टिना ताडितो मूर्छितः कपींद्रो नीलहनूमदङ्गादा सममानो सस्माये तेरत्यस
रेव प्रधनस्यप्रथमे पर्वणि ज्ञातकृत्वो विजयंते पराजीयंते च वीरास्तत्र को विषादः हे मां त्र्यम्बतो
वलोक्य सखेदंत्वं च डडरिष्ट्या वर्द्धसे यत् रयमनुप्राप्तः कुशिकसुतसपयो हृष्टहिव्यास्त्रयारो भृगुप
तिसहपुद्धावीरभोगी गणबाहुः दिनकरकुलकेतुः कौतुकोत्तानचक्षुः वेद्धुमतरिपुकर्मो कामुकी
रामभद्रः रत्वा सहर्षं रामम वलोक्य एव रां प्रतीरं क्रूसराज्ञ बालेनापि विलूनधूर्जटिधनुस्तंभ
नबाहू प्रभिर्यैन स्वेदयनाममनोहरमत्र चक्रे मुनिर्भार्गवः संप्राप्तो रघुनंदनः किमपरं तेनाधुनाने
प्यनेधन्वो बालिसमानकर्त्तकवधश्लाघ्यातिमर्मिभवान् हे मार्गः सकौतुकं सखेतं सीमास्व ता

वतस्पृणुवः किं ब्रवीति नियत्रणाः करेण दत्वा कथमेवमाह साधु रे कृत्रिय डिंभ साधु यत्कन्यामभिलष्य
नानिमिषनेत्रैर्न स्यात्राणवीयं मया हो लीलातुलिताव नारिन्न हरग्राव्यापि हग्गां धनुः तद्दृष्टं त्वयधुना किं
यतमवधिं यावद्ग्वानि समीरे वेंद्रद्विपद्मान दुर्दिंनाभिहोरौ ग्रचिषो मार्गणाः सविस्मयं कथ
मधापि तृणीकृत जगत्रयः सत्ववाप्यनावानहंकार ग्रंथिः रत्नचूडः सस्मितं सखे कथमिदमे
व भवतो विस्मापयते मानाध्मातः स्कंकिलोत्कूसनावन्मूर्द्धश्रीणीमकचोषोन्नमांगः स्त्रीमर्दो
गवंचपित्वा सावेन प्रीतः शंभोरेष पादेप पात्मऊर्ध्वमवलोकय च सवितर्कं भगवतो दिवस्पतेरि
वेर्ध्योरा शरथिमुपतिष्ठते हेमांगदः दृष्ट्वा सहर्षसंरंभमेव एवायं किं न पश्यसि लोचनमार्गस्य
हस्वचं द्रुकस्तवकिनमाहे द्रुकवचहस्तोमातलिः शरांचनिर्व्वर्णपविहस्य च विविधमणिमयूख
मंजरीभिः कृतसुरचापसहस्रसन्निपाते। अधिसमरमहार्घ्यपद्धिमाने निजमपि कार्मुकमत्रैर्

वृराजः आकाशे कर्णं दत्वा किमाह एवमनीहारः अरे शुरूहूनस्फूल दर्पोयं भवतः सुरासुरचमूरोः
काडंकंडू विषज्वालाजांगलिकेन जांगलभुजापस्वापिनस्वाजितः येनेंद्ररथवर्मगीरघुश्रिशो
रसोपनीतेत्वया राजाद्दिष्टंमिहं विधापस्कथं शक्रोपि वार्त्तेष्वते रत्न श्रुतमभिनीयकिमाहएमः स
त्यमिदं भोः पश्चीलः स्वामीनच्छोलास्तस्प्रकृतयः परे देवमपि स्वामिनो मूलच्छेदि मा दुर्द्वेयेन विक
त्थं तेहेमो आकाशे कर्णं दत्वा किमाह एवमाः अरे तापसवध्ये क्रोधेन ज्वलितामुहूर्त्ते मनुचस्वैरे
वनिर्वापिताः स्त्रीवैरस्तु महोर्मिभिमेरवभुजापस्तुः स्फुरस्त्वं दृशाः येर्हैष भुवनत्रयो विजयिभिः स
र्वकषाः संसमीते संप्रस्पिमेनयायनययो निर्वाहमूलं भुजाः रत्वकर्णं दत्वा विहस्या किमाह एमः
छित्वा मूर्ध्नेः किमिति सवन्नोध जरिर्ष्यघ मीषां दोस्तंभानां त्रिभुवनविजयश्रीरियं वास्तवीते
मूर्द्धानो वानखलु भवतो दुर्लभाः संभवेयुर्यदेवसत्वमसिजगतानिशि ज्विनोपि पत्रपोत्रः यस्तुनः प्र

वीचिसंप्रसर्पिते भुजाः संतीति न दधुनैव ज्ञास्यंते हे मां कर्णे दत्वा किमाह रावणः अरे रे राजन्यडिंभ
भवतः पुराणपितामहेन बहुना वदनराणे नैव ज्ञातं इदानीं भवानपि ज्ञास्यति एवं कर्णे दत्वा विह
स्य किमाह रामः अरे रे राक्षसीपुत्र नहूयेनः पूर्वेनृपतिमनरण्यमपहृत्य धीर्मे योवामस्तुवोपुधिभुजंग
तोकः परिभवः जितं नु त्वां कारागृहविनिहितं हेह्यपयनेः पुलस्त्योपदिष्ट्वा क्षमापक्तनकृपणास्त्वद्य
मति हे मां कर्णे दत्वा किमाह रावणः आः क्षत्रियबटो वाचाट कथमपूर्वे शिल्पी रजनिचरेंद्रचरितं चं
द्रे पिलक्ष्मलिखसि तदयं न भवसि हे मां ससंभ्रममवलोक्य कथमुपक्रांतमेव चारा सहस्त्व इहद्दिनं
मेरोहृदि हृपितेन एवं कथं मैथिलीवल्लभेनापि प्रस्तपक्रांतमेव विहस्य पतंति रामभद्रेणाखंडि
तारावशेषवः पर्वाङ्कैः फलिभिर्वेगासंस्थ्याकैः पक्षिभिः च्छिन्नता किंचान्ये क्लेचकेतुहंडे च सारथौ
च समयेषु च खेलंति राक्षसेंद्रस्य स्यंदनेषु पत्रिणः हे मां ससंभ्रममहह अंधकारीकृतव्योमावा

रावर्षेण रावणः रामारूढं तिरोधने त्रातां गंगातनमन्यवं। चिरं हस्तामविस्मयं सखे नानाविधानि शस्त्रा
णि शस्त्रैर्नानाविधैरपि इमौ हि प्रतिकुर्वाते न किञ्चिदतिरिच्यते रत्नस्वमेतत् यद्रावणो बहुभि
रेषभुजैः करोति तद्राघवः प्रतिकरोति भुजद्वयेन कर्मद्वयोर्यदपि तुल्यफलं तथापि रक्तोभयात्
शगुणं नरवीरशिल्पं हेमा विहस्य सखे। विंशत्यापि भुजैरेष द्वौ भुजावभियोधयत् अहूपित द्वंद्व
द्वमप्यादोरत्राकंधरः सखे दभयं च कथमयं रावणो माहं द्रुमरनात् तस्याखिलभीमस्य ध्वजं द
डस्य लोछनं दर्पदीप्रक्रुरप्रेणमाफरं पिछमाछिनत् रत्नसहर्षमालेपत्रपकुलिशाकेतुकेत
नोवमाननाखिलक्रकुद्धेन दिक्पालद्विपदर्पदानलहरीमोद्भगभोनिलेः पश्चैरेव समस्तराभृत
कथाकुम्भांतकरोजयाः दीपंते रघुपुंगवेन कतिचित्सौलस्यमौलिध्वमीपोजोमीनयनोवुधीक
रकरणावयाहितोमार्गणाः हेमां सखे हाद्भुतं कथं किरीटपरंपरापरिभावममृष्यमाणेन वाणाव

षीद्दैनमानवृतारक्रूसराजेन विदेहकन्याकुंभकोटिकठोरनासाभिणिामायकोयं एमसज
न्मांतरमेलकारश्रीकौस्तुभेवक्षसिहानिरवानः सम्यगवलोकासखे एकोनैवनिवातकंकठभिद्रा
लंकापतेः पत्रिणाविद्धोयपदिनामकोपिजगतामुल्लाघनोराघवः चक्षुर्वेत्मनिहस्तनिःसरहस्तगधा
रोघसंकारिणामाहेंद्रेणानुवमेणाविद्गुणनेवीरः सहस्त्रभ्रमणाद्रु स्त्र सहर्षराघवेणापिसीनाक्तन
स्तवकंकुंकुमपंकलेपसकल्पपानकितिवक्षसिरावणास्य न्यस्तः शरोविबुधवारणादंतपातहृदव्रणाघु
द्वयवृश्यमध्यवर्तीहेमाकर्णरत्वा सविस्मयं एकेनापिमखेनपाणिनाविशिरवमुत्वा याकिमाहारा
वणः साधुरेमनुष्याडिंभसाधु त्रैविक्रमः सकलदानवजीविनतनवविद्यासमाप्तिलिपिरेवस्वदृश
नोपि यस्मिन्निपत्यहृदये दलितारजालंज्योतिसुधाममयमाभारांववभव तस्मिन्नपिहधिरदृशो
नंकुर्वीणेनभवतादृशितेयेनराघवीरानिशापिनीहस्तवत्ता स्तवान्यहहविपक्षगिरामु ज्ञा

रेणगर्वेग्रंथिगुरुणा हृदयं दीयमानस्य स्वविनिहितचंद्रहासव्रणकिणवलयोपहसितहारेषु गम
समागेणागणाः पतंति रत्नांकंटकटेषु हेमांसत्वमत्कारस्तब्धेवास्य अनुपमवीरसंवादभ्रमो
द्भमरद्धिगुणीनां वक्षुंभसं शोभितभुवनत्रयस्पनिं तापहीपमानावाणपंजामध्यवर्तिकाणम
भेद्रगक्रीडायां कुतकौतुकं कूर्यनेण न्हृमणजस्य नमिदानीं उदंचन्मधुलुब्धवतानिर्दनान।
मनुफणामणीनां विधुक्ष्यि स्वल्पमुद्भिनपानाजनिमिः स्वच्छ उः सभयमवलोकसत्त्व एवमेतत्।
रक्षाविक्षोभवेगोद्धूपनजजनि। धिक् अस्तमो नाशननक्रकुच्छदिव्यागमूक्तो हाणाधुहत राम
घनागाधराजः श्रृंगारोभुमग्रे विरल दालेनाग्रामने नातिपीता देनोपहु वानः फणकल
कपारिणास्तुर्धाविक्रमति। उर्ध्वमवलोक्य कथमिमस्त्वेनानीके गाक्रम्य पेगगनतल हेमांसत्व
मत्कारं श्रेहाविच्छव वभप कस्मायाधउपक्रांतवीराभ्यां तथा हि आपतत्पणाधिष्ठिताहवी

तान्दृष्ट्वास्त्रमंत्रान्मनुवंशवीरः ब्रह्मोपदिष्टामिहशस्त्रविद्यामसौतदाभ्यस्यतिराक्षसेंद्रः तदावामपक्षस्याद्य
हि हेमां समंतादवलोकयसखे यथाभुवनसंक्षोभस्तथानर्कयामि नामिस्त्वंभानवीयेनभानवीयंराहवी
येणाराहवीयंवैष्णवेनवैष्णवंपौष्पकेतवेनपौष्पकेतवंपाशुपतेनास्त्रमस्त्रेणप्रतिकुर्वाणयोः पुलस्त्यककु
लस्थकुलैकवीरयोस्तुमुलमायोधनंवर्त्तते तत्र कृतिप्रतिकृतीनामविच्छेदेपिजेतव्यमितिराममस्मन्नेव्यमि
तिरावणस्यनिर्णयोयंसर्वास्त्रमोक्षः विशिखमुखोपस्थायिनीनांचदेवतानांपुनरवलीपानाटोपः कल्प्यते
तथाहि यद्दैवतंक्रिपतिपत्रिपुराक्षसेंद्रः हेहेनतद्रघुपतेर्मृदुसन्निधत्ते यादेवतामुपदधातिचरामभद्र
स्तामादरसौदशामुखस्यशनैरुपैति नेपथ्ये यद्यत्कृतंदशमुखशिखास्तस्यतस्यैवकांतौसंक्रामंत्यामतिशय

वतीरूपवक्त्रेपुलक्ष्मीः योपः कृतोद्दण्डाभुखभुजस्तम्भस्तनस्येववीर्यदलनाद्दर्पंत्यधिकमधिकंवाहतः शिष्यमा
णाः उभौ सहर्षरोमांचमाकर्ण्य अथ्येशात्रोपलंभसंवर्त्तकेनकर्मणानिर्मितानित्रिभुवनकोषस्यकोप
मिंद्रियाणिप्रीणयति पुनर्नैपथ्येकलकलः उभौसभयाद्भुतं अथैकथमयंकपटकंटीरववैकुंटकंटक
टोरकोलाहलकाहलोमहान्निर्घोषः ब्रह्मांडकोशभंगमपर्वणिप्रक्रमते नूनंचकालकूटोपदिग्धैरिवकं
टंधनिभिरेवमुद्ध्यतोभुवनानिभैरवस्यस्मरतिसभयमघपरमेष्ठी पुनर्नैपथ्ये दिव्यास्त्रैर्भूर्भुवस्वस्त्रि
तयडमरणोड्डामरैर्योधयित्वाजनोत्कृत्तैः शिरोभिर्दण्डाभिभिन्नमोदर्शिनैकारणश्लाघैः काकुत्स्थोनावकी
र्णोनिजविशिखशिखायोगपीठोपहृतब्रह्मास्त्रेणाविज्ञातेरजनिचरपतेवीरशाख्यांकंबंधः उभौ श्रुत्वा

सहर्षससंभ्रममूर्ध्वमवलोकमसविस्मयं पश्यप्रलयकालकरालकालानलज्वालापुंजपिंजराणि
एवमाशिरांसि सत्वरमुपसृत्य चाधस्तात्पतत्सु हेमांगदः सकरुणं हा मम हा महावीर प्रकांड लंकेश्व
र एवंवर्षसितोसि भिन्नैरावणगंधसिंधुरशिरःसंपातिभिर्मौक्तिकैः शाम्बूद्भिस्सुजयप्रशस्तिरचनावर्णा
वलिशिल्पिने नाकांतःपुरिकाकपोलविलसत्काश्मीरपत्रांकुरश्रीविभ्रमसविभीषणानुजस्त्वं भायतु
मंनमः निर्वर्णयेच सत्वेरुवचडाधुवंपतिपंक्तिकंधरकवंधपीडामरात्रिजावनमनक्रमोत्रमितचक्र
वालावलं महीवलयमर्द्धकुंडलितविग्रहाधारकपन्नीद्धफणामंडलोवहतिकाद्रवयाधिपः रत्न
सवे सर्वमतिशापिराववणस्य पुणापिखलुचलतिजगतांजेत्रैयत्रस्वभोगिचमूभरैर्वलयितमहा
देहस्तंभोविभर्तिभुवस्तलं प्रबलदृषिलक्ष्मामन्मलोपलव्यतिघट्टितोल्याणामणिशिरराजस्या
कीभिःफणाभिरहीश्वरः इदानीपुनरुत्क्रांतवायुर्निर्विहोदेहवंधः हेमां ग्रमतोऽवलोकयकथ

मु० ना०
५९
59

मिमंदशकंधरसकवंधाभिमुखी शोकविक्लवा मंदोदरी निशाचरीभिरपकृष्यते कर्णौ दत्वाऽऽकाशे कष्टं
चपलकपिकुलानुक्रियमाणाकरुणाकाकुप्रकारकातरस्वरा मंदोदरीति किं किमाह महावीरवरवर्णि
नीभूयिष्ठानिसुखानिभुंवतिभुजैर्भूयोभिशिलिंगयते चारित्रव्रतदेवतापि भवता कांतेन मंदोदरी ह्यालं
वोदरांकुंभमौक्तिकमणिस्तोमैर्मेमेमेकावली शिल्पेवागधमीणकस्य भवतो लंके द्विनिद्रारसः सावे
दारुद्दमगात्कथानुभवं च पृष्ठः श्रोत्रस्य प्रतिकृतानां लिपिविद्विषामपि च्युतनमतिमात्रं हृदयस्य मम नीति
छिनत्ति सविमर्शी च्छ्रहहहनकिंचिदनीयल्कां नाम कृतांतस्य वंदारुवंदारकंदरव्वंदी मंदारमालाम
कादविहृत्य मंदोदरी मंचारणाणविंदारणात्कैः कर्कशतामनैषीत्तेनमध्ये नीपं तेवनदेवताभिर
मरश्रोणीरह्यो नंदनेनीतो वल्लभापाल्केन चानेतामुखैः स्ववामंहरांशश्रोऽभिश्च विभीषणार्पितैभिः
कारागृहान्मोचितः सर्वदेवीवदनावलोकनिबिडव्रीडोविजाना: कृतः रवसहंवैः सवौतदेहिलंकेश्व

राम०
५९

काएधिवासचिरप्रवासमग्रं बंधुवर्गमीक्षावहे इति परिकामं तौ विलोक्य सहर्षेकस्मोन्मसखेपद्मप्र
हारजेजे खलीसुखाक्षुभक्षुगोजोगरवग्रामसं वर्गलआश्रितखग्रीवोलक्ष्मणनिहितधम्वाविभीषणसुजा
बलंबीविजयमश्रियाकिमाविप्रदीपरमणीयोरामभद्रः अयं हि संश्रुति योलक्ष्मणस्तश्रीक्रिवमाकिण
कणिकालक्ष्मणोलक्ष्मणोः पीताद्रिमुक्तलज्योविबुधपुगवप्रक्लृप्तपुण्याभिषेकाः मघोनस्तारम
स्तरजनिचरपुरीमहर्षीवच्रीनिष्ठहृश्रातृप्यसुलक्ष्मोजगानिविजयतेज्ञानफीज्ञानिरेकः इति निष्का
तोदशकंधरानिग्रहोनामषष्टोऽकः नेयच्छे नमिस्त्राम्मद्यौ नविजगद्दृग्दर्पणंसकिरणोरघूणांगोत्र
सप्तसवितारिदेवसतिवितारं प्रास्थद्विकयालेः महपरगृहावासवचनाद्विशावैदेहीदहनमथ
भुवाचनिरागाम् अयमपि एकैकानिशरांसिराभ्रमचमचक्रसहत्वानिर्जेतेज्ञोग्रोदशकंट
मर्द्दमिरश्योनिर्मापपर्णाहुतिं अघसलस्ययनसमाप्यजगतोलंकेंद्रवंद्रीकृतांसीतामयवलो

मु: ना:
६०
60

कश्शोकाश्रमस्थ्रीडाजडो राघवः क्रमेण च सहैव सुग्रीवविभीषणाभ्यां सौमित्रीसीतापरिष्कृतो पार्श्वैः उ
पेतिर्देवत्वन्तं वंशाचक्त्तमेध्यामयोध्यामथ पुष्पकेण ततः प्रविशति विमानयानेन रामः सीतालक्ष्मणौ
सुग्रीवविभीषणौ च सुग्रीवः रामं प्रतीत्य किं कुर्वाणः पयोधिमेव विनगरहो घानाधुना लोकनं तां लंकोपरं ध्रुवं
शविक्रमकथावीजपुरो हस्थली देवेनात्रर क्षाननसमारशमिन्दुर्देवैः शिरोभिः क्रमादेकैकेन शमथ
तमरवस्यामो हि नादृश्यः रामः दिविवेदेहि हे दृपतामितो लंका पूर्वेण सवेलं पश्चिमेन च वरदथीयकै
आत्कपिकुल्लकवंधव्यातिकरैः कालेयमभिर्भुवनभयमघापितत्रुतो श्रभवत्तंभोधेरिह रुधिरमयो
पुवनयः सह स्वसाहस्ताभिर्दिवयुवतीनां च यतयः स्पपि च उपमहहृष्टनिजपत्रगाक्षमात्रा न स्वाणि
चंदनतरु तुपरिभ्रमनः पांज्योतिरिंगशाममयीमिह मेघनादमायातमोपलपिताः कपयो धिनेत्रः सीता
श्रज्ज्वलनप्रविष्ट्यज्ञे दृष्टभक्त्रंगपाम वंधणोसीदृश्य सहाविहारतुले रामः आममैथिलि श्रामाचर्छिन

रा०
६०

पीनाद्दिगरणातिविनिश्चलनक्षत्रमालिकाभीक्ष्णं वंधनवेधुर्येधुराम धुनोहि हनोमविहगेंद्रः विमृश्य स्मित
ं अहोवेषम्यमस्माः जाने: देनावत्करागेरसानुसपितुं शहांअरूपालिचश्मोतुं द्रष्टुम थैकमिंद्रियमुरो
गत्सैनिगूढंपदं अन्वेषण्यशनेषुमस्तु जगतः प्राणा स्वंदत्ते नराणांतः कदुपरि प्रमौति भवतीमुपः
स्तानीदशाद्य सर्वेहतंतिसोता सखेहस्मिनं लक्ष्मणमवलोक्यणमं प्रति अज्जउत्तसोमित्ति कि
त्तिकंदलीएउप्पज्जिछे नंकदाउणसत्रिवेसो एषः सहबीरामाचंदेगिमेपिलि अपमित्तोहत्तंदक्षिो
नस्त्वाग्थद्दशकंधरस्कंधावारैकवीरयोर्लक्ष्मणामेघनादयोर्द्वंद्वयुद्धमनिकरेकसाक्षी सवेलपादः
सीताजहि एसा अणुराअएमकंदअस्स अजलेहिंनिसाओ काचिउदीवि अणिधाविन्नदपिदवि
आनलमणुसरेहि एषः आमज्ञानक्षि आम ददमेवतद्धक्ष्मणवीरलक्ष्मीस्वयंवरकौतुकागारं इह
हि। आनीतद्रोणाचैलेनसौमित्रेः शल्यहारिणा अक्लिपंतजगंसेवनिः शल्यानि हनूमता सीतास्मति

मु० ना०
६१
61

मभिनीय सानुरागं अञ्जनतनकिष्किंधेशस्त्वकं भावावधुरं धरेरेरुक्तलकुटुंबविडंबः सोकहिं हारागीह्नणु
मंतो रामः देवि स्तुषेनिशाचरपतेराविविंदव नीताते मया दशरथः स्वयमेव दृष्टः तस्मात्त्वयारघुपरिष्व
ह्नितः पुरैव राज्याभिषेकविधिसंभ्रतयेहनमात्रविमानवेगनारितकेन दृष्टेविप्रणाम्यतामयमितो भग
वानंबुराशिः लक्ष्मीरत्नादिहाराः कल्लोलाः स्थापितमुभटभुजबलस्तिः इंडुः सवमर्ष्वडामणिरविजगतामा
मलंकारः सविमर्शस्मितं च स्मरेवतोयममृतप्रकृतिर्यदि स्यात्वैकांतमद्यनमिदं पुनरद्भुतं नः लक्ष्मी
तुषाकरकौस्तुभपारिजातधन्वंतरिप्रभृतयोपदं प्रविवर्त्तः अपिच आकंठदष्टशिरमाम्यविभा
अष्टष्टपार्श्वाहरेणाचिरमूर्भिरुपास्यमानः नाभीसरोरुहरुजा चतुराननेन शेते किलात्र भगवान
रविंदनाभः सीतां प्रति लक्ष्मणः यस्मात्समुत्थपिलीधमोत्तरणां सिद्धिः जत्स्थतजगत्कल्मोछि
न्नोपिपर्णपयोधरान्वहत्तु वडवावक्त्रमोनिर्दे धातुसुधाभुजः भवत्तवपुषापापोवास्तावानगस्त्यरुषापन

राम०
६१

निधिरयमयामीयस्यानस्तपांसिनमोस्तुते रामः सबहुमानं किमुच्यते मुनेः कलशजन्मनोजयति कापि गं
भीरतायापापुलकमंभसामपि निधिः समुत्पद्यते अमुष्य पुनरीदृशमहेनविवरीतुमुत्तुंगतां यया भवति नीचकै
रहहसोपि विंध्याचलः अपि च वत्स दुरवगाहगंभीराणि महतां चरितानि तथाहि जगद्धिगमघस्मरस्फुरद
स्त्रभानुप्रभाप्रतीक्ष्यितपिंडितोलवणाकूटमेनापिवः अयं प्रागमभूद्यथज्वलनिकानरुद्धानलेचरचरि
टरितिस्फुटं न भवति स्म यावत्स्वागतम्‌ अपि च अचिंत्याः पंथानः किमपि महतामंधकरियोयदेरुद्रोगम्‌
ज्योतिस्तरंकृतकथामप्यमदंकं मुनेर्नेत्रादत्रेर्यदजनि निजमज्ज्योतिर्हरहरहस्यधृतेनैतेनेदं महदनमयमेवत्रि
भुवनसीमा अज्ञातजलनिहितमस्ववह्निनालंकापोरस्मजं जूरीवोवसंजमराणासिंवलेह्वकोएसोपडि
हारि रामः हर्षिमेदिनीनंदिनि पतितोपोलस्त्यजगद्धिजपकदुर्दंडालुकाप्तिकुत्स्यकुदुवहुः खसंविभा
गदायादस्य वानरपतेः सुग्रीवस्य कीर्तिमयोयं महासेतुः सीता सहर्षा। दीप्ति आ अत्यद्भुतं सरायघ्या
मार्ण्यछिन्नपरीहराम महोमहोसेतुवंधाद्दिसंदि। अंगलिबद्धाम अवंदगमो रे रामः दृष्टिवि सुभगामं मवे॥

पद्मपत्रप्रपयथाहृतापातित्रिहृद्रापवर्तीनेत्रसलभामयांभर्त्ताहारावलिवलयलक्ष्मीवितनुतेन यथापंमा
णिक्यस्फटिककनकमावाशिखरैरमूर्सात्मासेतुः प्रगर्षति महानायकइव चम्रूपिच्चास्मिंश्च ध्मायमाने।
शैलप्रवेशणत्वलीभवद्भिः कल्लोलकुठैरभिताडितानां श्चाशीतिव सावलगामिनीनामवोधिरेवः
प्रभवो न हीनां सुग्रीवं प्रतिसावे नथ्यासेतुप्रहोत्कालितकपिनिशितशिखरिशाप्रतिष्ठावर्द्धिष्णुः भ्रगाम
थनरीभिः प्रतिवहन्नरसमुत्पातशोणीधरकुहरमूर्च्छितमतिका प्रसृष्टाहंकारः स्मरति सहवस्थो निधिर
पां सुग्रीवः देवभवच्चरितेन चित्रशालिकायामस्माकं चेतसि किंनाम न लिखितमस्ति। अपिच सेतु गो
ष्ठेपरिल्लवगाणामस्मत्तस्मिनिभ्यः कालेनापामधुमधुरं स्वादमुज्झेदपतः शैलकपोछेलितमलिल
मुहुत्तुछसमन्ता हारं पत्वोपदुतामभूर्निम्नगाः सन्निपतन्तुः विभीषणः देवमनुवंशमौक्तिकः सुघःपी
त्वा हरीभिर्जलनिधिमचिराद्दृष्टमेनाकं बंधुप्रीतिप्रौढास्कमूर्धिघ्रुणमाहेम भिर्निजल्लरैः पूरयंतः पे
विन्यस्ताः पुरस्तात्रिशिखाग्निशिनिबद्धे रोधधीनास्पलङ्घिस्तेदृश्यनेन रात्वोषिप्रकपिशिविरचितस्य

रिणाः सेतुशैलाः सीता। अत्र जगौरीगुरुगोत्रिं दृश्यस्व भुवनज्वलनि हिमगम्भवसहीमैनाकोऽजारागामि
पक्षच्छेदपि विणाथावशिष्टो रामः विहस्य। आम् जानकि आम। कोऽयं विमुक्तपुत्रं च पितरं च हिमालयं प्रवि
ष्टजलधिपंसौऽत्र हनातेन किं कृतं सीता। हंसनीपुष्पकं प्रति विमानराज अत्र उत्तरेण अनामागावं कमणको
टूहलपकुक्षिरमाणसमद्गाउत्तमो हिताव। रामः सकौतुकमस्मिन्नांदृ विपच्छ पश्याय पश्यापरमोमर्विमानमधिरो
हन्ति तथानथापसर्पेतिपरातः परतोदिशः। किंच। अमत्रतपनतपानलवः पुष्पकपीडिताः गगनार्णवपारी
मितिमितिस्तनपित्वचः। अपिच अमीतेगंभीरस्तनितरवेरेद्रानपनयोरनापुष्पपुष्पंस्यवनमसमुद्रेजलमु
चः विसर्पद्भिर्येषामुपरिपामिदः परिमलैरसंवाधज्योत्स्नातिमिरवर्णचित्रंविपद्धत सुग्रीवः अयोव
लोकः सकौतुकं। रामप्रति देवहृताहवलोकयतावत् निहुत्वात्रननतप्रतिभक्तिः स्वस्ववर्णोविनिविष्टप
दार्थाः अंशुराशिपरीवेशवर्तीमर्च्छित्रकुट्टिमामिवप्रतिभाति अपिच स्वयमनेनमहोदधिभोगि
नावलपितावहधाफणामंडलः जगद्धीशमवाप्यभवादशांकिमपिरत्नमहंकुरुतेतरांसीतापुरादर्शयं

मु०ना०
६३
63

तीकोऽयं सोकप्पानलज्वालाकडक्कारिज्जमाणजलनिहिलवणपुञ्जणिम्मलञ्चञ्ञलिहमिहरसहस्स
महुरोमहीरोपुलोइज्जदि विभीषणः देवि उः प्रालेयशैलाधिपपरिभ्रन्मकरकेतवे मृतसंजीविनीविद्यो
महोदधिरजायत सीता सकौतुकं अविद्ध अज्जो एव्वं देसे हारण अणाले आदुहीमहे भगवं वम्महो
विभीषणः आम जानकि आम। इयमुक्तरागदेवहा हवन लोचनाधिपमशारदुतसाहितणी। पुणा पुण
भगलीहत्रिनेत्रोसंगारकेनङ्गप्रसृपिसिस्थितोपि धराह्वाणिलं देकमन्मेनहृमपीडामापिनासहेति
रामः कुसुमसरे नीलजलोहितललाटलोचने अणणिको पिचावधे रुः तस्मिन्समजगाद्दृतहतवेपसम्त
ज्वलनमात्ममभरभत सीता रामप्रति अज्जउत्तमधाणिरणुक्को सोकधंजुणपडिलिचुत्तो महादेवो देवी
ए रामः स्मरपीभवतिः सहापि दीर्घरघसद्भगंकरणे विपतपाभिः तदद्भुतमदसोनिजोपदेहजयतिजग
त्सातिशत्मनाद्वितीयः विभीषणः सपरिहासं चिरमनयानपमित्वाकपालवृषविषधरैकाविलास चक्रे
हासमूर्तिः फलमंद्धफलदमर्द्धच सीताविहसतंप्रतिसकौतुकं करेउणसणावसभञ्चवदीएसव

रा०
६३

मंगलाएणाणिगाहणामंगलं आसि विभीषणः इदं पुलस्त्यादैश्वाधिप्रस्थं नामनगराजनगरं अर्थात्
संप्रदानरि महौषधीमये भूधरोत्सवमवाह पार्वती गृहकंकणफणीद्र निर्भयांतारके श्वाकिशोर
शेखरः रामः आमजानकि इहैव पिनाकिनिजरुहिनसंपत्कल्पितहेमंतविश्रमे गौरी निर्मोदभुजंग
मध्यराम भीषणं प्रियकांभेजे सीता सस्मितं अज्जउत्त अविएदस्सिं जत्ते च मपणतरा दहरा
वइ अरविंदगलोकुडमविसमसंजोएणगोरीए वंदचूडो संघडिदो णि असतीरेरारामः विहस्य आमजा
नकि आम् एतस्मांद्धि तुषारभूधरशिरः सीम्नि प्रियार्द्धे नवस्वेमाईनयनाह शोपभुपनो दत्तेर्द्धेना
रीश्वरे शोषेणार्द्धयुगेनसंप्रहसनंगौरीसखीभिस्त---के दक्षिणवामपार्श्वे निमपाद न्यार्द्धना री
श्वरः अपिच संभोगानंतरम् अमावास्यायामर्द्धपक्षं धीरसत्त्व दृश्यं मिथुनं पातु सपरिस्पृतनम
स्कुर्महे एकस्याः प्रतिबिंबसंभूतविपर्ययामेमुहुर्दर्पणे मत्यांग स्थितिकौतुकं शमयति स्वामी

सपत्राणः विभीषणाः देवसद्मैः कल्लनश्रीरूपपमनमिलनौलिचंद्रः फणीन्द्रप्राचीनावीनवाही
स्त्वपतु भगवानद्भुतार्शिस्त्रोवः यस्माद्विश्वाहव्यसनविहितमरज्योतिरद्रिकृपोपहार्ष्यंचालो
मवेगप्रहतिसिमासमाकारिवहुस्तलीयं ॥ अपिच ॥ स्वराद्वामकुंचमंडलपत्रभगसंशोभिदक्षि
णकरांगुलिमस्माभिरणुः स्त्रीपुत्रेषु सकपर्दंध्वनिलंघिनीवः शंभोस्तनुः स्वरपतु प्रकृतिस्वतन्वी
त्र्यंगतश्चरशीपत्र ॥ आहमे हनुमन्तकद्नभुजाकप्रावज्यांकुरमुहोल्लेलपरावलीवलिमयेरगे
मुहेमंदरः ॥ आधारीकृतकूर्मपृष्ठकषणाप्रक्रीणाम् लोघुनाजानीमः परैः पयोधिमथनाद्व
त्पेयं गिरिः राम ॥ निर्विरापेसस्मिन् ॥ तत्रावृककणिराजारज्जुकषणसंदृट्पृष्ठछिद्रघातान्हन्तुंरम
महाकथमयंमंथाचलः सोढवान् ॥ एतेनेवतुरात्मनाजलनिधेरस्याप्पपापापिमांजक्ष्मीमी
श्वरंहुगेनमवतःतिव्यस्तंजगन्निर्मितं ॥ सीतासोढेगंगामिरणाज्ञाबमत्खुसेसी ॥ किंचरुदूमाश्चैरणा

चंद्रबिंबमुद्दिश्य पर्त्रानिर्भत्तुणोद्दिशि श्याजराम्नउदारिणा रहडीविष्ठजा सर्वे हसंति विभीषणाः त
द्देवराममनुक्तं विभावय च अहह प्रकृत्य मुद्यो लक्ष्मीर्भयोऽपि चलते मनः किंतु प्रक्षिप्त एवायं पुनरा
याति चंद्रमाः विमृश्य स्वाकाशेक स्मिंचित्कपदाय केऽष्टमांशैः पूरः पीरदीर्घोल्लपांर्द्दविल्वामाभिवाधकु
ष्मासिन चेत्त्र किं विरहा वक्ष्महे यतेमं हि मेव जन्मा किमिदं विघाण हं पश्यने त्रीचात्री चनरणय सर्पणम
पातेनात्किमावाष्पेकं जक्ष्मणः महामांसरणहाम स्वमहीसमरत्येतालननेकीसकलाणजकुलव
लीकारवर्तुलनासाह्यसिकजननमहस्वशं ह्योधकारवेज्ञनरवघातीमधुमथनश्रीमलविलासवि
घुद्धनात्किमेवमुपालभ्यतेल क्ष्मीः इचहिगुणचड्गिः सहसंपममशैः परस्मान्प्रसुलकालक्ष्मीः वीरक
रवालवसतिः ध्रुवमसिधाराव्रतं चरन्निर्मीना साम्प्रतमिवालिंग्य रेखहुधिलासविश्वाणलसो
लो ं लक्ष्मीरेखीवाएइज्जनसवश्वरणाइगात्र्यहि पुरोदत्रीपंनीकोपमोहि श्वसरकरहडी किंत्र

कु० ना०
६५
65

ओकाविष्कृतपाण्डिमस्वो गिरिरी विभीषणः देवि सोयं कैलासशैलः स्फटिकमणिमयं मंजुजालैर्जलद्रि
म्हापायीनापियत्र प्रतिकृतिमिहपस्थाप्यनेपारपानां यत्रोपान्तोपतर्पज्जपनकरध्वनस्माविप
प्रसमुद्रामुद्रामानोरिरक्षांनि त्रिपुरहरशिरश्चन्द्रलेखामयूखाः एमःहन्त शनयाहूनपमानोपिन
चस्तुरकौतुकं करोति गिरिः कैलासो यं तत्रावहनके पूर्विलसन्मणिश्रेणीपत्राङ्कुरमकरामुद्राफि
तशिलः स्नुप्रिवाहस्व स्फटिकमयसर्वाङ्गविमले निशीथं तेपक्वाः फणिपतिपुरस्यापि चरितं
अपिच इन्द्राम्मुखमुजेहतमंडलीनानिविडनिपीडनपीनमेखलोपं जलमहर्फवितनहिकामु
खानि स्फटिकगिरिगिरित्रासनिर्मिमीजे विभीषणः सीतांप्रति देविहत्यन्तामम्मी कैलासाद्रि
तटीषु धूर्जटेटिजटालंकारचंद्राङ्कुरज्योत्स्नांकर लित्राभिसीडुंहप्सरामद्दिनेहीमानकः गौरिह
स्तगुणप्रवृद्धवपुषः पुष्णन्ति धीरयकम्पानस्वेदमहोस्यपरागमुखाक्षिशुक्रौडासरवाः शाखिनः

राम०
६५

अपिवास्यनित्यमधिलंकावासीपरमेश्वरःसहस्वाक्षैरंगैर्नेमासिनारिनीजोसप्तमयीमिवात्मानंमाल्यामु
पनयतिपत्नीमखभुजां जिह्मस्तौचक्रीडास्वसिनिकुमारःसहगणोहंसचोमद्राशिद्रष्टयन्तुभवा
नीपरिहृतः अपिवःपत्राघश्चमिद्ध्यणमानवसुधाचक्राधिरूढोम.शांमेरोपार्श्वेनिवासिवासरनिशा
चक्रेपरिभ्राम्यति तैजसस्फुरितोभवंतिशलभाहृष्ट्वाहितास्ताःकथंनामसोपिनःपुनातुजगता
मेतेष्टिपज्वाविभुःलक्ष्मणःजयतिपरिमुषितलक्ष्माभयापरतुसर्पेनेवहरिरोन इहकेसरीकरं
जांकुरकुटिलाहरमौलविधुलेखा सीता सपरिहासमहस्सदं हसत्रशारकोटिमुंडमालाभरणा
स्तमसाणवामिणोभूसणाहाविंडवण्णेजेबुणोहलीवल्लहरस्सकलंकोकिंनवसिणाकुरंगहरणा
विभीषणःविहस्य।शंकेभगवानपिनमृगांकमलंकारकामःकलयतिनखाहि सहाचरपिशा
चपरिपत्प्रसक्तयेकामयानोरजनी कारपितृमिवकपालीशिरसिनिशाकरमयंवहतिमबेह

संतिरामाः सबहुमानं श्रीकंठस्य कपर्दे बंधनपरित्यक्तानेरगायामरसीसंदष्टामुकुलाषनंसकलिकांवदे
कलामेदवी यांविंवप्रतिफूरणाय परितेनिः पीयुसदंशिकायं त्वरंगेवाललाटलोचनशिखिज्वा
लाभिराधर्त्यते पुष्पकं प्रतिविमानराज मनागुच्चमृतो आलोकयतु मैथिलीसुमेरुशिखरा
श्रिविभीषणगामीनां प्रतिहेगि पद्मरागमेरोर्मेदुरवं जिसंपदमधः संचारिभिर्ज्योतिषामाटोपेविटपा
परिस्थितनतरुच्छायायामतोऽक्षिसकाः निःपीमारुचमानिमा निविबुधैरिद्धोः कलासकुमारुद्
मप्लवमानलांछनमृगाछ्छायादर्भांकुराः अपि च भूमेः स्वर्णतया फलोत्तरतरुस्मेरस्य मेरोस्त
टीसीमंतोयमनन्तरस्माद्विरथप्रस्थानघंटापथः अस्मिन्नुधिपनेकथं च नहुपेरुद्दामवेडातप
ज्वालाज्जाल विलीनकांचन शिलाजंबालमग्नः प्रथिः लक्ष्मणाः सीतां प्रति एनामपरिद्धिनतिनतं
चनदीषु पद्मपमधौरनेविहारिचंदनवाटिकोपपभ्रुस्थितेभ्रमाणाविंवतयातिदीर्घछायाविता

चमधुरामुदमादधाति ॥ निरूप्यसहर्षस्मितंकथमुपयुपरि पुष्पकारावन्नेकानामंन्त्रतुवल्लभः विमन्त्रपञ्च
घापर्वविबुधेद्वेवाधवधवध्वसंभुक्तसंतानकस्वगहाम्बीममगाधती धिहरतेनिर्दर्पमेगघराः यंत्रोमीत्रपरि
छहोमुधिमुद्रोस्निग्धप्रतीक्षमुहुः संतेनेदशाभिनिजैरपिमुखैः सांराविणारावणः हग्रीवः ससमगोचरोगो
रादशकंठकोडितानि ॥ एकेकेनिवसंतिनेस्मन्मूतः कस्मैनिरुहोमहयोः श्वेतोमिपपुनर्वसुमनीषोलस्य
माधिमूर्ती ॥ वालोलाक्षुपमाननमेनमपियच्चक्रेकृतेचधुषोपयथामम्ब्रवसीकृतेचमृणुमस्त्वहकु
मलेवयं ॥ रामः सबहुमानेसकिंवाक्षोवालीमुजकुलिशमूलेनदशानोदग्रीवपस्पृतिजलधि ।
सम्भाविधिरभूत ॥ कथंवानिर्वाच्यः समदशमुखोपमदमनेमनागामोदालिप्यपचीनमेवोपकरण
सीता रामंप्रति ॥ अज्ञउमकिंउणाए दंहलिदकप्पूरसलाअमडद्धकगोरगन्धणगलोदीसदि ॥ विभी
षणः सीतांप्रतिदेवि ॥ चंद्रलोकोपकंठमधिरूढोविमानराजः इयपतांचभगवानयंपप्राकप्रसवा
गुरुविककुभांनामानिस्वेविभ्रतज्योत्स्नाजालैर्जलकलाभिरभितोलुंपतमंधतमः प्राचीनादचला

रिनस्त्रिजगतामालोकबीजाद्भिः निर्मितं हरिशाङ्कमङ्कुरमिव द्रष्टुं जनो जीवति अपि च सम्रीकण्ठ
किरीटकुहिमपरिष्कारप्रसीमाकुरोदयः कैरवबन्धुबन्धतमसप्राग्भारकुक्षिम्भरिः संक्रान्तो निजकान्तिमौ
क्तिकमणिश्रेणीभिरेणीदृशां गीर्वाणाधिपतेः सुधामयवतीपोरोगवः प्रोद्गात् । अपि च । प्राणाया
मोपदेष्टा मरसिरुहमुनेर्यौवनोन्मादलीलागोष्ठीनां पीठमर्दी त्रिभुवनवनितानेत्रयोः शातशरः
कामायुष्टोमयज्वा शमितकुमुदिनीमानमुद्रानुरागः शृङ्गाराद्वैतवादी प्रभवति भगवानेषपि
एषभानुः लक्ष्मणाः विलोक्य सकौतुकं कर्णौ तं समयवांकुरं कालनले कृत्वा हसित्वा मिथः संहृत
पुरुहूतनपोरवनीवर्गेणाकौतूहलात् श्यामात्रिं स्तुभितो ममं कहरिणाः कुर्वीत किं किं कलाक
शामि हेममयीमजस्त्रघटनो द्रुधारपात्रावस्थितास्तथीवः एमयं प्रचलोष्ठसंपुटस्तत्खासीनश्चि
रं कौतुकाद्दृष्टुमिहवधभिरं कहरिणास्तालेरथो त्रामिम: मा भां क्रीडनुमासनव्यघटनानिः सं
धिवंधवपुः शीतांशोः स्तुभितमस्तु शल्यवद्यं हृदः स्वापयन्तिष्यते अपि च एतसकस्त्वामेकामन्

नम्रमपत्यस्य पार्वतीमसृणाः वर्णावलीमिव वहन्ति प्रतिमासंघघमानस्य रामः सादरं प्रणम्य त्वंगी
धीरागगणाय मिलमम्नन आढ्भवद्दीक्षितैर्धात्रीकमेव वीहधो विदधती धनेजगज्जीधिते सोमला
मनिधायम हंनिभवेल्कः कालकूटं गीलत्कंठेनत्खु लकालपाशवलया लीनोपि मृत्युंजयः सीता
प्रतिरोधि नेत्राणांमधुपक्रैसत्रमुद्धेः सद्यो मेरस्काः शृंगारस्य रसायनं मरवभुंजां पीयूषगंजाप
तिः देवः किंस्तु महेश्वरशिरोमाणिक्यरत्नांकुरः कौशेदाणीव भुक्तिमौक्तिकमयं दाक्षायणी
नायकः सीनाहसनी अभ्रजुडुक्रममाणाकुलहृधं जो स्वगणागां पिसवत्नीणंसीस दृष्ट्वोधरणाएद
रूवगान्तधवलाश्चारणोपगाशेहृलीरमणो ऽजवभन्त्र वचंद्रोस्तणीयद्दि रामः विहस्यश्राम
जानकिश्राम प्रियोपभोगेनुल्मे पितारागाणासक्तधिं शातःधन्ते किमपि सोभाग्यसोरम्यमिहशेहिणी
सर्वंचहृपपत्र दलितकुमुदकोशोहं वहथ्योपचारश्रमाणशमितचकोरी चंडिकापानजोद्गाः श्र

भिसृमरमृगीक्षीमककृतः सरस्ते शशिमणिमकरंदोत्कंदलाञ्छं दृश्यमानः अपि च उदयनिकलमंदैः
कंदलतोलेलालीनां कुमुदमुकुलकेषु यजयपञ्चंगहाएद्ध महमुखरचकोरीगणोपकमीनानिकोपंत दिन
रुचिरधीमादृशिमलोकचक्षुः अपि च नैः स्वच्छीभवद भिसृतीनेत्र सिद्धांजनैर्वानीरंध्रे वीत्रिसु
वनदृप्ततमंधपट्टस्तमोभिः आनंदस्थीवलयमणिलं सलयपद्मुकुलडिञ्जो स्नाजालेरयमुदयते श
शीमाद्वैभोमः इह चास्य प्राचीनाचलतुविं च दृमणिभिन्नि सिन्नेयापाद्ये निजे त्रिर्पाते हद्भिन्निर्जेनव
पुष्पाहृत्नाघैजाजोंजजिः अंतः पौरकलंककलुषमभिनःसाद्रपरिस्नीपिते विंबा हंकुरमयवनै शिक
नमः संरोहमिंदोर्महः एवं च मृगराजकरजभंगुरकिंशुकुसुमावर्तसिकाः स्रहद्याः भयसंकुच दे
कहरिणावहकोलिज्वलमिंदुमीक्षंते विभीषणाः इंदोरेककलापाः रुद्रेणधूलमूर्द्धनि घृतापाः स्थो
नमिवलुच्छमेतत्कलंकरूपेणपरिणामते विहारपरम प्रतिरोदसी कूपमंडूकः किं यदेष प्रकाशने

चंद्रमापरस्परं देवलक्ष्मीर्क्ते: प्रतिगर्जतिसीता सस्मितं जानामि अज्ञातजनस्य किञ्चित्कं नीहिं पाडि
सिद्धिकरु इअपराजिस्तसंपदं भव्यवद्धाहीरोकनकं जंकं संघातीविदत्ता सर्वे हसंति राम: स्मय
ते सीतारामप्रति मां भमिरिवछलं छगणभवयापक्कस्थमंधाव्यूलस्वेवेवोच्छेविद्दरुढसिंधुलहरीग
म्यत्वछवीमछत्रंकोणायेदिनादेरहूणपहूणोव्यधारपक्वेनणाहघट्टेन मिथेकमंडलमहस्पमाणरागो
रंजसे राम: सहर्षं सस्मितं अपिप्रिये प्रियवादिनि चंद्रलोकाद्दिपपरंपरम्मारोपयंतिमां अमूरम
तविंदनामनुधासास्तवोरूपः विभीषणः सानुरागं अद्यो द्वीतलमलघर्षणवशात्कृष्टचूडा
मणिप्रेणीष्ठीपरिपीनपीवरनमः प्रोभोगिनां कर्णाभावनिरत्तकुंडलरवव्यासंगमाधुन्वता
मूर्ध्ना: पन्नगपुंगवेन भगवन्त्वत्कीर्तिराकर्ण्यते विहस्य भोगीन्द्र: प्रमोदात्तरंगमुरगीसंगीतनयो श्री
पुनकीर्तिरेव भृण्वानुचिंतिशानीपत्यष्पावर्तिते रक्ताभि: सरसहरीभिरभितोगीनांतुकणोदयी

पु० ना०
६९
69

दुःस्थः श्रोष्यति नाम किं सहि सहस्वाक्षो नवक्रुः स्रवाः अपिच अघस्वर्गी विधगाणो गुणाम पत्वकीर्त्ति
मसुज्वलामुद्वेगी पतिनिष्कलंकिमदृशामाशास्यते चंद्रमाः गीताकर्णोनमोदमुक्तपवसग्रामाभिला
लोधुनास्वामिन्नंकमृगः क्रियंतिह्रिहिनाम्नेतस्यवर्निष्यते अपिच गीयते यदि पत्रगीभिरनिशं तव कीर्त्ति
नेयस्तन्मयस्तस्मादेवपरंतु चेतसि चमत्कारोयमारोहति तासांनाद्दशभावभंगचलनां सस्थानसंद
र्शिनिव्याजेंदुष्यवधनसमृद्धेनिमहीचंक्रपुनर्भ्राम्यति एषः सविलक्ष्यास्मितं विभीषणस्तत्क्रमनुगर्दचं
द्रसीताववर्णावलोक्य आरब्धेदयितामुखप्रतिसमे निर्मातुमस्मिन्नुधियः कं जन्मसमानकालमिलि
तामंघुच्छं गावषेति आत्मक्रोडिहातीरेहिहतीपरिलटपर्यंकपंकेरुहः संकोचादतिदुःस्थितस्य न विधेस्त
छिल्ला मृमीनलिमीनांप्रति अनेननारंभोहभवन्मुखेन तुषारभानोस्तुलपाधनस्य ऊनस्य नून परिपूर्णोग
गः स्फुरंतिप्रतिमानखंडाः किंवान्यदपि गोत्रेमात्कादृजनिमगवाने पयसमेयानिः शप्पोत्थां पयरखिल

एम०
६९

रंगाभिचंदनेण्यस्यारोचकीनिर्निरिम्म हतरघुवंशायशस्तडागपूपदंडेनलक्ष्मणबाहुनापरिक्षिप्यमाण
शिखरेण: तलीकृतोस्मिं इंदोः कलाकल्पापेनपंङ्क्तिः क्रमनिषेविणासर्वदुःखापनोदायस्तोदृशांकृतामु
जाः शत्रुघ्नः रामंप्रतिश्रापे पाहुकाभूस्यानुभूतः शत्रुघ्नः प्रणमतिरामः गाढमालिंग्य अपचार्येसीता
येदर्शयत्र कथमाक्रस्यालक्ष्मीएतत्तदेवमुखमस्त्रुतंचदुर्दिंवसंवावहृकमवलोकयलक्ष्मणास्य
गीर्वाणवारणकरांगलकक्षेशोभमानावेवलक्ष्मणभुजौपरिषस्वजेते शत्रुघ्नः सीतांप्रतिशत्रुघ्नः प्रणमति
सीता सत्वलोक्यमस्तुद्धरागौरविद्वेहिंचारिदेहिंपिलक्कवणासहस्रोहारु वत्सस्त्रुग्घ्नच्छन्नाजणो
कहिं शत्रुघ्नः कृतंमणलोपचारोमध्यमांवाभवेनभवतीप्रतीभ्रते उपसत्सच लक्ष्मणंप्रणमति ल
क्ष्मणः सहर्षमालिंग्य दिष्ट्यादीर्घपुष्टित्वपिदीप्यमानेनवयमेकाकिंनभरतंपरिसज्यगताः एतः
मुनिंप्रति एतौलंकाकिष्किंधयोरधिपतीविभीषणसुग्रीवौप्रणमतः वसिष्ठः चिकर्जेनपुलस्त्यकुल

मु० ना०
७०
70

कीर्त्तितोरणमालावलंबस्तंभाविव मे चिराय भूयास्तां रामः भरतप्रति वत्स वंदस्व महात्मानावेतौ पौल
स्त्यमाद्रिजौ भजशत्रुघ्नविभीषणसुग्रीवाः पादस्पर्शोचितमाचरंति वसिष्ठः महर्षिरित्याचतुर्दशभिः परिवृ
ढ्यमानं दशरथकुटुंबमीक्षामहे सविमर्शोस्मितं जेनारं हशार्कं धारणाजिनवानैर्वार्जुनभार्गवस्तंरामाय
दिकाकपभ्रकधारस्तत्सुरिति यथैकथा उद्धकल्पयस्तु नवालिचरितं लुप्तक्रियागोरामैयंकविनातथापिज
गतेः स्त्वेपायवर्त्तिष्यते रामः प्रणमति मानिकलत्रमतिक्रामति तदिदं रघुवीराणां सिंहासनमलंकुरुतं
राजन्यं ततः प्रस्तुरिरमुत्तरकोशलाः रामः तथा करोति वशिष्ठः ऐंद्रेणामहाभिषेकेण मंत्रपूर्वमभिषिंचति
अन्येन त्वावच मभिषेकं नारपित्वा पश्चाच्छिरसा तुंबितम् सर्वः प्रणमंति नेपथ्ये मंगलगीतिः मंगलवा
द्यानि वशिष्ठः सहर्षं वत्स रामभद्राभ्युं प्रति उदयपदुदयपद्म त्वं कंधे धुरं त्व पि विभ्रमति कत्तु पारिभवो हृष्टा हृष्टो
प्रजाः परिरिंचिन्वते। अपी खलु यथाजीवात्मानः प्रमोः परमात्मनो दिक्षि दिक्षि दिशाम सप्तोनाथाः स्तवेचवि

राम०
७०

विभूतयः रामोलज्जते विभीषणः कृतांजलिः आनुष्मांप्रणिपत्य देवलंकाचपुष्पकमिदंचविमानमायो
धरेस्थाणहपदत्तंदशकंधरेण एकंभवानदिनमत्यमथेतरमहाज्ञापयद्भुतमुपैतुनिधिंनिधीनां रामःवशि
ष्ठेनाभ्यनुज्ञातः पुष्पकंप्रतिविमानराजप्रथमत्वामिनंपौलस्त्यमुपतिष्ठस्वावशिष्ठः महर्षिःरामभद्र किंतेभूयः
प्रियमनुकरोमि रामः भगवन्नतःपरमपिप्रियमस्ति तातज्ञामधिमौलिमौक्तिकमणिंकृत्वामहापीठ्रिशतो
दंष्ट्राविंभ्रविलासमपत्रशत्रुरिदृष्टामत्यंमेदिनीसेतुर्दक्षिणपश्चिमोजलनिधीसीमंतपत्रमितकल्याणंचक्र
तंचविस्मृमरदशग्रीवोपसर्गंजगत् नच्छापीदमस्तुसमुन्मीलत्कृक्तिस्तवकमकरंदैः श्रवणयोरविश्रामधा
रासवनमुपचिन्वंतुकवयः शरद्ब्रह्मोभंपरिमलमनाघ्रायसुजनःकवीनांगंभीरेवचसिगुणदोषौरचय
इतिनिष्क्रांताः सर्वेइत्यनर्घराघवेमुरारिकृतौनायकानंदोनामसप्तमोंकः नरमहाकवेर्मौकल्य
-- स्यश्रीमुरारेःकृतिरनर्घराघवंनामनाटकं भवानीजै ॥ ॥ संवत १८ ३२ सावनसुदि ५

स्तो०
१५२५ मरारीनाटक [illegible]

८३

पुस्तकिं पाठक वेचना
भस्मपनागी ७१